

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

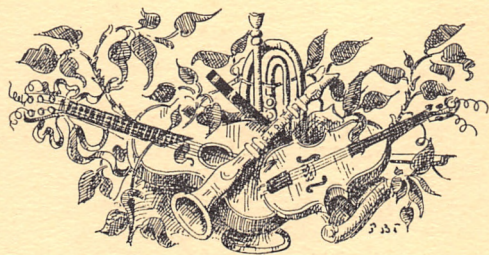
Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

KØBSTADMUSEET

»DEN GAMLE BY«

ÅRBOG 1963

Forsidens vignet:

Kompositionen fra balkonbrystningens midterparti.
Helsingør Theater.

Tegning af Peter Bang Ternansen.

KØBSTADMUSEET
»DEN GAMLE BY«
ÅRBOG 1963

KØBSTADMUSEET

»DEN GAMLE BY«

ÅRBOG 1963

REDIGERET AF
MUSEETS KST. DIREKTØR

TILEGNET »DEN GAMLE BYS VENNER«

KLICHEER:
HAMMERSCHMIDT
KLICHÉ OFFSET
AARHUS A/S

TRYK:
TH. THRUES BOGTRYKKERI
ÅRHUS

ÅRSBERETNING 1963

I årets løb har museumsbestyrelsen undergået følgende ændringer. Den ene af Århus bys repræsentanter, murermester Alfred Mougaard, er efter sin udnævnelse til rådmand for magistratens 2. afdeling udtrådt af bestyrelsen og erstattet af byrådsmedlem, boligkonsulent Inge Ehlers. »Den gamle By« bringer rådmand Alfred Mougaard, der har siddet i bestyrelsen siden 1958, en varm tak for den interesse, han har vist, og det arbejde, han har ydet museet i de år, han har haft sæde i bestyrelsen.

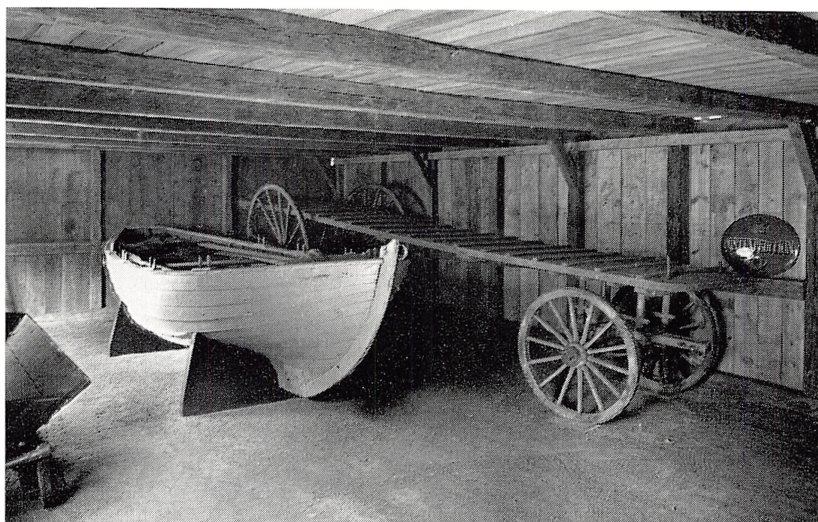
I anledning af at der mellem Århus by og omegnskommunerne fra finansåret 1963/64 er indført en ny fordelingsordning – efter indbyggerantal – for de kommunale tilskud til de kulturelle institutioner, er forstadssammenslutningen blevet indbudt til at lade en observatør valgt af sammenslutningen overvære bestyrelsesmøderne. Forstadssammenslutningen har som repræsentant udpeget sognerådsformand, tømmerhandler Werner Reenberg, Hasle.

Ved en enstemmig beslutning af museumsbestyrelsen er direktør Axel Kier udnævnt til æresmedlem af »Den gamle By«s bestyrelse som tak for det store arbejde, han gennem 32 års virke i bestyrelsen – heraf 25 år som kasserer – har ydet museet til dels i meget vanskelige år.

*

Også i to af de komiteer, der arbejder i nær tilknytning til »Den gamle By« er der sket forandringer i løbet af 1963.

I komiteen for »Det danske Urmuseum« i »Den gamle By« har urmagermester Jens Meilvang, Århus, nedlagt formandsposten på

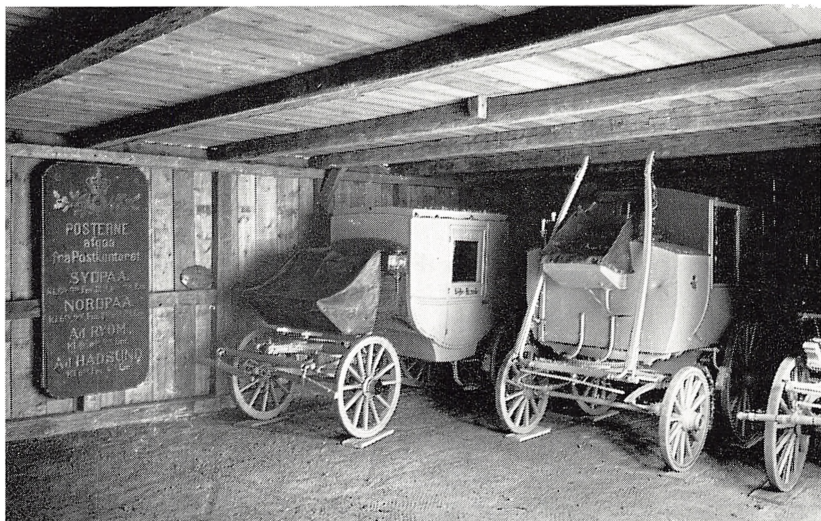
Interiør fra postladen. I midten ses en isbåd og bag denne en lavet til udkørsel af isbåde. Begge dele stammer fra tiden for 1883 og har været anvendt ved Storebælt's transporterne. Helt t. v. ses en hesteslæde, der har været benyttet til transport af post fra Næstved til København.

grund af svigtende helbred. Urmagermester Jens Meilvang har siddet i komiteen siden dens oprettelse i 1932 og har været komiteens formand fra 1936. I alle disse år har urmager Meilvang ydet et stort og uegennyttigt arbejde for Urmuseet, og med levende interesse og megen ildhu arbejdet med udbygningen af den store og righoldige samling, der nu danner Urmuseet. Som påskønnelse for dette store arbejde blev urmager Meilvang udnævnt til æresformand for urmagerernes komité.

Samtidig med at urmager Meilvang nedlagde formandsposten, udtrådte urmagermester Aage L. Brøbecher, Århus, efter eget ønske af komiteen, hvor han havde haft sæde siden 1949, og hvor han som kasserer havde ydet en værdifuld indsats.

Til ny formand valgtes direktør Kai Andersen, Århus, til ny kasserer oldermænd, urmagermester Ludvig Jensen, Århus, og som nye komitémedlemmer valgtes urmagermestrene Orla Petersen og Orla Kellberg, begge Århus.

Komiteen for »De post- og telegrafhistoriske Samlinger i Århus« har ved postmester O. C. J. Christensens død mistet et virkeligt interesseret medlem. Postmester Christensen indtrådte i komiteen ved

Interior fra postladen. I midten ses en diligece fra ruten Vejle-Brande, der blev nedlagt 31. 3. 1912, derpå følger en factagevogn fra Christian IXs tid til transport af pakkepost. T.v. på væggen hænger et skilt, der stammer fra Randers Postkontor.

sin udnævnelse til postmester i Århus i 1955 og har i de forløbne år været en betydelig støtte for samlingerne.

»Den gamle By« skylder urmagermestrene Jens Meilvang og Aage L. Brøbecher samt postmester O. C. J. Christensen uhyre meget for deres arbejde – hver på sin plads – for museets interesser, og deres indsats vil være ansporende for deres afløser.

*

Blandt årets begivenheder må fremhæves indvielsen af den træbyggede lade fra Christiansfeld, der fandt sted den 3. maj, og hvor generaldirektør G. V. C. Pedersen og postmuseets komité var til stede.

Laden blev erhvervet i 1960¹ og genopført i 1962.² Den udgør nu sammen med Åbenråhuset med postkontor og telegrafekspedition museets postgård og rummer foruden diligece og factagevogn også isbåd, lavet til udkørsel af isbåde, slæder m. m., således at der forefindes en alsidig repræsentation af postvæsenets tidligere transportmidler. Den ovenfor nævnte isbåd og lavet samt et par trækseler til isbådstransport er sammen med en samling post- og telegrafskilte fra Christian Xs tid modtaget som deposita fra Dansk Post- og Telegrafmuseum i København. »Den gamle By« er meget taknemmelig

for disse deponerede genstande, idet de muliggør en troværdig indretning af postladen.

Arbejdet på stampemøllen fra Svanninge ved Fåborg³ er blevet fortsat, den 14. juni holdtes rejsegilde, og siden er selve bygningen blevet fuldført i det ydre. Til dette arbejde har museet modtaget et stort tilskud fra Aarhus Oliefabriks Fond for almene Formål, og museet bringer Aarhus Oliefabriks bestyrelse og direktion en hjertelig tak for denne hjælp. Museet har nu indledt et samarbejde med Nationalmuseets mølleekspert, ingeniør Anders Jespersen, der har påtaget sig det ikke ubetydelige arbejde at lede genopbygningen af møllens maskineri, såvel stampeværk som mølleværk m. m. Det er museets håb, at stampemøllen kan stå fuldt færdig senest til sæsonen 1965.

Ålborggården med bl. a. kirkelig afdeling, landlig afdeling og samlinger af brugsgenstande fra nyere tid blev genåbnet til pinse, efter at bygningerne havde været underkastet en hovedstandsættelse og samlingerne i stor udstrækning nyordnede under museumsinspektør Ebbe Johannsens ledelse.

Museets værkstedsinteriører er blevet forøgede med et gravørværksted, der blev åbnet den 4. maj i Tværgadehuset. Hovedparten af værktøjet og inventaret stammer fra gravør og våbentegner Friedrich Britze's værksted i København. Fr. Britze var født i Berlin 1870, etableret i København 1910 og død i København 1956, og hans gravørværksted blev skænket til »Den gamle By« i 1957.⁴ Ved indretningen har museet som sædvanligt fået uvurderlig hjælp af fagets folk. I dette tilfælde er det gravørmestrene A. Hammerschmidt, jun., og W. Michelsen, begge Århus, der i samarbejde med museumsinspektør Henrik Nyrop-Christensen har indrettet det nye værkstedsinteriør.

Fra Departementet for Told- og Forbrugsafgifter har museet i begyndelsen af året modtaget en forespørgsel om muligheden af at overflytte Dansk Toldmuseum, der havde til huse på Københavns Toldbod, til »Den gamle By«. Da Toldmuseets samlinger ville passe naturligt ind i købstadmuseets toldhistoriske afdeling i museets toldbod, er der i årets løb blevet ført forhandlinger med Departementet for Told- og Forbrugsafgifter om en deponering af Dansk Toldmuseums samlinger i »Den gamle By«. Ved årets slutning var forhand-

lignerne ført til ende, og samlingerne stod pakket i København klar til overflytning til Århus i begyndelsen af 1964. Samlingerne består af ca. 2500 numre, der bl. a. omfatter billeder, bøger, måleredskaber, toldskilte, uniformer, våben og genstande anvendt ved forsøgt smugleri. Efter en nyregistrering er det planen at udstille et repræsentativt udvalg af samlingerne i toldboden.

På endnu et felt er der ved at blive skabt mulighed for at udvide samlingerne. Museet har haft den store glæde, at Aarhus Skrædderlaug – med oldermand I. C. Christensen som drivende kraft – har taget initiativet til at få rejst et skrædderens hus i »Den gamle By«, idet laugets har overdraget museet en bankbog på 5.000 kr. til anvendelse til indretning af et skrædderværksted i købstadmuseet. Til gaven er der kun knyttet den betingelse, at pengene skal være anvendt til formålet inden 10 år, i modsat fald vil gaven gå tilbage til giveren. Siden har Provins-Skrædderlauget vedtaget at stille 10.000 kr. til rådighed for formålet på de samme betingelser. Samtidig har Provins-Skrædderlauget rettet en henvendelse til skrædderfagets øvrige organisationer og andre interesserede kredse om at lade sig repræsentere i et arbejdsudvalg, der i samråd med museumsbestyrelsen skal videreføre arbejdet for planens realisation. Denne henvendelse er foreløbig resulteret i, at Skrædderlauget i Kjøbenhavn har bevilget 5.000 kr. til formålet på de ovenfor anførte betingelser.

Antallet af særudstillinger viser en stigende tendens og beslaglægger efterhånden en ikke ringe del af museumspersonalets tid. Når udstillingernes antal og omfang bevidst øges, samtidig med at adgangen er gratis i modsætning til adgangen til museets øvrige samlinger, sker det for at vise, at »Den gamle By« er sig sine forpligtelser bevidst som modtager af offentlige tilskud, og for at imødekomme et eksisterende ønske fra publikums side om at se så store dele af museets studiesamlinger som muligt.

Der har i 1963 været afholdt følgende særudstillinger, som med en enkelt undtagelse alle har været vist i møllesalen. Juleudstillingen 1962 havde i anledning af den forestående 150-års dag for statsbankerotten i 1813 fået titlen »Fra Frederik VI's tid«, der var godt 1000 besøgende. I forbindelse med FAO's Frihed-for-sult uge 21.-28. marts viste museet i udstillingen »Grovbrød og kager« træk af

Fra særudstillingen »Dukkernes dragtparade og andet gammelt legetøj» i julen 1963 i mollesalen, hvor der var opbygget en overdådig legetøjsudstilling.

såvel den professionelle bagers håndværk som hjemmebagning. Udstillingen blev besøgt af godt 650. I påskeugen havde Aarhus Philatelistklub arrangeret en frimærkeudstilling »Danske frimærker på 50 måder«, som havde 3000 gæster. Endvidere blev der i juli måned i Helsingør Theaters nye foyer i forbindelse med Det jyske Ungskue vist »Minder fra fortidens bondeliv i 175 året for stavnsbåndets løsning«. I skolernes efterårsferie 13.-20. oktober udstillede Dansk Exlibris Selskab »International Exlibriskunst«, der havde ca. 1300 gæster. Endelig afsluttedes udstillingsrækken af »Dukkernes dragtparade og andet gammelt legetøj«, der var museets særudstilling i julen 1963. Udstillingens arrangør var museumsinspektør Erna Lorenzen. Udstillingen var åben i tiden 25. december - 5. januar og havde næsten 3400 besøgende. Både i julen 1962 og 1963 var juletræet fra ca. 1850 pyntet i Borgmestergården.

Endnu et par af museets særarrangementer må omtales. Efter en forudgående orientering om »Den gamle By« og enkelte af museets specialsamlinger aflagde deltagerne i et af Dansk Blindesamfund arrangeret ophold på Unge Hjemms Højskole i Skåde besøg den 1. august

i museet efter den normale åbningstid og havde lejlighed til at besøge Borgmestergården, Hattemagerens Hus og Cykelmuseet, hvor museets medarbejdere tog sig af gæsterne, så de kunne føle og fornemme de forskellige genstande og få fortalt om dem.

Endvidere har museet for første gang medvirket ved Aarhus Stiftstidendes efterårsarrangement for skolebørn, idet disse den 19. oktober havde lejlighed til under vejledning af museumsinspektører at aflægge besøg i enkelte værksteder, i Holst's Gård og i Helsingør Theater.

Til særudstillinger i Viborg Museum, i Horsens Museum og i Odder Museum har »Den gamle By« bidraget med udlån af genstande.

*

Også i 1963 har »Den gamle By« modtaget mange gaver og megen hjælp fra mange forskellige venner af museet, og inden en del af nyerhvervelserne omtales nærmere, ønsker købstadmuseet her at rette en varm tak til alle, der på en eller anden måde har hjulpet museet i det forløbne år.

Af bygningsfragmenter har museet erhvervet en defekt døroverligger, der sidst har været anvendt som løsholt, hvorved den oprindelige længde er blevet forkortet til 85 cm ved at enden ved beskuerens venstre hånd er blevet fjernet. Den fuldstændige tekst på overliggeren har antagelig lydt: [U]DI AL VOR BRØST / [ER] GVD VOR TRØST / MLS - CID 1662. Sælgeren oplyste, at tømmerstykket stammede fra ejendommen Vestergade 58 i Århus. Der kan imidlertid næppe være tvivl om, at døroverliggeren oprindeligt har hørt hjemme i en eller anden bygning på nabogrundene mod vest, der danner det nordøstlige hjørne af nuværende Vestergade og Vesterport. Her lå ved matrikuleringen i begyndelsen af 1680'erne – nævnt fra øst – først 1 gård og derpå 4 boder langs Vestergade samt 3 boder op ad nuv. Vesterport. Alt tilhørte Michel Lassen, der 1655 var blevet gift med Cidsel Jensdatter, og hvis testamente, dateret Århus 22. januar 1683, fik kgl. konfirmation 10. februar s. å.⁵ Det er uden tvivl dette pars initialer, der findes på dørhammeren.

Blandt de nyerhvervede møbler må fremhæves et landligt vippebord med oval plade med profileret kant. Bordet er nu dækket af

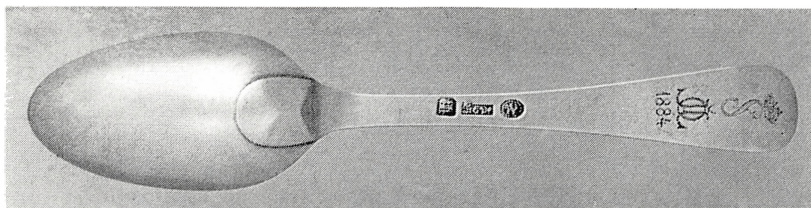
en rødbrun farve, hvorunder der skimtes en blågrøn farve. Det stammer fra en gårdejer i Udbyhøj ved Randers. Endvidere har museet købt et konsolbord og et -spejl i Louis XVI-stil. De to ting er næppe oprindeligt samhørende, men da de er købt af sælgerens fader på en auktion i København, er det ikke muligt at klarlægge proveniensen nærmere. Efter at være restaureret af museet er konsol og spejl udstillet i Jacob Kjellerups stue i Ålborggården.

Fra boet efter fru Johanne Marie Christensen, Vestergårdsgade 6, Århus C, har museet modtaget to møblement og diverse løse genstande, der tjener til at belyse livet i en jævn borgerlig familie i det første årti af dette århundrede. Det ene møblement er udført til Landsudstillingen i Århus 1909 og stod i den kombinerede spise- og opholdsstue. Det andet møblement, i »renæssancestil«, er udført omkring 1900 til soveværelset.

Gårdejer Regnar Jørgensen og frue, Pannerupgård pr. Lystrup, har skænket en ovn i tre etager fra Holden Jernværk fra 1772 af samme type som anført i Arne Nygård-Nilssen: Norsk Jernskulptur, II, Oslo 1944, katalog nr. 617 B.

En opsats af cremefarvet engelsk fajance fra slutningen af 1700-tallet har museet fået af hr. og fru C. Sørensen, Klintevej 28, Ris-skov. Opsatsen er opbygget af 5+5+5 muslingeskaller, der er i tre forskellige størrelser og samlet i tre etager med mellemliggende del-finer. Øverst afsluttes opsatsen af en kvindefigur med et overflø-dighedshorn. Opsatsen har tidligere tilhørt marineminister Niels F. Ravn (1828-1910).

Museets sølvsamling har i årets løb haft en god tilvækst. Af Århus-sølv er der indkøbt en oblatæske, rund, med drevet akantusløv, af Mikkel Gregersen (bgsk. 1714, død 1729), et hovedvandsæg i form af kronet hjerte, af Ole Rafn (bgsk. 1770, død 1809), en sukkerskål med firesidet fod, gennembrudt hank, graveret med empireornamen-ter, af Frederik Janus Creutzberg (bgsk. 1784, død 1826) og en spiseske af Niels Holst Wendelboe (bgsk. 1788, død 1811). Skeen, der foruden bymærke og mestermærke også er stemplet med ordet: Prøve, er samhørende med tre andre skeer af ganske samme ud-formning, der blev købt samtidigt; men som er fremstillet af Chri-stian Werum, København (bgsk. 1760, død 1792), og foruden hans mestermærke er disse skeer stemplet med gardein Fredrik Fabricius'

En af årets nyerhvervelser. Spiseske af sølv, stemplet med Århus bymærke, ordet »Prove« og mestermærke for Niels Holst Wendelboe (bøsk. 1788, død 1811).

mærke, med skyttens tegn og med Københavns bymærke for 1790 eller -91.

Som testamentariske gaver fra frøken A. M. U. K. Bülow Hauch har museet modtaget et drikkehorn af sølv med dekoration i såkaldt oldnordisk stil, der er forsynet med Københavns mærke for 1879, endvidere et sukker- og flødesæt ligeledes af sølv og med Københavns mærke for 1881. Alt har tilhørt giverens morfader, provst A. Bülow, Hjortshøj, og er skænket provsten af henholdsvis hans menighed i Egå-Lystrup i 1879 og af Hjortshøj-Egå menigheder i 1882.

Den farmacihistoriske samling har fra fru apoteker M. N. Reimers, enke efter indehaveren af Århus Løve Apotek, modtaget diverse genstande, som tidligere har været anvendt på apoteket. Blandt genstandene kan nævnes en samling vægte, en pladepresse af træ og jern, der også har været anvendt som huggeblok, og en morter hvis tilhørende pistil har været ophængt i en fjeder i loftet.

Fra urmagernes komité har museet som sædvanligt modtaget værdifulde gaver. I 1963 har komiteen således givet et lommeur i glat sølvkasse, sign.: Jm. Brandt, Kiøbenhavn (mstk. 1777, død 1808) og et standur i kasse af elmetræ i Louis XVI-stil, sign.: M. Wied, Sattrup, 1791 med 8-døgnsværk og spilleværk. Matz Wied blev født 1719 i Sjellerup i Egen sogn på Als, blev urmager i Tandslet, arbejdede senere i Sottrup på Sundevad og døde 1809 i Ullerup. Endvidere har urmagerne givet et konsolur i en mahognifineret fyrretræskasse i empire, sign.: A. I. Schmidt, Odense (bøsk. 1811, død 1827), og endelig et konsolur i kasse af skildepaddestafferet træ med rige beslag af forgyldt bronze, sign.: Joh. Nicol. Baht, Kiøbenhavn (mstk. 1773, død 1836).

Blandt tekstsamlingens nyerhvervelser skal anføres, at fhv. over-

postinspektør O. C. Vigerslev har skænket sin gallauniform til samlingen af civile uniformer. Kvindehuer og hagesløjfer, antagelig fra Middelsom hrd., er foræret af dr. phil. Helge Søgaard. Fru Margrethe Rasmussen, Begtrup, har atter betænkt museet med en del klæder fra slægten bl. a. flere hvergarnskjoler, der næsten ikke er brugte. I det hele taget er der indkommet temmelig meget kvindetøj og en del sene boligtekstiler.

Statens pædagogiske Studiesamling, København, har deponeret Dorothea Heckschers samling af håndarbejdsmodeller i museet.

Legetøj hører under tekstilafdelingen, og i ganske særlig grad er tilvæksten sket på dette område. Dukker, dukkehoveder, dukketøj, miniaturemøbler, -stel og -service, klodser, glansbilleder samt en teddybjørn og en bil er modtaget bl. a. fra overlærer, frøken Betty Lund, frøken Jenny Gam, fru Anna Nielsen, hr. Knud Lorensen og museumsinspektør Ebbe Johannsen, Århus, endvidere fra fru Ruth Bechmann Nielsen, Udbyhøj, fru departementschef Albert Michelsen, fru Kiss Posselt og frøken Eva Danielsen, København, samt fra frøken Lilly Fausing, Odense. Museets første fæstning er modtaget fra antikvitetshandler Børge Jensen, Århus, og et komplet praxinoscope-teater fra fru Ellen Andersen, født Blumensaadt, Odense, nu Fredensborg.

Et oliemaleri af Barbergryde (nu Sct. Clemens Stræde) sign.: N. Leth, 1895 viser strædet set mod NV med Frue Kirkes spir i baggrunden. Maleriet er en gave fra fru apoteker M. N. Reimers, tidl. Århus Løve Apotek, nu Fredensborg.

De håndværkshistoriske samlinger har også haft en god tilvækst. Et komplet stukkatørværksted med redskaber samt modeller og forme, der belyser stiludviklingen fra klunketidens renæssance og rokokko over jugendstil til funkis, er modtaget af hr. Carl Sørensen, Klintevej 28, Risskov, der er en søn af værkstedets sidste ejer. Forskelligt smedeværktøj og et gammelt udhængsskilt er givet af smedemester H. H. N. Jørgensen, Grønnegade 54, Århus C.

Et næsten komplet skrædderværksted er en gave fra fru Alma Svendsen, Reventlowsgade 24, Viby J. Værkstedet har tilhørt giversens fader, afdøde skræddermester Jens Peter Rasmussen, der er født 1871, udlært i Randers og har arbejdet en årrække i Århus, inden han kort før århundredskiftet slog sig ned i Skødstrup, Ø. Lis-

bjerg hrd. Hertil kommer en del andet skrædderværktøj fra forskellige givere, som det fremgår af gavelisten. Alt dette vil finde sin naturlige plads i det hus eller værksted, som skrædderfaget arbejder på at indrette.

Ved samarbejde mellem direktør L. Brahe Christensen, Strandvej 269, Charlottenlund, Bloch & Andresen A/S, København og Fredericia, og fabrikant Ole Hjelholt, Rugård St., har museet modtaget to helautomatiske, engelske væve fra ca. 1875. Vævene er opstillet i Dampværriet, der hermed har fået en værdifuld forøgelse.

Den brænderitekniske afdeling er udvidet med »Modeller af apparater til spritfabrikation«, fremstillet af fabrikant A. Wilson (1845-1917), Århus, til Den Nordiske Industri-, Landbrugs- og Kunstudstilling i København 1888 og tildelt sølvmedalje. Modellen er en gave fra fabrikant A. Wilson, Århus, der er 3. generation i virksomheden.

Fra slagtermester Svend Aage Rasmussen, Mejlgade 41, Århus, har museet fået et slagtertrug, der har været anvendt i slagtermester Rasmussens forretning i hvert fald siden 1912, da forretningen blev erhvervet af giverens fader.

Endelig har de teaterhistoriske samlinger modtaget et aktiebrev i Rønne Theater, nr. 142, dateret 1. januar 1825. Aktiebrevet indeholder bestemmelse om, at ingen aktie kan indløses, før gælden er betalt til Vester Herreds overformynderi og til »en Deel af Actiejerne«.

*

Blandt de mange, der i 1963 har besøgt »Den gamle By« i studieøjemed, skal anføres professor Leopold Kretzenbacher, Kiel (24 maj), museumsinspektør, dr. phil. Henning Henningsen, Kronborg (25. maj), mag. art. Bjørn Ochsner, Det kgl. Bibliotek (4. juni), museumsinspektør Bent Ousager, Horsens Museum (14. juni), museumsinspektør Gudmund Boesen, Rosenborg (8. juli), konservator, dr. phil. M. W. Hauerbach, Drammens Museum (16. juli), overfenrik E. O. A. Hede-gaard, Kronborg (24. juli), museumsdirektør Larus Sigurbjörnsson, Reykjavíks by- og mindesamling (16. okt.), arkitekt H. H. Engvist, M.A.A., med elever fra Kunstakademiets arkitektskole (18. okt.), stud. mag. Grith Lerche, København (16. og 18. nov.), mag. art.

Hans Lassen med studenter fra Københavns Universitet (17. nov.)
og stud. mag. Hanne Poulsen, København (18. og 19. nov.).

*

Efter ansøgning har bestyrelsen bevilget museumsdirektør, dr. phil. Helge Søgaard 1 års orlov fra 1. sept. 1963 til 31. aug. 1964 efter en forudgående ferie fra 2. juli. I orlovsperioden er Gunner Rasmussen som ældste museumsinspektør konstitueret i embedet.

Til afhjælpning af en del af den forøgede arbejdsbyrde, der som følge af direktørens orlov er pålagt personalet, har museet midlertidigt ansat stud. mag. Andreas Højsgaard i en halvdagsstilling.

Museumsinspektørerne Erna Lorenzen og Gunner Rasmussen har deltaget i Skandinavisk Museumsforbunds møde i Bergen 17.-21. juni og i den påfølgende ekskursion til Sogn. Museumsinspektør Ebbe Johannsen og konservator Peter Bang Termansen repræsenterede museet på årsmøderne for Dansk Historisk Fællesforening og Dansk Kulturhistorisk Museumsforening i Ålborg 9.-11. august.

»Den gamle By« har haft den glæde, at Ministeriet for kulturelle anliggender har stillet et beløb til rådighed for museets deltagere i Skandinavisk Museumsforbunds møde i Bergen. Beløbet, der skulle fordeles efter museets skøn, blev tildelt museumsinspektør Erna Lorenzen.

*

Museets postkontor har været holdt åbent i tiden 27. maj-1. sept. samt i dagene 21. marts, 14. maj, 10. okt. og 21. novbr.

På Helsingør Theater har der i årets løb været 58 forestillinger og koncerter. For første gang benyttede Holbergspillene i »Den gamle By« teatret og opførte »Den stundesløse« i alt 23 gange. Sommeroperaen opførte dels »Il Geloso Schernito« (Kur mod skinsyge) af G. B. Pergolesi, dels »Apotekeren« af Joseph Haydn. Den førstnævnte opera blev spillet i alt 13 gange, heraf de første 5 i maj-juni i forbindelse med Den danske Musik- og Ballet-Festival; den sidstnævnte blev spillet 12 gange. Aarhus Teater har spillet »Tartuffe« af Molière 6 gange. Brendstrupkvartetten har i forening med Aarhus Kammerensemble og pianistinden Rita Wiborg Larsen afholdt 3 kammerkoncerter og endelig har Collegium Musicus Oxoniense givet 1 korkoncert.

NOTER

Forkortelser:

D.g.B. = Købstadmuseet »Den gamle By«.

Årb. Årh. St. = Årbøger udg. af Historisk Samfund for Århus Stift.

¹ D.g.B., Årbog 1960, s. 7 f.

² D.g.B., Årbog 1962, s. 7.

³ D.g.B., Årbog 1952, s. 9 ff. og Årbog 1954, s. 82-88.

⁴ D.g.B., Årbog 1957, s. 13 f.

⁵ C. J. T. Thomsen: Realregister til Århus bys skøde- og panteprotokoller 1683-93, Årb. Årh. St. 1936, s. 96.

HELSINGØR THEATER

Beskrivelse og bidrag til dets bygningshistorie

Af CURT von JESSEN

Det Dramatiske Selskabs teater, Dramatiken eller Helsingør Theater, laa i Groskenstræde, kendt af alle i Helsingør som »Kosmorama«. Det var en lang, gulkalket bygning i to etager med saddeltag, der paa sin sorttjærede sokkel og med sin kraftige, hvidkalkede gesims stod og hældede faretruende ud over det smalle brolagte stræde.

Det indordnede sig paa smukkeste maade de huse, det laa iblandt og i række med, men ved sin længde og ved sit store fremspringende midtparti, der var helt uden vinduer, og hvis eneste udsmykning var to rosetter oppe under gesimsen og en lang, smal, vandret niche, var det et usædvanligt hus, som netop et teater er et usædvanligt hus.

Til begge sider af det vinduesløse midtparti sad vinduerne i de to etager lodret over hinanden i en fire fags takt. Den øverste række vinduer var næsten kvadratiske, og den nederste række vinduer sad i rektangulære, dobbeltkvadratiske vinduesnicher. Til begge sider var det tredje fag fra midten et blindingsfag. Til højre for midten var det nederste vindue hugget ud til udgangsdør fra salen, og to fag længere henne var et vindue muret til.

Op mod nabohuset var et kort, fremspringende parti, der tydeligt nok var en senere forlængelse af teatret. Forlængelsen havde samme fremspring som midtpartiet, den havde samme gesimsprofil, og det lange vindue foroven var af samme højde som vinduerne i teatrets

øverste etage, den store dør forneden havde sin overkant i samme højde som den nederste etages vinduer. Her var teatrets indgang.

Til gaarden var facaden næsten skjult af senere tilbygninger, men da de ved nedrivningen var blevet fjernede, viste det sig, at ogsaa denne side af teatret var delt i en fire fags vinduestakt paa begge sider af et vinduesløst midtparti. Midtpartiet sprang ikke frem foran sidepartierne, og det var uden dekoration.

Indvendigt var teatret delt paa tværs i tre afsnit ved to murede tværskillerum, der – lige langt fra de to gavle – gik igennem begge etager. Mellem gavlen og det ene skillerum laa paaklædningsværelserne, og mellem gavlen og det andet skillerum laa tilskuernes foyer. Herimellem var scenen og salen, hvis eneste adskillelse bestod af en af brædder bygget prosceniumsvæg.

Helsingør Theater havde bortset fra den første korte periode som privat dilettantteater været vært for omrejsende teaterselskaber i mere end hundrede aar. Selskabernes tal svandt imidlertid ind – de opholdt sig desuden ikke længere saa længe i byen, og med de forbedrede rejsemuligheder laa hovedstadens teatre inden for rækkevidde af det teaterinteresserede publikum, som naturligt nok foretrak at se stykkerne i deres originale udførelse.¹

Filmen blev det nye, som skabte liv i det gamle hus – i begyndelsen sammen med teaterstykkerne. Det gik skaansomt til, lærredet og senere højtalerne kunne rulles til side, og med sine gamle tæpper og kulissesæt kunne scenen stadig gøres klar til teaterforestillinger – i en sidste glansperiode omkring 1930.²

Om filmens første tid i det gamle teater fortæller direktør Haagen Petersen: »I efteraaret 1903 viste Elfelt de første film i Helsingør Teater som omrejsende filmforeviser, og nogle aar efter anskaffede min far, Anthon Petersen, sig efter en rejse til Paris en kinematograf af fabrikatet: Pathé Frères. Operatørrummet blev indrettet i en sammenfoldelig blikkasse af samme fabrikat og opstillet mellem de to midterste balkonsøjler. Ved filmforevisninger maatte da to bænkerækker – to gange fire pladser – fjernes. Med højre haand rullede operatøren filmen, og med den venstre passede han kullene. I begyndelsen rullede filmen af spolen ned i en spand, og den følgende

dag blev den spolet op af min mor. Senere forbedredes maskinen med en opspolingsrulle.

I taget af kassen var der et blikrør til aftræk; det blev forbundet med et rør, der gik gennem balkonen, videre under stolerækkerne til bagvæggen og derfra ud paa trappen til loftet, langs væggen op til udføring i tagryggen.

Filmene vistes paa et lærred opspændt paa en træramme. Denne ramme kunne let flyttes og blev ved teaterforestillinger sat helt tilbage paa en bænk i en kasse paa scenens bagvæg. For at skaane lærredet mod støv og snavs blev et tæppe rullet ned foran.

Musikken til filmene var fra klaver, violin og cello. De øvrige lydeffekter: storm, regn, torden, smækken med døre, lussinger m. m. udførtes af lydapparater og haandklap paa scenen bag lærredet. Her kunne filmene ses spejlvendte, og det var da let at falde ind med de rette lyde paa de rette steder.

Filmene var meget korte, og interessen for dem i den første tid laa da ogsaa blot i, at det var bevægelige billeder. »Brandvæsnet rykker ud« hed f. eks. en film, og man saa da blot denne ene scene. Ved hver forestilling var der over stoleryggene lagt trykte plakater, programmer med filmenes tekst og indhold. Men ogsaa filmene selv havde kortere tekster.

Paa scenen foregik der ogsaa andet end blot indsatsen af lyd-effekter, idet det nemlig var almindeligt, at vi inviterede slægt og venner til at overvære forestillingen fra bagsiden af lærredet. Et langt bord blev stillet op, og kaffekanden gik rundt. Alt paa filmene foregik spejlvendt, man sagde »God dag« med venstre haand, teksterne var spejlvendte, og det var nødvendigt at oversætte dem til gæsterne. Denne festlige selskabelighed paa scenen kunne foregaa uden at bemærkes fra salen. Orkestret larmede jo, og hele tiden sattes lydeffekterne ind«. ³

De levende billeder voksede i betydning, og med filmens senere udvikling stillede større og større tekniske krav til teatret, byens vækst krævede flere siddepladser, og til sidst bestemte derfor fru Gerda Petersen og direktør Haagen Petersen sig for at bygge en ny biograf og at skænke den gamle teaterbygning med inventar til købstadmuseet »Den gamle By«.

Fig. 1. Helsingør Theater set fra luften. Nowico fot. 16.10.1956.

1. Helsingør Theater.	4. Købmand C. J. Eckhardts gaard.
2-3. De bygninger i Bjerggade som Det Dramatiske Selskab ejede. Nr. 2 er senere forhøjet til to etager. Jvf. fig. 13.	5. »Enighedens».
	6. Murermester L. A. Poughs hus.

Under ledelse af arkitekterne H. H. Engqvist og Aksel Skov blev da teatret i foråret 1956 maalt op og tegnet og i foråret og sommeren 1957 nedtaget og ført til Aarhus. I efteråret 1958 paabegyndtes genopførelsen paa grunden ved Viborgvej, og i 1961 var teatret genrejst.⁴ Den første forestilling blev givet 2. dec. 1961, den festlige premiereaften, der indledte teatrets nye tilværelse i »Den gamle By«.

Opmaalingen begrænsedes til den egentlige teaterbygning d.v.s. til den del, som skulle overføres til »Den gamle By«.

Med nivelleringsinstrument blev der indefra lagt fire vandrette planer gennem huset og med teodolit to lodrette planer paa tværs i huset samt et lodret plan paa langs gennem huset, der dog paa grund

af biograflærredet i sceneaabningen maatte parallelforskydes et par meter. Planernes skæringspunkter med bygningen blev overalt mærket af – i træværket med smaa søm, der ved genopstillingen blev brugt til at faa teatret tilbage i sine skævheder. Alle maal blev taget ind til dette system.

I det følgende vil teatret blive gennemgaaet, saaledes som det fandtes, da det blev maalt op (jfr. plancherne II-V).

Facaderne.

Som retningen i det gamle gadenet i Helsingør laa teatret drejet en smule i forhold til vest-østretningen, saaledes at facaden mod Groskenstræde omtrent vendte mod SSØ. Her maalttes husets længde uden sokkelfremspring til 33 m 53 cm. Husets bredde ved gavlene maalttes til 10 m 16 cm og dets højde d.v.s. fra sokkelens overkant til underkant af gesims til 6 m 13 cm. Midtpartiets fremspring var 12 cm – $\frac{1}{2}$ sten – og dets længde 9 m 44 cm.

Ifølge teatrets første brandtaksation fra den 25. sept. 1816 maalte teatret i længden 53 alen, i bredden 16 alen og i højden 10 alen. Sammenholdes disse maal med 33,53 m, 10,16 m og 6,13 m, faar man tre alenmaal paa 0,633 m, 0,635 m og 0,612 m.

I den nederste etage var murtykkelsen med puds 56 cm – 2 sten, i midtpartiet 68 cm – $2\frac{1}{2}$ sten; i den øverste etage 40 cm – $1\frac{1}{2}$ sten. Pudslagene laa mellem 1 og 3 cm. Stenene var store haandstrøgne, blødt brændte, lyserøde sten i størrelserne $6,5 \times 25 \times 12$ – $6,5 \times 24 \times 12$ cm.

Gesimsstenene var mindre, haardt brændte, mørkerøde sten. De maalte $4 \times 22,5 \times 11$ cm, skorstensstenene ca. det samme.

Sokkelen, der var sat af en række tilhugne granitsten, maalte til terrain mod gaden ca. 40 cm. Mod gaarden laa sokkelstenene under terrain. Her havde de oprindeligt ligget ca. 10 cm over terrain. Fremspringet laa mellem 3 og 4 cm.

I gavlene kunne sokkelen ikke iagttages – og det viste sig senere, at sokkelen kun fandtes i østgavlen. I vestgavlen var stenene enten fjernede eller havde aldrig været der.

Vinduerne laa 5 cm tilbage for muren. De øverste maalte i højden 128 cm og i bredden 124 cm. De nederste vinduer var af samme

Fig. 2. Helsingør Theater's facade mod Groskenstræde. N. Elswing fot. 1956.

bredde, men maalte i højden kun 110 cm, hvad der var halvdelen af den 220 cm høje niche, som de sad i.

Da den oprindelige gavlmur i bygningens østre del kun eksisterede i den nederste etage, kunne det ikke afgøres, om der i den anden etage eller i loftsetagen havde været vinduer. Derimod var der i loftsetagen i den vestre gavlmurs søndre side en karm tilbage af et vindue. Øverst i gavlspidsen var der her tillige et lille korsformet hul til udluftning af teatrets tagværk. Ved vestgavlen stod teatrets oprindelig eneste skorsten. Den var trukket i loftsetagen, men var længere nede sammenbygget med gavlen.

Teatrets gesims var 35 cm høj, og den havde et fremspring paa ca. 29 cm. Den bestod af tre led med mellemliggende lister nemlig – taget ovenfra – kvartstav, kranliste og mod muren afsluttende karnis.⁵

Ud for scenen var der i gaarden bygget et højt smalt halvtagshus, der havde været benyttet til frastilling og opbevaring af kulisser og andre teaterrekvisitter. Endvidere var der i gaarden bagved tea-

Fig. 3. Teatret set fra gaarden. Midt for kulissebygningen fra omkring 1846. T. v. herfor den lavere tilbygning fra 1896, parkettets restauration, og længst t. v. den to-etages bygning, der gik vinkelret ind paa teatret ved dets nordlige ende. N. Elswing fot. 1956.

trets forlængelse bygget et hus i to etager. Det laa vinkelret ind paa teatret, det havde saddeltag og dets gesims og rygning laa over teatrets. I den øverste etage af dette hus fandtes den saakaldte malersal, i den nederste etage var der restauration, hvortil der var direkte adgang fra teatrets foyer.

Mellem den førstnævnte kulissebygning og restaurationen var der et lavere halvtagshus, som ligeledes indeholdt et restaurationslokale, hvortil der var adgang for det første fra restaurationen og for det andet tillige direkte adgang fra teatersalen gennem en tofløjet dør, der var hugget ud i et tidligere vindue.

Fra den bygning var der udgang til gaarden.

Samtlige tilbygninger i gaarden skjulte saa meget af den oprindelige facade, at den som nævnt ikke lod sig opfatte som et hele. De to fag ved sceneindgangen var det eneste, der synligt var tilbage af de oprindelige forhold. Den paabegyndte faste takt af vinduer og blindinger blev her brudt af scenedøren, der paa grund af tværskille-

rummet bagved ikke kunne komme med ind i takten og blive anbragt under blindingen foroven. Anbringelsen af dørkarmen et par tommer inde i siden paa tværskillerummet var ikke nok til at bedre paa forholdene. Man har da, som det eneste sted i teatret, maattet af-finde sig med dette brud paa den regelmæssige facadetak.

Døren var indrammet af en portal med et lille tag, der blev støttet af to konsoller paa en pilaster paa hver side af døraabningen. Der findes lignende portaler paa flere af husene i Helsingør.

Prosceniet.

Scenen og salen var næsten lige dybe, og da skuespillernes paa-klædningsværelser bag scenen og tilskuernes foyer bag salen var nøj-agtig lige dybe, laa orkestergraven foran prosceniet i midtlinien for hele teaterbygningen.

Prosceniet var en bræddevæg bygget op omkring sceneaabningen til adskillelse mellem scene og sal. Det var dog nærmest en stor træ-kulisse, gennembrudt af sceneaabningen i midten og af tre panel-døre i siderne, saaledes at der var uhindret passage mellem de to rum. I virkeligheden kan man tale om eet stort scene-sals rum.

Det giver indirekte en oplysning om forholdene i teatrets første tid, hvor man først og fremmest spillede for hinanden, og hvor man derfor mellem stykkerne og i pauserne let har kunnet gøre visitter hos hinanden og bytte skuespillerens rolle med tilskuerens og om-vendt. Ved visse lejligheder har man tillige – som det skulle vise sig – bygget et gulv op over det skraanende salgulv og lagt det i plan med scenegulvet henover rampe og orkestergrav – maaske et dansegulvsarrangement – hvorved adskillelsen mellem scene og sal er blevet endnu mere udvisket.

Selve prosceniumsaabningen maalte i bredden fortil 5 m 44 cm og bagtil 5 m 20 cm. I dybden maalte den 1 m 30 cm og i højden 4 m 25 cm. Paa hver side af aabningen stod et par toscanske søjler af stor orden. Baserne hvilede paa en lav plint, som fulgte det perspektiviske teaters regel om at skraane svagt mod midten.

Søjlerne kapitæler bar det flade lærredsdækkede loft over scene-aabningen, men det var tydeligt, at det forreste sæt søjler tillige havde en vigtigere konstruktiv funktion. De var i massivt egetømmer,

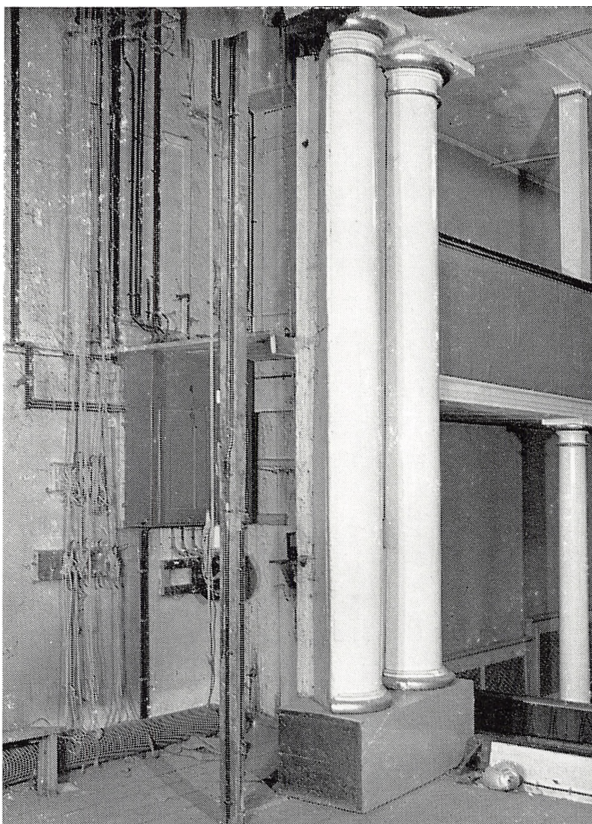

Fig. 4. Fra scenen. Prosceniets søjlepar ved gaardsiden. Søjlen nærmest salen er massiv, den gaar gennem plinten og staar paa en muret, firkanet søjle i scenekælderen (jvf. fig. 6). Bag den massive søjle staar en hul, bagtil afskaaret søjle oven paa den »forkortede« plint. Mellem søjleparret og væggen mod gaarden ses scenemesterens plads.

N. Elswing fot. 1956.

og de stod uden forankring paa hver sin egetræsplade paa to murede fundamentet i scenekælderen. Hver søjle gik igennem sin plint, og dens tilsyneladende basis var blot en løs ring omkring søjlen. De kunne i dimensioner minde om to store stykker mastetræ. De bar den svære bjælke, som laa over prosceniet, og som gik fra mur til mur et stykke under tagværkets bjælker. De fastholdtes til denne bjælke af to lodrette stykker smedejern naglet til bjælkens sider og til søjlens top. Tillige bar de det sidste stykke af balkonen, hvor et ligeledes

smedet vinkeljern var naglet til søjlerne og til balkonbjælkelagets underside.

Det bageste sæt søjler var af fyrretræ. Søjlerne var hule, deres diameter var mindre end de forreste, og de manglede den sidste fra salen usynlige fjerdedel. De var bygget op omkring en midterstøtte, som her i siderne bar den bageste del af prosceniumsloftet. Paa midten holdtes det oppe af et skraatstillet jernbaand naglet til ovennævnte prosceniumsbjælke. Prosceniumsloftet var vandret, og de to søjlesæts kapitæler var derfor i samme højde. De hule søjler støttede imidlertid direkte paa plinterne, og de var saaledes en plinthøjde lavere end det forreste sæt søjler, der som nævnt gik igennem plinterne. Denne højdeforskel mellem søjleparrene kom ved genopbygningen til at spille den største rolle.

I det lodrette bræddefelt mellem de to søjlesæt var i begge sider en række rektangulære udskæringer – antagelig lampehuller efter en nu ikke mere benyttet scenebelysning.

Bag søjlerne var der – ligeledes i begge sider – en bræddevæg, som var bygget op af mange forskellige stumper, af blindede udskæringer, af lemme, der kunne aabnes, og af lemme, der var sømmet til.

Endelig var væggen omkring prosceniumsaaeningen bygget op af brædder i mange forskellige længder og bredder. Mellem scenen og balkonen var der i begge sider paneldøre, indbyrdes forskellige og begge ude af brug. Mellem scenen og salen var der i venstre side ligeledes en blindet paneldør. Alt i alt gav prosceniets bræddevægge indtryk af at være bygget op af sammenbragt materiale.

Ca. en halv meter bag prosceniet stod to stk. 4" × 4" marmorerede stolper. De var sømmet til loftsbjælkerne, og var maaske de sidste af en tidligere sceneopbygnings kulissestøtter.

I hjørnet mellem prosceniumsvæggens bagside og ydervæggen til gaarden var scenemesterens plads. Her var en hylde til hans papirer, og her var kighuller i prosceniumsvæggen ud til salen. Herfra styredes scenens nuværende elektriske belysning, her var rebet som førte til fortæppets loftsvinde. Her er maaske ogsaa pladsen for det talerør, som blev fundet paa loftet, og hvor igennem scenemesteren kunne give besked til scenemandskabet i kælderen, ligesom suffløren fra sin kasse ved hjælp af et snoretræk, der endte i en lille hammer under gulvet, kunne give bankesignaler til scenemesteren.

Over hans plads i dette hjørne var indskudt et – antagelig nyere – gulv i højde med gulvet paa balkonen, en slags repos foran den til sømmede paneldør og foran en tilmuret aabning ud til kulisseybygningen i gaarden.

I det modsatte hjørne mellem prosceniumsvæggen og ydervæggen til gaden var der rejst et højt skab, som indeholdt biografens nye, vandretgaaende tæppetæk.

Dørene i bræddevæggen ind til salen var som nævnt ude af brug, og begge trapperne eller stigerne op til balkondørene var væk. Et vangespor paa søjlevæggen i gadesiden viste dog, hvor trappen i denne side havde gaaet – senere blev selve trappen fundet i en af bygningerne i gaarden.

Rebet til fortæppet gik fra scenemesterens plads op til den ottesidede vinde paa loftet, der hvilede i tre lejer, to i siderne og ét i midten. Naar fortæppet var nede, var rebet viklet helt omkring den ottevingede tromle. Det blev viklet op paa tromlen af tæppets vægt, naar tæppet gik ned. Ved atter at trække i rebet og saaledes vikle det af tromlen blev tæppet hejst op.

Tæppet var foroven fast ophængt paa fire bæringer, der gik gennem loftbrædderne med et øje, hvorigennem var stukket en jernstang, der hvilte paa en klods paa loftet. Fem træksnore, der var fastgjort til en stok i tæppets underside, gik gennem fem rækker af ringe syet til tæppets bagside, op gennem fem spalter i loftet til tæppevindens ottekantede krop, hvor de efter nogle omgange blev fastgjort til vindens ottekantede aksel. Vinden stod tilsyneladende paa sin oprindelige plads.

Scenen.

Scenen havde en dybde paa 10 m 80 cm, en bredde paa 9 m 44 cm og en højde paa 5 m. Den store dybde og højden i de to etager har sikkert givet udmærkede forhold for skuespillerne, men bredden har kun givet smalle passager mellem kulisserne og ydermurene, og det er derfor forstaaeligt, at man har udvidet pladsen til den ene side med kulisseybygningen i gaarden.

Det flade loft deltes af de synlige bjælker i syv fag. Bjælkerne var boltet til en langsgaaende drager, der var synlig nedefra. I det andet,

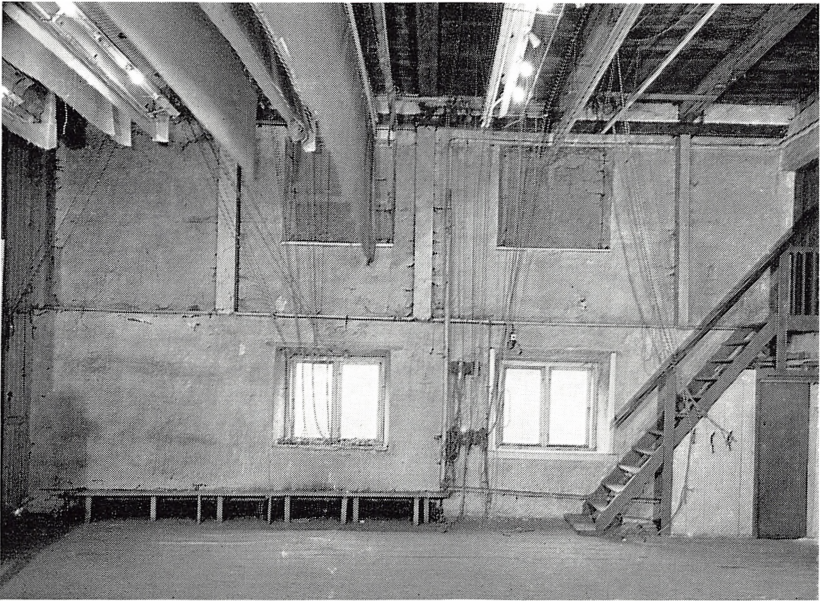

Fig. 5. Fra scenen. Gadesiden, med den nyere jernafstivning langs den øvre væg. Bænken blev bl. a. benyttet til henstilling af kulisser. Trappen fører op til omklædningsværelset paa 1. sal. Døren under trappen fører ned til scenekælderen. N. Elswing fot. 1956.

trede, fjerde og femte fag regnet fra prosceniet hængte fire herder, lange trugformede blikkasser med en række aftræksskorstene paa oversiden. De var udstyret med elektrisk belysning, men havde oprindelig været til gas.

Paa loftsbjælkerne mellem det femte og sjette fag sad to store haandskaarne trisser, som tilsyneladende markerede bagtæppets oprindelige plads. Flere andre steder sad der i fagene fremefter gamle trisser, som nu var ude af brug. I øvrigt var loftsbrædderne gennemhullet af saavel cirkulære som rektangulære huller, som maatte stamme fra tidligere sceneopbygninger, mange af dem maaske blot lavet til en enkelt forestilling. Det sidst anvendte ophængningssystem bestod af to rækker jernskinner, der skraanende ind mod midten var opsat mellem bjælkerne i de seks fag, og hvortil var fastgjort metaltrisser til ophængning af sofitter og bagtæpper.

Herfra gik snoretrækkene vandret ud til trisseophængninger paa lægter, sømmed til bjælkernes underside ude ved sidevæggene – og

herfra lodret eller skraat ned til gafler eller klyds opsat paa væggene, i et vindue og i dørfalsene ind til kulissebygningen.

Gulvet var svagt skraanende med en hældning paa 27 cm paa hele dybden d.v.s. som 1:40. Det saa ud til, at de oprindelige gulvbrætter stadig laa paa deres plads ude langs væggene og i hjørnerne ved prosceniet, hvorimod den udsatte midterste del af gulvet var fornyet, maaske flere gange. I de gamle dele af gulvet var der flere sæt af cirkulære og rektangulære huller, de sidste i de fleste tilfælde paa skraa. De var alle ude af brug – mange af dem var luset ud, men de var ligesom hullerne i loftet spor efter tidligere sceneopbygninger. Imidlertid gav hverken loftshullerne eller gulvhullerne paa dette tidspunkt nogen tydelig forestilling om de oprindelige sceneforhold.

I den nye del af gulvet var nedfældet otte nyere jernbeslag med huller til en pal. Beslagene sad sammen to og to i hver side i to grupper – et niende beslag sad midt imellem beslagene i den første gruppe. Hvad de har været brugt til er foreløbigt uopklaret. Kulisserne opstilledes ikke i disse beslag. De blev opstillet ved hjælp af skraatstillede støtter, der blev skruet ned i gulvet. Dog kan det tænkes, at beslagene har holdt et sæt af skraastivere til det første film-lærred. Den gamle nedgang til scenekælderen var en lille, stejl, svungen trappe under trappen op til paaklædningsværelset i scenens bageste hjørne.

Denne passage via en dør i bræddevæggen under trappen var meget ubekvem, og en nyere scenekældertrappe var derfor opstillet under en stor gulvlem bagest i scenegulvet, dog først saa sent som ved kældrens indretning til beskyttelsesrum. Omtrent midt i gulvet var en anden, mindre lem, der stod i forbindelse med en elevator i kælderen, og som havde været brugt til den i visse forestillinger forekommende uventede opdukken og forsvinden.

Endelig var der midt for sceneaabningen en halvmaaneformet lem, der lukkede for hullet ned til sufflørkassen. I kælderen fandtes endnu den gamle kvartkugleformede blikhætte, der brugtes til at sætte over hullet, naar suffløren var i kassen.

Bag suffløren var der tværs over sceneaabningen en lang smal spalte i gulvet. Den var tildækket af en krydsfinérplade og nu ude af brug. Den var skjult fra salen bag rampens to skraatstillede plan-

ker. Paa den bageste af disse planker sad den elektriske rampebelysning. Planken havde tilsyneladende været bevægelig, og den stod delvis ned i den tildækkede spalte. Den forreste planke var fast, og den støttedes i forsiden af to knægte. I denne plankes overkant sad der tre trisser med delvis intakte hjul. Plankerne saa ud til at have siddet i teatret i mange aar, og en nøjere gennemgang af forholdene i kælderen viste da ogsaa, at det maatte være den gamle gulvrampe, der endnu sad paa sin plads.

De kulisser, der benyttedes ved en forestilling, blev, naar de ikke brugtes, stillet op paa nogle lave bænke, der stod langs ydervæggen og langs bagvæggen, men som egentligt magasinrum benyttedes dog tilbygningen i gaarden. For at faa de høje kulisser derud var det ene vinduesfag brudt helt igennem til en høj aabning, hvori sad en, tilsyneladende andetsteds fra hentet, to-fløjet dør og herover to lemme, der kunne aabnes, saa hele hullet blev frit. En høj dør af samme størrelse sad i tilbygningen ud mod gaarden, saaledes at kulisser kunne transporteres bort fra teatret gennem disse to aabninger. Da kulisseybygningen dækkede for det fag vinduer, der sad til venstre for aabningen, var disse vinduer lukket af en udmuring. Rammerne var væk, men karmene sad paa plads. Det ene af de ved udhugningen til den høje dør fjernede vinduer sad tilsyneladende som gavlvindue i kulisseybygningen.

Alle fire vinduer i scenens gadeside var bevarede, bortset fra at sprodserne var fjernede og glassene udskiftet med store, matte ruder. Sammen med de fire vinduer, der oprindeligt havde været til gaarden, havde scenen saaledes haft direkte dagslys fra i alt otte vinduer og derfor været særdeles velbelyst. Det usædvanlige heri kan næsten kun forklares udfra et ønske hos bygmesteren om at overholde det formelle facadeskema, selv om den nederste række vinduer selvfølgelig har kunnet bruges som nødudgange fra scenen i tilfælde af brand. Under forestillingerne, der ofte begyndte kl. 5 om eftermiddagen, maa vinduerne paa en eller anden maade have været blændede, hvis ikke de altid har været dækkede af kulisser, der var stillet til side.

Scenekælderen.

Scenekælderen havde samme areal som scenen, saaledes at sce-

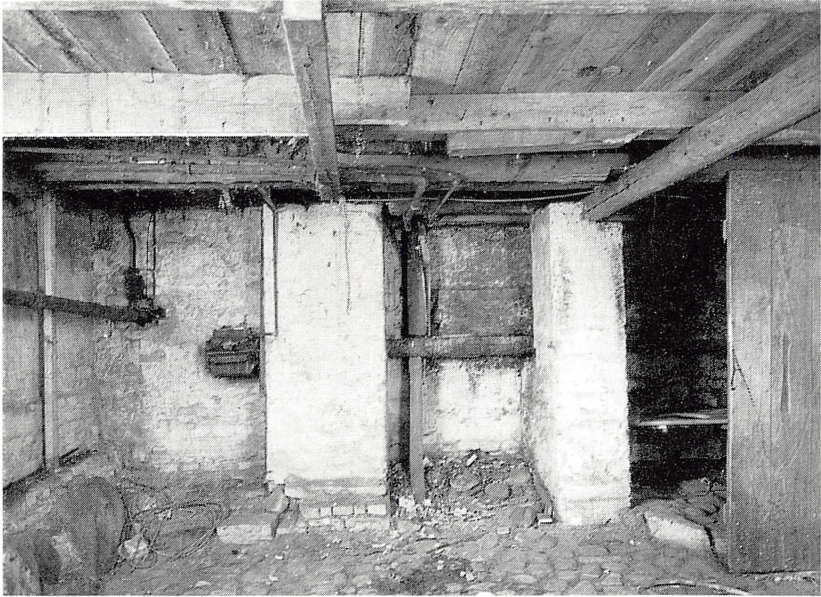

Fig. 6. Fra scenekælderen. Den murede pille t. v. bærer prosceniets massive søjle (jvf. fig. 4), pillen t. h. bærer scenegulvets langsgaaende tommere. I baggrunden rampevinden, længst t. h. lokummet, der laa ved siden af sufflorkassen. Under loftet skimtes linen fra sufflorkassen til hammeren under gulvet ved scenemesterens plads, signal fra sufflor til scenemester. N. Elswing fot. 1956.

nens gulv var kælderens loft. Der var ca. to meters højde mellem loftet og brolægningen, som laa 45 cm under terrain, og man maatte hele tiden bukke sig for ikke at støde mod bjælkerne under loftet. Den lille svungne trappe i scenens sydvestre hjørne var som nævnt den oprindelige nedgang til kælderen fra scenen. En – ogsaa oprindelig – revledør i den murede væg under prosceniet førte fra kælderen ud til orkestergraven.

Loftet laa paa tværgaaende bjælker, der igen laa paa to langsgaaende dragere, der gik fra kælderen bagvæg og frem til de to murede piller ved muren ind til orkestergraven. Midt i kælderen var dragerne støttet af to murede piller, og i dragerens fjerdedels punkter var de støttet af fire træstolper, der stod paa fire flade sten lagt i brolægningen. Til siderne for de to piller ved orkestergravsmuren stod de to piller, der – i forbandt med muren – bar prosceniets to

egetræssøjler. Gulvbjælkerne var flere steder brudt af paa midten, og en løs stump var lagt i stedet fra drager til drager. Bjælkerne var i flere forskellige dimensioner omkring de 5" × 5". Gulvbjælken nærmest orkestergraven var tilsyneladende en tidligere skibsmast.

Ved den ene af de murede piller i midten af kælderens stod gulvlemmens hejseapparat. Det bestod af fire stolper, der indvendig var faset af i en ret vinkel. Her kunne en svær kasse trækkes op og ned. Kassen hængte i fire reb, der laa omkring fire hjul øverst paa stolperne og i rebenes anden ende hængte fire kontravægte – sten i jernbeslag og lodder mærket IIIIL og Chr. V's monogram. Vægtene har saaledes holdt kassen oppe med en samlet kraft paa ca. 256 pund. Naar kassen var trukket helt op, var dens laag i plan med scenens gulv, og naar den var trukket ned, var laaget i plan med kælderens brolægning. Kassen selv gik ned i en bræddeklædt fordybning. Elevatoren, som ganske tydeligt var bygget om i en senere tid, virkede ikke mere og havde sandsynligvis i mange aar været ude af brug.⁶

Ved muren ind til orkestergraven var en brolagt forhøjning, som sufflørkassen stod paa. Gennem en smal dør i siden mod gaden kom man ind i kassen, hvor der var indskudt et gulv for at bringe suffløren op i øjenhøjde med scenegulvet. Op til kassens side mod gaarden var bygget et lokum af nyere dato.

Bag sufflørkassen og lokummet og bag de to piller, der bar scenegulvets dragere, laa en vinde. Det var en lang ottesidet affaset stok, der laa i to lejer – to træklodder med et hul igennem. Den ottebladede tromle, der sad i stokkens ene ende lige under scenemesterens plads, var fuldstændig magen til tromlen paa tæppevinden paa loftet, kun var den betydelig mindre. Paa stokken var der tre paaforinger til at tage sliddet efter tre reb, der saa ud til at være fastgjort her til tre klyds. De tre fastgørelsespunkter paa stokken svarede til de tre hjul oppe paa den forreste rampeplanke. Rebene fra stokken saa ud til at have gaaet omkring hjulene paa den faste planke og derfra paa en eller anden maade været fastgjort til den bevægelige planke, der havde kunnet glide ned gennem spalten i gulvet langs to skraatstillede stolper. Det fremgik ikke tydeligt, hvorledes selve vindens var blevet drevet rundt.

Skuespillernes paaklædningsværelser.

Fra scenen førte en dør direkte ind til det nederste værelse, hvis gulv laa et par trin lavere end scenens gulv; til værelset ovenover kom man op ad trappen i scenens sydvestre hjørne. Disse paaklædningsværelser laa begge ud mod gaden, og der var tilsyneladende ikke sket store ændringer her. Rummene ud mod gaarden var derimod stærkt forandrede.

Fra scenen førte en anden dør ud til et vindfang, der ligesom værelset til gaden laa et par trin lavere end scenegulvet. En kort trappe førte videre ned til døren ud til gaarden. Over for døren ind til scenen førte en dør i vindfangets bræddevæg ind til et rum mod gaarden, der benyttedes til værksted, og herfra var der gennem en dør i den murede tværvæg mellem skorstenen og scenens bagvæg forbindelse til paaklædningsværelset mod gaden. Det til værkstedet svarende rum mod gaarden i etagen ovenover var delt op paa langs af en bræddevæg, der gik ind paa midterposten i vinduet mod gaarden. Medens den del af rummet, der vendte ind mod scenens bagvæg, blev benyttet som en udvidelse af værelset til gaden, blot skilt fra dette af en panelvæg med en ditto dør, var den anden del af rummet, der vendte ud mod gavlen, taget ind til badeværelse for nabohusets 1. sal. Direktør Haagen Petersen kunne dog huske, at hvor badeværelset nu var, havde der været en trappe, som førte op til loftet.

Salen.

Foran den murede væg under prosceniet var orkestergraven – midt i teaterbygningen. Dens trægulv var hævet fire trin over brolægningen i scenekælderen, og der var derfor en trappe i orkestergravsgulvet foran kælder døren – til daglig lukket af en to-fløjet lem. Gulvet i orkestergraven var plant, og de lange brædder laa i tre stød paa tværs af bygningen. To indadgaaende halvdøre i hver side af skranken gav adgang op til salens skraanende gulv, der med samme hældning gik op til det bageste søjlepar, hvor det med en svagere hældning løb ind mod salens bagvæg. Hældningen var som 1:7,5, saaledes at der overalt fra salen var det fineste overblik over scenen.

De nyere klapstole stod paa i alt tretten trin med en stigning paa 10 cm og en grund paa 75 cm. Der var fjorten stole i hver række,

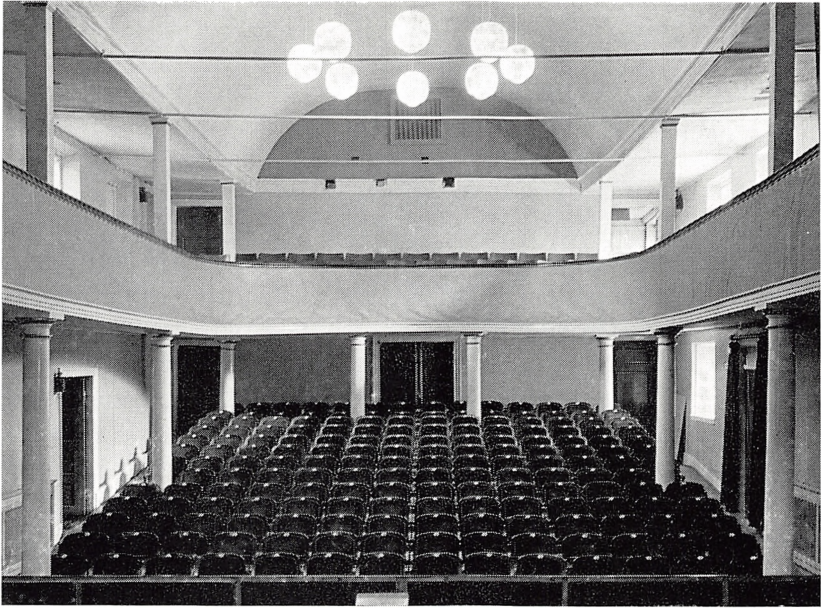

Fig. 7. Teatersalen umiddelbart før nedrivningen. De svære rundjern under tøndehvælvingen sikrede murene mod udskridning. Balkonbrystningens lærred, der tidligere var dekoreret med ranker, kranske, nødeblade og silhouetter (jvf. fig. 10), var nu malet blått. N. Elswing fot. 1956.

og der var saaledes plads til 192 personer, idet der gik nogle pladser fra bag ved de bageste søjler.

Der var otte søjler i salen af samme orden som prosceniets søjler. De var massive, havde cirkulært tværsnit, og de bar den U-formede balkon. Der var tre søjler i siderne og to under rundingen. De stod uden basis direkte paa en kvadratisk klods i salsgulvet, men afsluttedes foroven mod balkonens underside med et kapitæl. De var alle otte af samme dimension, og kapitælerne var alle af samme størrelse, men paa grund af det skraanende gulv og den vandrette balkonforkant var søjlerne af forskellig længde. Det gav rimelige søjleproportioner for de bageste søjler, men de to forreste søjler oppe ved prosceniet var alt for høje i forhold til søjle-tværsnittet. Dette søjlepar var arkitektonisk set noget af det svageste i det ellers smukke og klart formede hus.

Søjlerne i siden stod i sjettedels punkterne af afstanden mellem prosceniumsvæggen og salens bagvæg. De kom saaledes hver til at

bære lige meget efter et klart konstruktivt princip. Som en forlængelse af disse søjler stod paa balkonen i hver side tre mindre søjler med kvadratiske tværsnit. De bar loftet over balkonen og den tøndeformede hvælving, der i en flad bue løftede sig over rummet. Søjlerne afsluttedes under den kraftige gesims mellem loft og hvælving af nogle smaa kvadratiske gesimslignende kapitæler.

Balkonbrystningen, der løb hele vejen rundt fra prosceniumssøjle til prosceniumssøjle, afsluttedes forneden med en gesims og foroven af en profileret haandliste. Herimellem løb et blaamalet lærred sømnet og limet til brystningens brædder.

I begge sider af balkonen stod to rækker bænke, der saa ud til at være fra teatrets ældste tid. Den bageste, højere bænkerække havde rygbrædt, den forreste lavere række var uden. For at kunne passere paa tværs af bænkerækkerne var der midt i hver række et kort klapsæde. Det paa løse bukke opbyggede gulv under den bageste bænkerække saa ud til at være af senere dato. Indtil for faa aar siden havde den forreste bænkerække fortsat i rundingen. Bag dén havde der tidligere været endnu to halvcirkulære bænkerækker – alle uden rygbrædder – altsaa i alt tre rygløse bænkerækker. De var erstattet af nye biografstole og afbrydelsen med sidernes bænkerækker var foretaget i rundingens begyndelse, hvor der i forvejen havde været et klapsæde.

Pladserne paa siderne af balkonen var ikke gode. Forreste bænkerække stod saa tæt paa brystningen, at der ikke var plads til knæene. Med enden sad man i fødderne af anden rækkes tilskuere, der for at se maatte række sig saa langt frem som muligt. Da de bageste bænke paa grund af teatrets sammensynkning skraanede forover, har man, samtidigt med at man rakte sig frem, maattet stemme imod med benene paa kanten af de forreste bænke for ikke at glide ned.

Midt i loftets hvælving var et stort cirkulært hul, nu dækket af en plade og omgivet af otte glaskupler med elektrisk belysning. Hullet var den gamle ophejselige lysekrones plads. Den oprindelige krone var sporløst forsvundet – en gaskrone havde paa et vist tidspunkt indtaget dens plads, men den var ogsaa væk. Tilbage var kun hullet, der benyttedes til aftræk fra salen.

Indgangen til salen var gennem en to-fløjet foldedør midt i salens bagvæg. To mindre døre i hjørnerne blev ikke mere benyttet.

Mod Groskenstræde var der som nævnt et vindue hugget ud til en dør, og til den modsatte side var ligeledes det ene vindue hugget ud til en to-fløjet dør, som førte ud til restaurationslokalerne. Det andet vindue var muret til. Ligesom paa scenen havde der ogsaa i salen oprindelig været otte vinduer, fire i hver side med to under og to over balkonen. Af disse otte eksisterede saaledes endnu de tre til gaden, medens der til gaarden kun var eet og eet halvt tilbage over balkonen. Det halve vindues anden halvdel dækkedes af muren fra den paa teatret vinkelrette bygning i gaarden.

Foyer.

Rummene bag salen var ligesom paaklædningsværelserne bag scenen i to etager. Den nederste etage opfyldtes næsten fuldstændigt af trapper, for det første af trappen op til den nederste lange repos bag salens bagvæg, og for det andet af trappen, der fra reposen førte videre op til en repos foran døren ind til balkonen. For det tredje af en nyere, stejl, eet-løbs trappe ud mod gaden, der skjult fra foyeren førte direkte op til balkonen fra vindfanget i teatrets forlængelse.

Paa hver side af den førstnævnte trappe stod, delvis skjult bag trappens mæglere to søjler – smalle og langstrakte som salsøjlerne oppe ved prosceniet.

Under trappen op til balkonen var en bræddevæg med en dør, hvor der lidt over midten var en lille nu tilsømmet luge – antagelig teatrets gamle billetsalgssted. I hjørnet mellem billetrummet og yder-væggen var endnu en lille trappe, der førte op til teatersalens anden hjørnedør.

I en bred aabning i teatrets oprindelige gavlmur førte nogle trin ned til den nyere foyer, hvor der til højre var garderober og billetkontor og ud mod gaden det omtalte vindfang. Til venstre var der en to-fløjet dør, der førte ind til restaurationen i gaardsidens tilbygning.

For enden af trappen op til balkonen var som nævnt en repos. Til venstre var døren ind til balkonen, midtfor var en nyere dør, der førte ud til et forrum, og til højre var en – maaske ogsaa nyere – dør, der førte ind til balkonetagens foyer.

Ved teatrets forlængelse var gavlmuren heroppe blevet revet ned, og den saaledes udvidede foyer var blevet et stort lokale, der fik lys fra et bredt vindue ud til gaden. Loftet var ved udvidelsen blevet hævet, og en kvartbue dannede overgangen til væggen, saaledes at man her ligesom i salen gik under en slags hvælving. Det var et stadseligt rum og en meget hensigtsmæssig udvidelse af teatrets beskedne udenomsforhold. En senere tids fordringer havde dog skaaret rummet i stykker. Tilbygningen i gaarden lukkede saaledes for lys til foyeren fra denne side, biografens operatørrum byggede sig ind i rummet fra salens bagvæg og opslugte næsten en tidligere fritstaaende sortmarmoreret søjle, og omkring den nye balkontrappe var opført en slags kasse med en skydedør. Vinduet til gaden sad endnu paa sin plads, men var nu skjult af kassen, og til den modsatte side sad det andet gamle vindue, hvor det indirekte gav lys ind til det ellers helt vinduesløse lokale bagved, den saakaldte malersal. Til højre for dette vindue kunne man i malingen endnu skimte det indvendige hjørne af den fjernede gavlmur. I gulvet fortsatte dette spor i stødlinien mellem de gamle og de nyere gulvbrætter.

Teatrets loft.

Midt for trappen op til balkonen var som nævnt en nyere dør, der førte ud til et forrum. Herfra førte en dør til højre ind til malersalen, medens en dør til venstre førte ud til et luftigt pissoir paa taget af den lavere halvtagsbygning i gaarden. Fortsatte man ligeud gennem forrummet, kom man gennem en dør og op ad en høj smal trappe til loftet over den to-etages tilbygning. Her stod op ad gavlen mod det endnu højere nabohus Det Dramatiske Selskabs gamle arkivskab. Dørene kunne ikke rigtig lukkes, og indenfor paa hylterne stod pakke efter pakke med selskabets trykte skuespil og haandskrevne rollehefter, fuldstændig sneet inde i et tykt, graat, tørt lag støv. Skabet og hefternes betydning for kendskabet til Det Dramatiske Selskabs virksomhed var indlysende, og det blev derfor med hele sit uerstattelige indhold omhyggeligt pakket ned og sendt til Aarhus af museumsinspektør Chr. Waagepetersen, længe inden den egentlige flytning begyndte.

Ikke langt fra skabet var en lem, der førte ned til en smal jern-

trappe til biografens operatørrum. Paa den anden side af lemmen var man inde paa loftet over selve teatret. Loftets gulv var her hævet et stykke paa grund af den omtalte forandring af loftet over den udvidede foyer.

Gavlmuren var naturligvis ogsaa fjernet heroppe, og ved den nye gavl i dette udvidede loftsrum stod teatrets anden, men ikke oprindelige skorsten. Her opbevaredes tillige nogle sorte, forgyldte med rødt betrukne teaterstole samt et stort cirkulært zinkbadefad med tud.

Fra dette loftsrum saa man hen paa bagsiden af salshvælvings spejl. Her op ad stod en stige, der førte op til et løst lagt bræddegulv paa bjælkerne over salens hvælving. Gulvet skraanede ned mod hvælvings midte og var at gaa paa som et skibsdæk. Paa midten af dækket var huller til lysekronen omgivet af en rund kasse med laag, der nu fungerede som ventilationslem for salen. Hullets diameter var bestemt af spærafstanden og dermed af de to bjælker, som det skulle ligge imellem.

Ovenover kassen laa den gamle hejsebom paa to veksler mellem spærene, og under bommen sad to gamle trisser endnu paa deres plads. I den modsatte side af hvælvingen førte to trapper paa siderne ned til loftet over scenen, hvis mest spændende inventar var fortæppevinden over prosceniet. Rundt omkring var der dog spor efter anden teatermekanik bl. a. et par øskner paa spærene over den tredje bjælke samt en udstemning i kongen, der senere viste sig at være mærkerne efter en tværgaaende vinde, der med jerntap i hver ende af stokken kunne dreje rundt i de to øskner. Hertil kom nogle stabler af gamle kulisserammer, tæpperuller, sofitter m. m. Det hele var ligesaa til-dækket med støv som rollehefterne i arkivskabet og lige saa uerstatteligt, hvorfor disse genstande tillige med en mængde rekvisitter i kælderen fulgte med skabet til Aarhus.

Sceneloftet var dækket af tagpap, og herunder laa et tykt lag af gamle plakater fra teatrets første tid som biograf. De tætnede for de mange huller i loftsbrædderne og bidrog uden tvivl til at isolere det store scenerum mod kulden fra loftet. Men brandfaren var samtidig stor, og det maatte – efterhaanden som vi lærte teatret nærmere at kende – betragtes som et utroligt held, at det endnu eksisterede 140 aar efter dets bygning.

I den sidste del af sceneloftet ud mod gavlen stod resterne af en

Fig. 8. Fra sceneloftet. I forgrunden sprængværkets ene »konges«, der fortsætter til kippen (spærenes toppunkt). I baggrunden fortæppets vinde og gavlen af salens tøndehvælving. N. Elswing fot. 1956. — Jvf. »Den gamle By«s aarbog 1961, s. 42.

udmuret bindingsværksvæg. Den stod over det murede tværskillerum nedenunder, og rummet eller rummene her havde samme dybde som paaklædningsværelserne nedenunder. Ogsaa heroppe var der i det nordvestlige hjørne bygget et badeværelse ind fra nabohuset, isoleret med halm og maatter.

Tagkonstruktionen genspejlede teatrets oprindelige firdeling paa tværs. Der havde tydeligt nok fra begyndelsen været i alt 22 fag med 23 spær, hvoraf de sidste nu manglede paa grund af forlængelsen ved østgavlen. De stod i samme indbyrdes afstand, hvad der med den opgivne længde af teatret på 53° minus ca. 1° til gavlmurene gav en spærafstand paa ca. $2^\circ 8''$. Da spærdimensionerne paa omkring $6'' \times 6''$ og lægtedimensionerne paa $3'' \times 1\frac{1}{2}''$ var forholdsvis smaa, krummede spærene nedad for tagets vægt, ligesom lægterne hængte som gardiner hele vejen ned gennem teatret.

Loftet over paaklædningsværelserne fik 3 spærfag, loftet over scenen fik 7, loftet over salen fik 9 og loftet over den oprindelige foyer

atter 3 fag. Det første fag over salsloftet og hvælvingen var saaledes tagkonstruktionens midterste fag.

Bjælkerne over scenen var paa grund af det ønskede store frie spænd ophængt i et langsgaaende stykke tømmer, som var fod i et sprængværk. I tværretningen styredes det af to lodrette stykker tømmer – »konger« – og af de spær, som »kongerne« stod i fag med. Over sprængværket laa tværgaaende hanebaand.

Salens hvælving var ophængt paa en skabelon af bueskaarne brædder.⁷ Den var i toppen sømmet til spærenes hævede loftsbjælke og i siderne til en række lodrette fodstykker mellem spærene og balkonlofternes langsgaaende dragere. Dragerne hvilede paa salens søjlekonstruktion, der afsluttedes paa trækloдserne i det skraa gulv. Øverst i spærfagene over salen var der en række højsiddende hanebaand.

Loftskonstruktionen over foyeren var helt forandret, men en enkelt tilbagesiddende bjælkestump i det 20. fag viste, at den havde været mage til konstruktionen over scenen.

Teatrets mure var ikke længere i lod. Værst var hældningen ud for salens midte d.v.s. ud for den højre side i det fremspringende midtparti til gaden. Her maalttes en afvigelse fra lodlinien paa 14 cm. Til gaarden var muren samme sted langt mindre ude af lod, sikkert fordi teatret her støttede sig til tilbygningerne.

De lange og høje mure var uden afstivning i siderne, og dette, i forbindelse med at salens søjler var sunket, maatte være forklaringen paa de udadgaaende hældninger. Det viste sig ved nedrivningen, at hele salgulvet var lagt paa strøer direkte i en opkastet banke af sand. Søjlerne stod paa de omtalte klodser, der igen laa paa murede piller i denne banke, og man maa tro, at den store last fra de mange mennesker, som balkonen har skullet bære, efterhaanden har trykket søjlerne ned i den løse bund. Tagkonstruktionen har maattet følge denne sætning, hvorved spærene ved at blive trukket ned af de lodrette fodstykker samtidig har trykket udefter paa fodremmene, der var forankret i murværket. For at forhindre en sammenstyrtning havde man søgt at holde salens tagværk sammen med skraatstillede planker, som var sømmet til tværbjælkerne over balkonloftet og til de korte stikbjælker langs hvælvingen, samt yderligere forstærket tagværket med sekundære spær, der gik parallelt med hovedspærene og samledes paa det øverste hanebaand. Men disse foran-

staltninger havde ikke været tilstrækkelige til at holde paa tagværket og dermed paa muren, og der var derfor over hvælvingen yderligere oplagt fire trækbaand af rundjern, der gik igennem murværket lige under gesimsen, hvor jernene holdtes fast i hver ende af en stor jernplade og en møtrik. Ved en kraftig forstærkning af balkonloftet med krydssømmede brædder paa oversiden og paa undersiden og ved en fundering af søjlerne lykkedes det ved genopbygningen at blive fri for de sekundære afstivninger paa loftet og for de for salens hvælving ødelæggende jernbaand.

En udskridning af murene var ogsaa i gang i scenerummets gadeside. Her havde raadne bjælkeender mistet forbindelsen ved remmen og murværket. En jernkonstruktion paa scenevæggens inderside, støttet af jernsøjler paa det murede fremspring, søgte her at holde paa den hældende mur.

At faren for gesimsens nedstyrtning tillige havde været stor, viste sig ved nedrivningen, idet der i opmuringsmørtelen havde været anvendt bakkesand, hvis humussyre havde opløst kalken, saaledes at der overhovedet ingen binding var mere mellem murstenene i gesimsen. De laa i løst sand.

Teatrets nedrivning.

I marts 1957 paabegyndtes teatrets nedrivning. Til at forestaa dette store arbejde havde »Den gamle By« sendt sin mangeaarige medarbejder, tømrer Carl Jensen fra tømrerfirmaet Chr. N. Withen til Helsingør. Han sørgede for den omhyggelige opmærkning, nedtagning og forsendelse af teatrets mange dele, ligesom han senere forestod den haandværksmæssige side af genrejsningen sammen med »Den gamle By«s murer, Evald Nielsen fra murerfirmaet N. M. Bak og Søn af 1958 A/S.

For at kunne spille saa længe som muligt i det gamle teater og for at kunne gøre lukningen saa kort som mulig, blev det af ejeren i samraad med »Den gamle By« bestemt at dele nedtagningen i to afsnit, saaledes at man i første afsnit hentede scenen og de bagved liggende værelser, og i andet afsnit sal og foyer. Man kunne da begynde arbejdet med den nye biograf paa tomten efter første afsnit, medens man fortsatte forestillingerne i det andet afsnit; og først

naar byggeriet skulle videre, blev det nødvendigt at lukke teatret helt. Saaledes skete det; første afsnit blev taget ned, og efter et par maaneders forløb spillede den sidste biografforestilling d. 21. juli,⁸ teatret blev lukket og andet afsnit taget ned i tiden derefter.

Da teatrets murværk overalt var pudset og stenene derfor ikke synlige, blev det bestemt at efterlade de gamle mursten i Helsingør og til sin tid genopbygge teatret af nye sten og saaledes kun medtage det indvendige træværk d.v.s. spær, bjælkelag, søjler, balkon, gulve, trapper, døre, vinduer m. m. Dog medtoges stenene fra gesimsen, alle hele tagsten, gipsrosetterne i midtpartiet samt en fuldstændig samling af pudsprøver med alle farvelag fra samtlige rum i teatret. I løbet af de to gange to maaneder, som nedtagningen varede, blev teatrets mange dele kørt paa lastvogne til Aarhus i over en snes store læs.

De iagttagelser af bygningens oprindelige forhold, som blev gjort under opmaalingerne, blev fulgt op af nye iagttagelser under nedtagningen.

Saasart lofterne over garderober og scene var gjort rene og gulvbrædder og spær blevet mærket op, blev tagværket fjernet. Herefter fjernedes det indbyggede baderum paa loftet, hvorved det opdagedes, at der i gavlen oprindelig havde været to loftsrums. Et hul til røgaftræk i skorstenen viste, at det sydlige af disse rum havde været til at varme op.

Sceneloftets mange huller lod sig heller ikke ovenfra nærmere forklare, men i et enkelt af dem sad der dog en stump line bundet omkring en tværgaaende jernstang, som maatte være resterne af en ophängning af et tæppe eller en soffit efter et noget lignende princip som ophängningen af fortæppet.

Fortæppevinden stod tilsyneladende paa sin oprindelige plads, og bag vinden saas en ikke mere benyttet, men paa sin oprindelige plads liggende to-fløjet lem. En anden oprindelig loftsløm laa over det sidste fag over scenen.

Efter disse undersøgelser afslutning og efter bræddernes opmærkning fjernedes sceneloftet, og herved blev det lille loft over sceneabningen gjort tilgængeligt ovenfra. Det lærred, som sad paa undersiden af loftet, blev taget af, og det saas da, at der paa undersiden af den

Fig. 9. Resterne af en ophængning af et tæppe eller en soffit, fundet paa scenelejstet. Forf. fot. 1957.

store prosceniumsbjælke var malet to rækker blaabundede kassetter med en graa roset i midten. Den anden kassetterække fortsatte ud over bjælkens bredde paa en tilsat planke. Da bjælken ikke kunne tages med i denne første periode, blev decorationen atter tildækket og beskyttet mod vand og mekanisk ødelæggelse.

Efter loftsbjælkernes fjernelse fjernedes 2. etages murværk sammen med kulisseybygningen i gaarden. Det indbyggede badeværelse i gavlen blev ligeledes fjernet, og det kunne nu ses, at det bræddeskillerum, der gik skraat ind paa midterposten i det sidste vindue mod gaarden, stod paa sin oprindelige plads. Under baderummets betongulv laa – ligeledes paa sin oprindelige plads – et bræddegulv med udtrin og spor af mægler efter en trappe, der havde gaaet langs gavlen mellem 1. og 2. etage.

Trappehullets størrelse kunne direkte maales paa sporene i gulvet, og det viste sig da, at afstanden mellem trappehullet og bræddevæggen – passagen hen til den ikke fundne, men af omtale kendte trappe videre op til loftet – ikke havde været bredere end 63 cm. I dette

smalle stykke gulv fandtes yderligere en 180 cm lang og 30 cm bred udkæring, dækket af smaa stumper brædder. Da maalene passede med maalene paa en kulisse, saa det ud til at have været en aabning lavet til at faa kulisserne op paa loftet. Denne forklaring maatte dog hurtigt forlades, da kulisserne ikke havde kunnet komme ud fra scenen forned paa grund af døren og ikke ind paa loftet foroven paa grund af taget. Skulle kulisserne have været taget op paa sceneloftet, havde den eneste vej været at tage dem op gennem en af lemmene i loftet. En bedre forklaring har det hidtil ikke været muligt at komme med.

Foruden de oplysninger om trappehullet, som sporene i bræddegulvet gav, blev der ved en skraa udstemning i gavlbjælken givet visse oplysninger om trappens bagvange. Et spor paa selve gavlmuren af ca. 14 cm's bredde fortsatte vangsens forløb i rummet nedenunder og afsluttedes af et vandret spor efter en repos i hjørnet. Længere ned kunne trappen ikke følges. Det videre spor efter en eventuel vange paa væggen ud til gaarden blev ikke fundet.

Fra det saaledes i hovedtrækkene genfundne trapperum, der foroven havde faaet lys fra den ene halvdel af et vindue, maatte der i bræddevæggen have været en dør ind til det smalle rum til gaarden, der fik lys fra den anden vindueshalvdel. Døren maatte fra begyndelsen have været ud for reposen i samme flugt som bræddeskillerummet. Svage spor i gulvet syntes at vise det. Paa et senere tidspunkt var døren imidlertid blevet drejet paa skraa udefter, saaledes som det vil fremgaa af det nedenstaaende.

Paa bagsiden af scenevæggenes murværk fandtes nemlig de overhuggede sten efter en muret én-stens-tværvæg, der som tværvæggen nedenunder havde gaaet mellem scenens bagvæg og gavlens skorsten. Dørhullet i denne tværvæg viste sig at have sin ene fals staaende endnu – en halv sten fra skorstenen. I falsen var der senere hugget en skraa smig – det viste farvelagene. Den anden fals kunne ikke bestemmes, da resten af tværvæggen som antydet var hugget ned. Havde dørhullet imidlertid været af samme størrelse som det eksisterende dørhul i væggen nedenunder, hvad man maatte antage, blev der netop plads til, at det ovennævnte bræddeskillerum med sin dør fra begyndelsen havde kunnet løbe ind vinkelret paa den murede tværvæg. Paa et senere tidspunkt – ved tværvæggenes nedrivning –

har man drejet den sidste del af bræddeskillerummet med sin dør over mod skorstenen og hugget bagsiden af den staaende fals af til at passe til de nye forhold. Denne fase var der i gulvet saa tydelige spor af, at dørens placering og bredde kunne bestemmes. Den eksisterende panelvæg med paneldør mellem bræddevæggen og scenens bagvæg er muligvis samtidig med disse sidste forandringer.

I den sydvendte vange i skorstenen fandtes det andet højtsiddende røgaftrækshul – fra en forsvunden vindovn i 2. etages paaklædningsværelse.

Spørger man nu til sidst, hvad det smalle rum med det halve vindue ud mod gaarden har været benyttet til, synes det mest nærliggende at være, at det har været teatrets garderobe – opbevaringsstedet for skuespillernes kostumer, parykker, hatte m. m. – let tilgængeligt for begge etagers paaklædningsværelser.

Den pudsede mur i det smalle rum stod under tapeterne i en meget lys okker – limfarve – muligvis oven paa en tidligere graa. Bræddevæggen paa den modsatte side stod ubehandlet ind mod rummet. Ud mod trappen viste det sig senere (efter afrensningen), at bræddevæggen havde haft en lyserød limfarve, medens den øvrige pudsede del af trapperummet stod i en graa limfarve.

Det kunne herude desuden ses, at der var pudset lige ned til gulvbrædderne. Limfarven gik paa pudset ubrudt ned til gulvet, hvad der tillige viste, at der ikke havde været noget fodpanel, hverken et ægte eller et paamalet.

Paaklædningsværelset til gaden havde under de mange tapeter ligeledes inderst en meget lys okker i limfarve. Efter tværvæggens nedrivning havde rummet haft en blaa limfarve, idet denne farve sad paa den skraat huggede smig i falsen ved skorstenen. Paa et af tapetlagene sad tegningen af en skægget mand med pelshue udført i sminkefarve, muligvis et forlæg for en eller anden figur, maaske et selvportræt af rollens indehaver.

Under nedtagningen af den øverste etages murværk i scene og garderober styrtede et stort stykke af scenens bagmur ned i scenekælderen. Scenegulvet i hjørnet ved trappen op til paaklædningsværelserne blev knust og maatte senere helt fornyes, men trappen selv blev ikke ramt. Da denne trappe blev fjernet, blev der paa den pudsede

mur ud til gaden fundet et 12-14 cm bredt spor efter vangen af en stejle trappe bagved og under den nuværende. Den indvendige skraa bræddeklædning over nedgangen til kælderen fulgte undersiden af sporet, og denne beklædning er blevet siddende i sin gamle, stejle stilling, efter at det nye trappeløb er blevet stillet op.

I rummene fornedet bag scenen gav murene og bjælkerne flere oplysninger om de oprindelige forhold. Foruden det omtalte spor af en 14 cm bred trappevang langs gavlen blev der paa ydermuren og paa scenens bagvæg paa begge sider af døren ud til gaarden fundet spor af to bræddevægge, som saa ud til at stamme fra et slags vindfang.

Paa gavlvæggen blev der under trappesporet fundet spor af en anden bræddevæg, som havde gaaet vinkelret ud fra gavlvæggen. Sporet kunne følges paa undersiden af den første og den anden bjælke, hvor det drejede 90° og fortsatte paa langs under bjælken hen til det murede tværskillerum. Der havde altsaa været et lukket rum under trappen, som først blev antaget for at have været lokum, men da der havde været lokummer i gaarden, har det snarere været brugt til garderobe eller anden opbevaring.

Det mest bemærkelsesværdige fund i dette rum var dog nogle bemalede $\frac{3}{4}$ " brædder, der indgik i væggen i det nyere vindfang. De var bemalede perspektivistisk med et rødt brystningspanel og en graa overvæg og var uden tvivl rester af en gammel stuedekoration. Den lille dimension gjorde dem uegnede til at være noget af selve bygningen. Nyrop-Christensen har senere paavist at bemalingen svarer til teatrets bevarede salskulisser fra 1846.^{8a}

I paaklædningsværelset til gaden saas det, at døren til scenen tidligere maatte have siddet længere fra ydervæggen. Men for at faa plads til en nu forsvunden varmeindretning i en niche midt paa scenens bagvæg var døren blevet rykket ca. 3 alen nærmere mod ydervæggen. Et røgrør havde fra nichen været ført ind i værelset gennem et hugget hul i scenens bagvæg – videre langs tværvæggen forover til skorstenen, hvor der var hugget et hul i den østvendte side. Hullerne var huggede. I skorstenens sydside fandtes et højsiddende muret hul – røgaftrækket fra dette værelses forsvundne vindovn – det tredje spor efter teatrets oprindelige opvarmningsforhold.

Det viste sig i øvrigt, at dørkarmene var sat op under opmuringen. I falsene var der i hver side to aftryk i opmuringsmørtelen efter

de klodser, der var fastsømmet til karmens sider for at holde dem fast i murhullet. Falsene var paa ca. 25 cm, og de havde tilsyneladende staaet med pudsede flader, der gik helt ind til karmen paa ca. 23 cm. Murhullerne havde staaet uden indfatninger. De indfatninger, der nu sad om dørene, var nyere ligesom ogsaa trefyldningsdørene var langt yngre end de karme, de sad i.

Vindueskarmene var paa samme maade sat op under opmuringen. De smigede vinduessider var pudsede, hjørnerne var skaaret af i den endnu vaade puds i en ca. 2 cm bred skraa affasning, der begyndte ved underkarmens forlængede plankestykke og afsluttedes med en skraa afskæring og et V-formet indsnit ca. 3 cm højere oppe. Den smigede vinduesoverside var udført af to skraatliggende plankestykker.

Paaklædningsværelset til gaden havde oprindelig staaet i en lysegraa limfarve, som dog sad paa et bundlag af hvidtekalk. Oven paa den graa farve var der enkelte steder – paa væggen ind til scenen og paa selve skorstenen – en blaagraa vandret og lodret afstregning med violet-graa skygger, sandsynligvis resterne af et tegnet og malet brystningspanel. Skyggerne vendte mod vinduet, saaledes at skyggerne angav en kunstig belysning af panelet med en lysgiver ude i værelset. At de ogsaa vendte opefter kunne se ud til, at lyset tillige var tænkt fra et punkt lavere end panelet, hvad der maa have været en fejl fra malerens side.

Paa væggen ind mod scenen var der langs gulvet rester af et, ligeledes i limfarve, blaagraat malet fodpanel, som havde drejet opefter omkring trinet foran døren ind til scenen.

Løsningen med at lade pudset og væggen farvede flade gaa helt til gulv, som vi saa det oppe ved trappens repos, og som vi saa det ved det malede fodpanel, var en smuk og enkel overgang mellem væg og gulv.

I trapperummet var rester af saavel hvidtekalk som graalige limfarver. Paa vinduesvæggen var der saaledes hvidtekalk, som ogsaa fandtes ude i det formodede vindfang. Hvidtet var ligeledes det lille rum i gavlen under trappen, hvorimod gavlvæggen over trappen var lysegraa, som trapperummet ovenover havde været det. Paa væggen ind til scenen var der blaagraa farvespor. Bjælkerne og gulvbræd-

dernes underside havde et – stærkt skjoldet – violetagtigt limfarvelag, der gik over i det hvidlige i det lille gavlrum.

Samtlige rum bag scenen havde ved nedrivningen pudsede lofter, men oprindelig havde loftsbjælkerne, saaledes som det kan forstaaes af det ovenstaaende, staaet synlige med udvekslinger omkring skorstenen og med gulvenes underside som mellemliggende synligt loft. De omtalte limfarvespor var de fleste steder meget svage – ødelagte ved afvaskninger og senere tapeter og farvelag.

I scenerummet var den oprindelige farve en bjergrød limfarve paa en pudset bund. Herover laa tre farver: en lyserød, en orange og en gul. I et af vinduerne til gaden var der dog efter den lyserøde – en grøn – og saa atter en lyserød, en orange og en gul. Ydervæggen i den lukkede nedgang til scenekælderen havde dog staaet med kældervæggens hvidtekalk. Da den stejle trappe over nedgangen blev afløst af en mindre stejl, blev væggen her farvet med den orangeagtige limfarve. Den laa oven paa vangesporet efter den gamle trappe og var ogsaa blevet anvendt paa ydervæggen i nedgangen. Derimod fandtes den ikke over den nye trappes vangespor, der viste farvefølgen zinnober–lyserød. Forandringen af trappen var saaledes sket mellem den lyserøde og den orangefarvede periode.

Da tilbygningen i gaarden var fuldstændig fjernet, kom et siden tilbygningens opførelse urørt stykke ydermur under gulvet til syne. Det viste sig her, at teatret havde været kalket hvidt fem gange, inden tilbygningen var blevet bygget. Muren var farvet sort – kønrøg – 20 cm over granitsokkelen, som ligeledes var farvet sort. Dette var sikkert gjort for at give indtryk af en sokkel, der var højere end den naturlige sokkel, som til denne side kun naaede 10 cm over terrain.

Samtidig viste det sig, at portalen omkring sceneindgangen var sat op paa muren, efter at den havde været hvidkalket et lignende antal gange. Senere kalkning af muren fandtes til siderne for, men ikke under portalens pilastre. Portalen var altsaa flyttet herhen fra et andet sted paa bygningen samtidig med tilbygningens rejsning.

Hugninger omkring døren viste følgende rækkefølge i de udvendige kalklag: puds, fem lag hvidtekalk, lyserød, graa og okker.

Da nedrivningen naaede terrain, blev de udvendige sokkelsten og stenene foran sufflørpodiet og basisstenene under gulvpillerne i sce-

nekælderens taget op og sendt af sted. De meget store og egentlige fundamentsten maatte vi derimod lade ligge, ligesom vi ogsaa efterlod scenekælderens brolægning.

I maj maaned sluttede første periode af teatrets flytning.

Anden periode indledtes i juli maaned med fjernelsen og afsendelsen til Aarhus af de nyere stolerækker. De købtes paa et tidspunkt, hvor der ikke vidstes noget om de oprindelige siddeforhold. Men efter at trinopbygningen under stolene var fjernet og gulvet blevet rensat, kunne man tælle i alt ti rækker mindre slidte baner tværs over gulvet. Regnet fra prosceniet var der seks baner op til det midterste søjlepar, saaledes at den sjette bane løb imellem de to søjler. Bagved var der endnu to tydelige baner og to mindre tydelige.

Da gulvet ikke saa ud til at være fornyet, kunne der ikke være tvivl om, at det var sporene efter teatrets første bænkeopstilling. Det stærkeste slid uden for banerne maatte markere gangarealerne, det svagere slid selve bænken. Sliddet viste, at bænkebredden havde ligget mellem 25-30 cm, hvad der nogenlunde har svaret til bænkenes bredde paa balkonen. Bænkenes længde havde været ca. 7 m 40 cm. De afsluttedes i begge sider lidt uden for den udvendige flugt af de to søjlerækker – med undtagelse af den sjette bänk.

Afstanden mellem bænken havde været forskellig. Fra den første til den fjerde række var afstanden 45 cm. Fra den fjerde række til den ottende række var afstanden 40 cm. Niende og tiende række var som nævnt mindre tydelige. Det har maaske derfor været rækker, der kun lejlighedsvis blev stillet op. Afstanden saa ud til at have været 35 cm.

De første fire rækker har været de bedste. De næste fire rækker har været lidt ringere, med mindre plads mellem bænken. Endelig har de sidste to rækker været de ringeste. Staa-pladserne maa have været paa gulvets bageste del, der var helt uden spor efter bænke.

I teatrets første tid var der tre priser paa billetterne. Første plads kostede 4 mk., anden plads kostede 2 mk. og tredje plads 1 mk. De fire første rækker kan have været første plads, de fire næste rækker samt balkonens siddepladser kan have været anden plads og staa-pladserne tredje plads. Har staa-pladserne været gratis, kan balkonens siddepladser have været tredje plads.

Foruden de tydelige spor af bænkeopstillinger viste det afrensede gulv, at skranken til orkestergraven oprindeligt havde staaet lige foran forreste bænkerække i kun ca. 30 cm's afstand fra den. Det har været en næsten for lille afstand, og afrensningen af skranken siden hen viste da ogsaa tydelige mærker efter de mange fødder, der i aarenes løb havde slidt sig en bane hen over brædderne.

I skrankens tredjedelspunkter mellem de forreste søjler var der to udstemninger i gulvet efter de vinkeljern, der havde støttet skranken. Skrankens afstand fra prosceniumsvæggen var ca. 2 m 60 cm; dens tilslutning til væggen havde omtrent været, som den var, medens tilslutningen til søjlerne først klarlagdes efter deres afrensning.

Da de malede stykker træ i denne del af teatret, prosceniumsbjælken med sine kassetter, søjlerne og særligt balkonbrystningen krævede en omhyggelig behandling ved nedtagelsen og forsendelsen, kom museets konservator, Peter Bang Termansen, til Helsingør. Under hans første prøveafrensning af den midterste søjle i gadesiden viste der sig paa søjlens inderside et slidspor ca. 45 cm over det skraa gulv, som maatte forklares som slid paa søjlesiden fra et opbygget gulv. Gulvet maatte have gaaet fra scenegulvets forkant hen over orkestergraven op til det svage knæk i gulvet foran det bageste søjlepar og være understøttet af bukke mellem bænkerækkerne – et dansegulv? – der har gjort sal og scene til eet rum.

Balkonbrystningen var som nævnt beklædt med lærred, der nu var overmalet med en blaa farve. Overmalingen dækkede en dekoration af ranker og kranse med nodeblade og silhouetter af forskellige komponister, og for at redde denne dekoration blev lærredet omhyggeligt taget ned. Herved fremdroges imidlertid nedtagningens største overraskelse – den ældre, malede dekoration direkte paa brystningens lodrette brædestykker, en helhed som umiddelbart gav os stemningen i teatret i dets første tid.

Lige oven for de seks søjler i balkonforkanten var der paa brystningen malet seks smaa piller med basis og kapitæl i en hvidgraa marmorering med mørkere aarer. De fire af dem var de synsmæssige mellemlid mellem de fire cirkulære søjler paa gulvet og de fire kvadratiske søjler over brystningen.

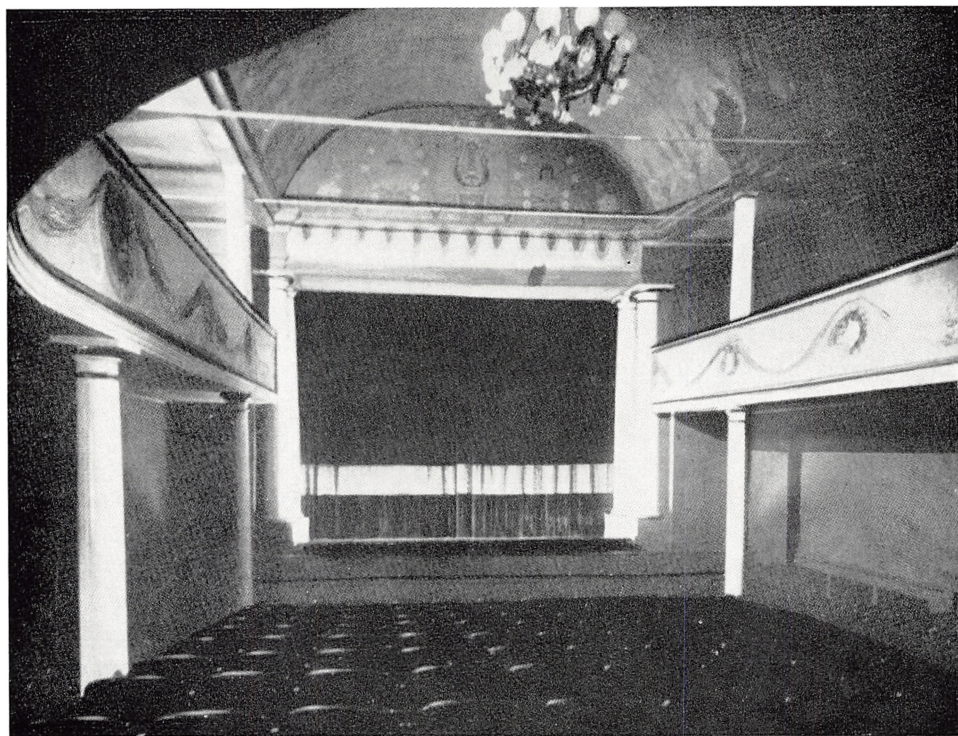

Fig. 10. Teatersalen i 1944. Spejlet over scenen og tondehvelvingen har art nouveau dekoration fra omkring aarhundredskiftet. Balkonbrystningen har en formodentlig noget ældre dekoration malet paa lærred.

Mellem pillerne var gule felter i en graamalet ramme, og i felterne var der blomsterranker bundet op paa malede bronzeknapper med blaa og røde baand. Og mellem de to piller i rundingen var der i det gule felt malet en klarinet, en violin, en lut, en fløjte, en trompet og et nodeblad. Med stor omhyggelighed blev brystningen, hvis farver ikke taalte vand, taget ned, og herved opdagedes under haandlistens dækliste resterne af en endnu tidligere rødbrun malet dekoration med mørke kantninger. Farverne fandtes kun bag dæklisten. Da haandlisten, som laa paa kanten af balkonbrystningens brædder, blev taget af, saas det paa et ret uregelmæssigt savsnit i kanten af brædderne hele vejen rundt, at brystningen paa et senere tidspunkt var savet ned. Nedsavningen var sikkert samtidig med den udlusning paa

15 cm, der var foretaget paa forsiden af balkonens fire bræddeklædte, kvadratiske søjler. Disse 15 cm – 6” – maatte være det stykke, som brystningen var gjort lavere.

Udviklingen kan summeres op saaledes: Den høje brystning med den rødbrune dekoration er paa et vist tidspunkt gjort lavere. Det er sket ved, at man paa stedet har savet af højden hele vejen rundt. Haandlisten er atter sat paa med en dækliste paa undersiden. Dekorationen, der herved blev 6” kortere, er nu blevet vasket af og en ny dekoration med graa rammer, gule fyldinger og blomster blev malet paa de vaskede brædder. Afvaskningen medtog ikke farverne bag dæklisten. Efter blomsterdekorationens forfald har man limet og sømnet et lærred udenpaa og herpaa malet en ny blomsterdekoration, som til sidst er blevet overmalet med en blaa oliefarve.

Paa et fotografi af teatersalen fra 1944 ser man dekorationen inden overmalingen. Paa samme fotografi ser man yderligere over scenen en dekoration i tøndehvælvingens gavl. En femstrengt lyre paa en kvadratisk dekoreret sokkel omgivet af en stiliseret bladdekoration. Til venstre herfor komediens maske omgivet af de samme stiliserede blade samt blomstrende grene, og til højre herfor tragediens maske i samme indfatning. I hvert af hjørnerne en stor seksbladet blomst omgivet af bølgende stilke og bristefærdige knopper. Langs tøndehvælvingen og over prosceniet op paa et af gesimsens led lignende blomster og blade – en art nouveau dekoration – som efter fotografiet at dømme maa være senere end blomsterdekorationen paa balkonens lærred.

Af hensyn til denne dekoration, der nu var overmalet med en blaa oliefarve, og navnlig af hensyn til eventuelle ældre dekorationer paa gavlen, der bestod af 29 lodrette pudrede brædder, blev hele dette felt allerede i første periode taget ned. To og to blev brædderne savet fri med pudset siddende paa og derefter sendt til afrensning. Men tøndehvælvingen, der nu var hvidtet ligesom hvælvingens gavl, maatte undersøges paa stedet. Det viste sig, at der inderst paa pudset var rester af en lyserød limfarve, men at der af senere dekorationer intet spor var. En infrarød affotografering gav heller ikke noget resultat, og da den senere afrensning i Aarhus af gavlfeltet var ligesaa resultatløs med hensyn til ældre dekorationer, har man maaske lov til at slutte, at ovennævnte stiliserede blomsterdekoration var

den første udsmykning af gavlene og tøndehvælvingen, der fra først af og helt op til aarhundredskiftet har staaet tomme blot med en lyserød limfarve.

Efter afslutningen af disse forskellige undersøgelser blev taget, spærene og hvælvingen over salen taget ned. Herpaa fulgte nedbrydningen af murene i balkonetagets sal og foyer.

I skillemuren mellem balkon og foyer viste det sig nu, at der havde været en bred aabning, en to-fløjet midterdør, som først var fjernet ret sent, maaske da operatørrummet blev bygget eller maaske før.⁹ Paa den bageste del af balkonnens gulv var en forhøjning, et opbygget gulv. Det var til staa-pladserne for tilskuerne paa den bageste del af balkonen – resterne af et trin op til gulvet kunne endnu ses til gaardsiden. Gulvet dækkede dog for midterdøren og maatte derfor være stillet op efter midterdørens fjernelse og dørhullets udmuring. I forsiden af dette gulv var der imidlertid en buet udskæring, som maatte stamme fra buen af den bageste række af de tre forsvundne bænkerækker. Buen havde tilsyneladende tangeret de to bageste kvadratiske søjler. Da det opbyggede gulv var fjernet og det egentlige balkongulv kommet til syne, fandtes tydeligt sporene efter understøtningerne til de tre buede bænkerækker. Det bageste bueslag ramte, som venteligt efter det ovenstaaende, de to søjler, og dermed var oplysningerne sikret til en nogenlunde paalidelig rekonstruktion. Paa understøtningernes fordeling kunne man desuden se, at der til den ene side for midtlinien havde været et klapsæde i hver af rækkerne.

Døren i hjørnet til gaarden ud til balkontrappens repos var oprindelig, hvorimod døren i hjørnet til gaden var ny – udført til den nye trappe mellem balkonen og vindfanget.

Paa ydermuren til gaden var der mellem det indvendige hjørne og vinduet spor efter en knagerække. Paa muren til gaarden viste det sig, at det manglende halve vindues karm endnu sad bevaret inde i tilbygningens murværk.

Bræddeskillerummet paa balkontrappens højre side ind mod foyeren var oprindeligt og delvis intakt, døren ind til foyeren viste sig at være nyere. Bag dørens karm, der stod op til muren til gaarden,

Fig. 11. Den slidte trappe (nuv. loftstrappe) mellem konditoriet i den »nye« dansesal (nuv. balkonfoyer) og kokkenet paa loftet. Trappen blev fundet under nedrivningen. Forf. fot. 12.8. 1957. — Jvf. fig. 12.

fandtes et 3 cm bredt skillerumsspor 3 cm til venstre for vinduet. Sporet laa i flugt med bræddeskillerummet.

Reposens gulvbrædder blev efter fjernelsen af døren nøje undersøgt for spor af en underkarm efter en maaske tidligere dør ind til foyeren uden det forventede resultat. Skillerummet, som der i hvert tilfælde var spor af paa gulvet, saa derfor ud til at have gaaet ubrudt ind til væggen.

Til højre for vinduet fandtes som tidligere nævnt lodrette spor efter den oprindelige gavls indvendige hjørne, og mellem hjørnet og

Fig. 12. Teatersalen under nedbrydning. Balkonens gulv og forskallingen nedenunder er fjernet. I forgrunden ses — mellem de to tværgaaende bjælker — det eneste bevarede gulvbrædt fra den oprindelige balkonfoyer. Paa brædet sidder endnu underkarmen til døren til loftstrappen.
 Forf. fot. 1957. — Jvf. fig. 11.

vinduet var der et ca. 10 cm bredt spor efter en knagerække. Paa bræddeskillerummets første del, som bestod af seks brædder, der endnu stod helt bevaret, fandtes et tilsvarende spor efter en knagerække i samme højde.

Resten af bræddeskillerummet, som havde været i vejen ved operatørrummets bygning, og som derfor var skaaret halvt ned, fortsatte hen mod midten, hvor det sluttede med et krumt skaaret brædt, som drejede væk fra skillerumsflugten. Et endnu bevaret gulvbrædt paa dette sted viste ved et spor, at skillerummet efter drejningen var løbet vinkelret ind paa muren ca. 14 cm fra midterdørens nordre fals. Paa det samme brædt sad endnu underkarmen af den dør, der havde ført ind til en trappe op til loftet. Resterne af trappen sad paa oversiden af balkontrappens skraa loft, hvor den kom til syne, da hele operatørrummet var fjernet. Om de oprindelige forhold paa dette sted kunne der derfor ikke være nogen tvivl.

Paa murens yderside fandtes i denne etage endnu et par ting af

interesse. I midtfeltet til gaden fandtes saaledes bag en af jernpladerne til salens jerntrekbaand en roset, som vel var lidt anderledes end de to kendte rosetter ude i siderne, men som havde samme størrelse. Rosetten sad midt imellem de to rosetter og i samme højde.

I midtfeltet til gaarden fandtes i murværket en smal, hugget rille og et par bjælkehuller, som maatte stamme fra et lille saddeltag, der paa dette sted havde gaaet vinkelret ud fra bygningen. Under dette spor fandtes længere nede murhullet efter en bred to-fløjet dør, som havde ført ind til pladserne foran orkestergraven. Da vi senere kom helt til terrain, fandt vi den østre halvdel af en sokkel, der gik vinkelret ud fra teatret, og som afsluttedes af en terningformet sten med et kvadratisk hul i oversiden. Rundt om denne sten laa in situ syv brosten, som dermed paa dette sted angav højden for gaardens brolægning.

Der kunne ikke være tvivl om, at dørhullet var oprindeligt. Stikket var samtidig med murværket, og i dørfalsen var der endnu aftryk efter dørkarmen, der i lighed med de andre karme var sat op under opmuringen og var af samme størrelse.

Den fundne sokkel saa derimod ud til at være sat efter opførelsen af teatret, idet teatrets sokkelsten fortsatte ubrudt bag ved den og var samtidig i højden en smule forskudt. Udbygningen i murværket til det lille saddeltag saa ud til at være hugget ud efter murværkets hvidtning og saaledes ogsaa at være foretaget efter opførelsen. Disse ting holdt sammen, syntes at give en portal, der paa et eller andet senere tidspunkt saa ud til at have været bygget omkring midterdøren.

Under fjernelsen af bjælkelaget i sal og balkonfoyer fandtes i foyeren den nederste stump af den omtalte lille sortmarmorerede søjle endnu siddende paa plads i et taphul ca. 80 cm fra teatrets midtlinie. Søjleens placering paa dette sted betød, at den oprindeligt havde staaet symmetrisk med bræddevæggens runding – midterdøren ind til balkonen er derfor blevet markeret af en søjle til den ene side og et buet væghjørne til den anden side. Efter forskallingens og pudsets fjernelse fandtes omtrent paa samme sted som taphullet fra søjlen, men paa bjælkens underside aftrykkene af en drager, som havde gaaet fra salsmuren til gavlen, hvor den havde ligget af i en nu udmuret niche.

Murene i etagen under balkonen blev nu revet ned. I muren mellem sal og foyer konstateredes det – som ventelig – at midterdøren var oprindelig. Det samme resultat gav undersøgelsen af falsene af døren i hjørnet til gaden, hvorimod døren i hjørnet til gaarden var af senere dato.

Fra trapperummet forneden og balkonens foyer foroven havde der saaledes ind til salen fra begyndelsen været fire døre – to tofløjede, brede døre i midten og to enkeltfløjede, smalle døre til siderne. Sidedørene sad symmetrisk om midtlinien blot forskudt for hinanden i højden.

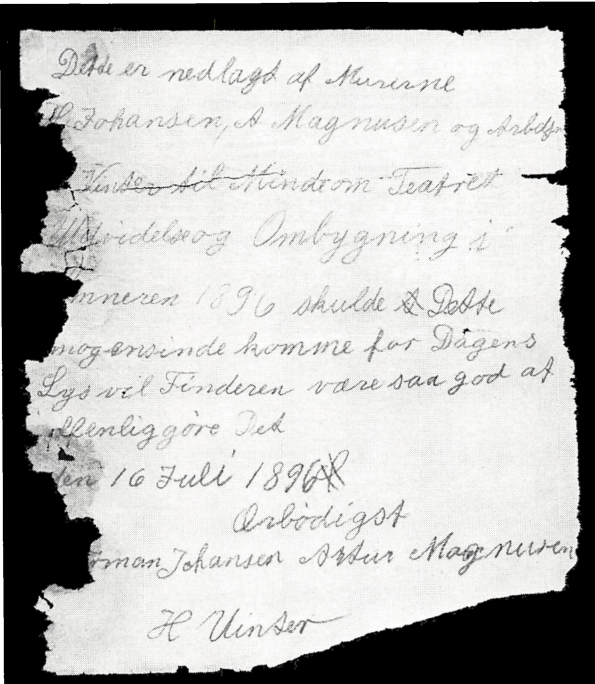
Inde i salen blev der paa væggen paa hver side af midterdøren fundet to 3 cm brede aftryk efter to bræddevægge, der saa ud til at have gaaet vinkelret ud fra bagvæggen fra gulv til loft. Mellem midterdøren og disse formodede bræddevægge sad der paa væggen helt oppe under loftet til hver side aftryk efter en knagerække. Hvis knagerækkerne har fortsat paa bræddeskillerummene, har der herinde under balkonen været en slags garderobe, som man har skullet passere, inden man var inde i salen. Mellem bræddeskillerumssporene og dørene ude ved væggen var der ogsaa spor efter knagerækker. De gik forbi skillerumssporene og var sikkert aftryk af en senere ordning. Da den bageste del af salens gulv var fornyet, var det ikke muligt paa gulvet at følge bræddeskillerummets forløb.

Paa salens gaardside i hjørnet mellem det sidste vindue og bagvæggen var der spor af en knagerække.

I ydervæggen til gaarden blev der foruden den omtalte dør midt i teatret ved orkestergraven fremdraget resterne af to vinduer. Over døren til restaurationen sad endnu stik og planker efter det ene vindue, og i murværket ved siden af sad selve karmen efter det andet vindue bevaret. Det kunne her paa den udvendige side ses, at teatret havde staaet med lyserød kalkning og graa vinduer, da vinduet blev muret til. Blindingen under vinduet og blindingen ved siden af var fyldt ud med tagstensrester og pudset – bindig med den øvrige del af muren.

Med undtagelse af scenens øverste vinduer havde alle vinduerne i teatret normal brystningshøjde. Men efter fjernelsen af pudset i trapperummet saas det, at vinduet til gaarden havde siddet for-

oven i en høj, dyb, indvendig niche, hvis bund laa ca. 50 cm over trapperummets gulv. Til gaden havde vinduet siddet paa samme maade, men her var nichen og vinduet paa et tidligt tidspunkt blevet hugget ud til en dør, som aabenbart først er blevet lukket igen i 1896. En flaskepost fra de murere, der havde lukket hullet, blev nemlig fundet med følgende tekst:

Dette er nedlagt af Murerne
H. Johansen, A. Magnusen og S. S. S.
Til den til Attendorn Teatret
Udvidelse og Ombygning i
Maj 1896 skulde de to
nævnte herrer for Dagens
Lyks vil Funderen vare saa god af
at tillægge sig
den 16 Juli 1896
Arbejdsgod
H. Johansen og A. Magnusen
H. Vinther

Den nuværende dør midt i gavlen var ny. Men da pudset blev banket af, saas det tydeligt, særlig paa den udvendige side, at dørhullet var en udvidelse af et oprindeligt dørhul. Det gamle stik sad endnu paa sin plads med sine 23 sten, hvorefter kun de to yderste var ødelagte efter udvidelsen paa ca. 30 cm. Udvidelsen var foretaget til gadesiden – falsen paa den modsatte side stod urørt. Da den nye dørkarm var fjernet, kunne man bag den se et 23,5 cm spor efter den gamle karm, som havde siddet 5 cm tilbage for den udvendige murflugt ligesom vinduer og blindinger.

Paa den indvendige side af dørhullet var der 5 cm fra hjørnet af den bevarede fals et 2,5 cm lodret skillerumsspor. Mellem skillerummet og det indvendige hjørne til gaarden var der aftryk af en knagerække. Her havde saaledes ogsaa været garderobeplads. Til den anden side var et eventuelt spor af skillerum fjernet ved dørhullets udvidelse. Her var dog ikke aftryk efter en knagerække.

Udvendigt kunne det maales, at dørhullet i gavlen kun var en smule mindre end afstanden mellem pilastrene paa den lille portal, der havde siddet over sceneindgangen. Og ved at undersøge murværket til siden for den bevarede fals, viste det sig, at der bag pudset sad to træpropper, hvis indbyrdes afstand svarede nøje til afstanden mellem et par smedede søm paa den høje pilaster. Der kunne derfor ikke være tvivl om, at portalen over sceneindgangen oprindeligt havde siddet over teatrets brede gavldør.

I selve dørhullet maatte der oprindeligt have været en lille trappe paa to stigninger op til foyerens gulv, idet trinenes omgivende murværk fandtes liggende intakt under gulvet. Dette murværk bekræftede gavldørens oprindelighed og dens ovenfor fundne størrelse.

Det korte trappeløb op til den lange repos ind mod salen havde nu en bredde mellem mæglerne paa over 3 m. Det var tydeligt, at det var en udvidelse, og det viste sig da ogsaa, at de lange trin var opsadlede paa trin fra en gammel trappe, som var omdannet til understøttende vanger ved trekantede udsnit. Ved at lægge flere af disse gamle forskaarne trin sammen kom man ned paa den oprindelige trappebredde, der svarede saavel til døraabningen i gavlen som til døraabningen ind til salen. En lignende bredde var der mellem to stærkt slidte partier i selve foyerens gulv – hvis indbyrdes afstand kunne passe med at have været afstanden mellem de gamle mæglere. Hovedindgangen til teatersalen har saaledes været ad trappen og gennem døre af samme bredde – liggende omkring teatrets midtlinie.

Trappen op til balkonen var udbedret med nyere slidtrin. Da de var taget af, saas det, at de gamle trin var særlig stærkt slidt ned i højre side, den side der vendte ind mod gelænderet. Det samme slid fandtes i højre side af de fundne forskaarne trinrester, og

man saa for sig de skarer af mennesker, der til et aarhundredes teateraftener var travet op til pladserne paa galleriet.

Bagsiden af balkonstrappens stødtrin var hvidkalkede – nogle endda med mørkere marmoreringer uden sammenhæng med hinanden, altsaa sammenbragt materiale fra noget andet. Det samme kunne siges om det under trappen indrettede billetkontor. Her stod der med skriveskrift paa bagsiden af den dør, der førte ind i billetkontoret – Parterret. Døren var imidlertid resterne af en bræddevæg med en nyere knagerække, men med spor efter en ældre, og man ledtes til at tænke paa, om det kunne være en rest af de bræddevægge, der havde staaet paa hver side af salsdøren, og at paaskriften var en angivelse af, hvor parterrets publikum skulle hænge sit overtøj?

Ved nedbrydningen af murværket i salen saas det, at der paa det oprindelige, ret grovkornede pudslag var en nærmest olivengrøn, tæt oliefarve. Farven virkede tung og ufestlig – det var ikke en teaterfarve i nutidig forstand.

Det næste farvelag viste da ogsaa, at teatersalen herefter var blevet malet rød – en dyb bjergrød, der laa meget nær den dybe røde farve paa scenen. Denne farve fulgtes af flere røde farvelag, og der sluttedes af med nogle okkergule oliefarvelag.

I balkonens foyer var det inderste farvelag en meget lys okker, samme farve som var brugt i det øverste værelse bag scenen. Herpaa fulgte en mørk okker med en vandret rød og sort afstregning, en markering af et tegnet graagrønt brystningspanel, som dog tilsyneladende var uden lodrette inddelinger. Den næste farve var grøn med en gul og sort afstregning af et graamalet brystningspanel. Den næste farve var blaa uden afstregninger, den næste en gul oliefarve af samme karakter som den sidste i salen, og endelig sluttedes der af med en tung graa oliefarve.

Balkonstrappens vanger var hvidkalkede indvendigt, det samme var bjælkerne, loftsbrædderne og de pudsede vægges første lag. Trapperummet havde saaledes haft samme spartanske karakter som trapperummet ovre ved paaklædningsværelserne. Det viste, hvad man den gang ansaa for passende. Paa denne baggrund maa salen have virket ganske særlig stærkt, naar man fra de hvidkalkede forrum traadte

ind i den grønne sal med den gule brystnings grønne blomsterranker og kulørte baand.

Trapperummet havde dog senere staaet i den samme lyserøde limfarve, som var brugt paa salens hvælving. Farven fandtes paa det pudsede loft i foyeren, gik endog ind mellem loftet og trappestøjernes kapitæler, hvad der tydeligt viste, at de var stillet op paa et senere tidspunkt. Den lyserøde farve fandtes paa væggen op til balkonen – paa bræddeskillerummet ind mod foyeren – begge steder paa et lag af hvidtekalk – og paa undersiden af trappen op til loftet. En mørkerød staffering sad her som en linie mellem det skraa loft og bræddeskillerummet.

I store træk erhvervedes der ved nedrivningen et kendskab til teatrets farver paa de pudsede vægge, der senere blev suppleret med resultaterne af det store afrensings- og konserveringsarbejde af farverne paa træværket.

Efter afslutningen af de sidste undersøgelser blev de sidste mure fjernede, og da ogsaa gulvene var blevet fjernede, laa der tilbage i Groskenstræde kun den opkastede sandbanke fra salens skraa gulv, som et sidste synligt vidnesbyrd om Helsingørs gamle teater.

Teatrets genopbygning.

En af tankerne med teatrets genopbygning i Aarhus var, at der lejlighedsvis skulle kunne spilles paa det. Der skulle derfor være gunstige adgangsforhold til teatret fra byen, og da udenomsforholdene var smaa, var det tillige ønskeligt at lægge teatret i nærheden af museets restaurant. Det blev derfor besluttet at lægge teatret paa det trekantede, i terrainet vindskæve areal ud mod Viborgvej, øst for restauranten. Det blev endvidere bestemt at opføre en moderne tilbygning til teatret, som skulle rumme garderobe og toiletter. Teaterbygningen selv skulle, saavidt det lod sig gøre, genopføres i sin oprindelige skikkelse, d.v.s. som den havde set ud i 1817.

Selv om dette i store træk var klarlagt gennem de foregaaende iagttagelser, var der dog mange spørgsmaal, som først blev besvaret under selve byggeriet, og efterhaanden som det store afrensingsarbejde af det malede træværk skred frem.

Teatret fremtræder nu som en lang hvidkalket bygning med grå-nitsokkel med rødt tegtag, gråa vinduer og umbrafarvede døre. Tilbygningen vinkelret paa teatret er en kalket bygning med fladt tag og et glasparti mellem tilbygningens mure og teatret. Det er derved søgt at holde de to bygninger fra hinanden, idet man gennem glasset skulle kunne se teatrets hjørne og derved faa en saa uforstyrret opfattelse af teaterbygningen som muligt. Desværre blev det paa grund af byggelinien mod Viborgvej nødvendigt at lade de to bygninger mødes under en stump vinkel, der fra begyndelsen var tænkt ret.

Teatret blev rejst med sine skævheder og sin gamle vinduestakt. Ud mod parken, den side der i Helsingør vendte ud mod Groskenstræde, genskabtes midtpartiet med den lange niche og de tre rosetter. Portalen ud mod Viborgvej – den side der i Helsingør vendte ind mod gaarden – blev rekonstrueret paa grundlag af det fundne tagspor i muren og det halve fundament, der blev fundet til venstre for dørhullet.

I størrelse og beliggenhed svarer den udførte portal sikkert til sin forgænger, men det er alligevel tvivlsomt, om søjlerne har været cirkulære, og om trekantgavlen i det hele taget har haft den rige detaillering, den har faaet. Et af de mange forslag, der var fremme under arbejdet med portalen, havde som udgangspunkt den simpelt udførte arkitrav over de to søjlepar, som endnu staar ved apoteket i Strandgade i Helsingør, og som næsten synes at være udført af den samme tømrer, som har udført teatrets indvendige søjler. Oplysningerne i brandtaksationerne, som vil blive omtalt senere, gør det endda tvivlsomt, om selve portalen er fra teatrets opførelsestid. Derimod er dørhullet under portalen oprindeligt. Dørene er taget fra den mellemliggende halvtagsbygning i gaarden, hvor de sad som yderdøre. Karmen er ny.

Portalen, der sad over sceneindgangen i gaarden, blev atter stillet tilbage paa sin oprindelige plads over døren i gavlen. Karmen er ny, men dørene gamle. De sad i et staldrum i gaarden – traditionen lod dem stamme fra teatrets gavl, selv om denne tofløjede tidligklassicistiske dør maa være ældre end teatret og komme andet steds fra.

Vi gaar nu ind i teatret gennem døren i gavlen og betragter det færdige hus.

Gulvet i foyeren er nyt, men brædderne er udført i den samme dimension og med de samme stød som det gamle bræddegulv. Det første trappeløb op til reposen er en rekonstruktion, hvor bredden bygger paa de genfundne gamle udstemninger i mæglerstykkerne. Snirklerne paa de to nederste trin er udført efter snirklerne paa en trappe i Stengade i Helsingør,¹⁰ som i detaillerne er helt magen til trappen i teatret.

Det sidste stykke af reposens forvange ud mod parken paa ca. 70 cm samt vægstolpen viste sig at være en selvstændig del og at være overkalket med en lyserød farve. Vangens dimension og profil var en smule forskellig fra den anden del af vangen, som synes at have skullet tilpasse sig den lyserøde del. Men nogen rimelig forklaring paa, hvad der var foregaaet, kunne ikke gives, og det blev derfor besluttet kun at genopstille den lyserøde vægstolpe og at lægge det lyserøde vangestykke til side. Det saaledes manglende stykke vange blev erstattet af et nyt vangestykke af samme dimension og med samme profil som resten af vangen. Paa det samme stykke er der opsat nye balustre og ny haandliste.

Under forvangen af trappen op til balkonen blev billetkontoret stillet op. Det var vel næppe oprindeligt, men kunne daarligt udelades. Det samme gjaldt den lille trappe i hjørnet, der blev genopstillet tillige med døren. Paa denne stod der nemlig skrevet i den øverste fyldning oven paa flere farvelag med nydelig skriveskrift: Parterret, hvad der svarede til døren i det modsatte hjørne med paaskriften: Parquet og til døren ovenover med paaskriften: Balcon. En svag antydning af et ældre og smukkere skrevet: Balcon lod sig ane, men ogsaa dette sad paa senere farvelag. At paaskrifterne saaledes var yngre end teatret stemmer ogsaa med, at benævnelsen »Balcon« ikke brugtes i teatrets første tid, hvor pladserne benævntes »Galleri«. Maaske har der paa den forsvundne midterdør staaet »Parterret« eller »Staarparterret«, da den jo førte lige til det store gulvareal bag bænken.

Vi kom altsaa her ud for, at en konsekvent tilbageføring til teatrets første tid ikke lod sig gennemføre uden at miste værdifulde enkeltheder fra de senere perioder. Problemet har principiel inter-

*Helsingør Theaters foyer med det gamle billetkontor.
Thomas Pedersen og Poul Pedersen fot. 1964.*

esse og løstes i dette tilfælde ved at bevare billetkontoret og dørenes skrifter.

Fra foyeren blev der udgang til tilbygningen gennem en tofløjet dør, der blev sat op i stedet for det vindue, der ellers skulle have været her og være udført som vinduet ud til parken.

Trapperummets loft blev i første omgang udført med fritliggende bjælker, der midt i rummet laa paa en tværgaaende drager. Bjælker, loftsbrædder og vægge skulle hvidkalkes, saaledes som de var fundne. De to senere opstillede søjler paa hver side af trappen skulle ikke genopstilles. Men da det ved afrensningen af søjlerne viste sig, at det inderste farvelag var det samme som det inderste paa trappen og paa søjlerne i salen, og søjlerne saaledes maatte høre til den ældste tid, blev det besluttet atter at fjerne drageren, at forskalle og pudse loftet og at stille de to søjler op under pudset. Perioden mellem rummet som hvidkalket og uden søjler og rummet som pudset og med søjler kan have været ganske kort.

De fundne spor paa gavlvæggen af knagerækker blev ikke benyttet, ligesom det fundne skillerumsspor paa den indvendige side af gavldørens fals gav for lidt til, at en sikker rekonstruktion kunne foretages.

I balkonens foyer gik det ligesom i trapperummet. Ogsaa her blev bjælkerne først lagt frit op, idet farvespor paa bjælkerne viste, at saadan havde de oprindelig ligget. Men da det ikke var muligt at stille den lille sortmarmorerede søjle op i det fundne, tilsyneladende oprindelige, taphul i gulvbjælken og samtidigt faa kapitælet til at ligge under den overliggende bjælke, blev det ogsaa her besluttet at lade loftet forskalle og pudse.

Belysningen i de to rum er væglamper udført efter en samtidig model fundet i teatret, men indrettet til elektrisk lys.

I salen blev det skraa gulv gennemført som en rekonstruktion af gulvet i Helsingør – brædderne i samme længde paa ca. 3°, samme bredde paa 8" og med stødene paa de samme steder. Der blev som i Helsingør brugt tre smedede søm til hvert brædt, to i enderne, eet i midten indbyrdes forskudt i brædtets bredde.

Selv om den oprindelige bænkeopstilling i salen var klarlagt under nedrivningen og forholdsvis let lod sig genskabe, kunne denne

bænkeopstilling ikke lade sig gennemføre. Der ville under hensyn til at teatret skulle bruges, blive for faa og for umagelige siddepladser. Heller ikke et forslag med bænke over hele salen, hvor alle blev understyret med rygstøtte, lod sig gennemføre, selv om bænkerne ved den foreslaaede bredde og højde var blevet langt bedre end f. eks. bænkerne i Drottningholms Slottsteater.

Man var af økonomiske grunde bundet af indkøbet af de stole, der stod i teatret ved nedrivningen, og som man ikke uden videre kunne kassere, og efter en make-up i Odense¹¹ blev de stillet ind i teatret. Man maa indtil videre affinde sig med, at stoleopstillingen saaledes ikke er historisk korrekt, og med, at stolene farvemæssigt og formmæssigt er fremmede for teaterrummet. Paa balkonen derimod blev bænkerne stillet op, som de havde været, og de tre bænkerækker i rundingen blev rekonstrueret efter de fundne spor. De senere opbyggede gulve blev ikke genopstillede.

En vigtig tilføjelse til sporene af de ti bænkerækker blev gjort under den afsluttende oprydning, et aarstid efter at teatret var taget i brug. En gammel plakattramme fra teatret viste sig at bestaa af fire stykker træ med smukt malede, sorte numre paa en hvidmalet, oval bund omgivet af en rød kant. Numrene havde været skjult af det lærred, der sad paa rammen.

De gik fra 181 til 193 med enkelte manglende numre imellem. De indbyrdes afstande mellem numrene var 47,5 – 46,5 – 64 – 52,5 – 50 – 44,5 cm, med en gennemsnitlig afstand paa 50,8 cm taget over alle 6 numre, og med en gennemsnitlig afstand paa 46,2 cm taget over de to første og det sidste. Træstykkerne maatte være rester af rygbrædder fra nummererede bænke, og den smukke, gamle skrift kunne sikkert være fra 1800-tallets begyndelse. Stykkerne kunne derfor godt være fra teatrets første bænke. Med en bænkelængde paa ca. 7 m 40 cm har der da siddet 16 personer paa hver bæk – 14 personer paa den sjette bæk mellem søjlerne. Det giver for de ti fundne bænkerækker 158 personer. Men da cifrene gaar op til i hvert tilfælde 193, maa vi tilføje yderligere tre bænke, saaledes at bænketallet kommer op paa mindst 13 rækker. Den sidste række kommer derved til at staa mellem det bageste søjlepar og den store afstand paa 64 cm mellem 185 og 186 kan forklares ved, at disse pladser har ligget bag ved den ene af rundingens søjler.

Orkestergravsskranken blev opstillet paa grundlag af de fundne spor i gulvet, og tilslutningen til søjlerne blev rekonstrueret paa grundlag af sømhuller og slidspor, der kom frem efter søjlernes afrensning. Gulvet i orkestergraven er nyt, men er udført som en kopi af det gamle gulv.

Søjlerne i salen og de to store egetræssøjler i prosceniet indgik i teatrets bærende konstruktion. De maatte derfor være færdige til opstilling, naar murene var ført op i højde med balkonbjælkelaget. Det første af det store afrensings- og konserveringsarbejde kom derfor til at omfatte disse, og da der ikke kunne være tvivl om, at den inderste farve – en grønlig marmorering – var den ældste, blev alle yngre farvelag fjernet. Under afrensningen tog konservator Termansen farveprøve af hvert eneste lag. Det næstsidste farvelag var en hvidgraa marmorering med mørke aarer.

Under hele dette arbejde stod balkonbrystningen nedpakket i sine kasser. Da den til sidst som det sidste større arbejde blev taget frem, rensed for gammel lim, pletvis udbedret og konserveret, blev det klart, at de malede smaa piller, der var hvidgraa med blaalige aarer, ikke svarende til søjlernes grønne marmorering – det første farvelag, men til søjlernes hvidgraa marmorering – det andet farvelag. Resterne af brystningens brunrøde dekoration med de mørke kanttegninger, brystningens første farvelag, kunne tænkes at have hørt sammen med søjlernes grønne marmorering. Men denne brunrøde dekoration lod sig som tidligere nævnt ikke genfremstille, hverken teoretisk eller praktisk, da den var vasket fuldstændigt af. Og om at føre søjlerne frem igen til en hvidgraa marmorering med mørkere aarer kunne der slet ikke paa nuværende tidspunkt være tale. Søjlernes og balkonbrystningens bemaling tilhører derfor nu hvert sit tidsafsnit i teatrets historie.

Da prosceniumsvæggen og søjlerne var blevet rensed fuldstændigt af, blev prosceniumsaaabningen stillet op, som den var blevet fundet. Men intet syntes nu længere at passe sammen. For det første var det tydeligt, at plinten havde været længere, og sceneaaabningen dermed været dybere. Det kunne ses paa den paa siden paamalede ramme og fylding, hvis bageste del manglede efter at være blevet savet over. Den manglende stump viste sig at være anvendt som endestykke paa

plinten ind mod scenen, og da den blev sat tilbage paa sin plads i forlængelse af det allerede opstillede stykke plint, fik aabningen en dybde paa 198 cm i stedet for 130 cm.

Det bageste søjlepar blev nu rykket tilbage i overensstemmelse med den rekonstruerede plintlængde. Bræddevæggen mellem søjlerne blev derved for kort, men det maatte der foreløbig ses bort fra, saa meget mere som disse smalle vægstykker bestod af mange forskellige tilsyneladende genanvendte brædder. Imidlertid viste det sig, at plinten selv i sin forlængede form ikke altid havde staaet ved foden af søjlerne. Den forreste søjles marmorering fortsatte under plinten og endte ved søjlens fod i et umalet baand paa ca. 8 cm, som svarede til højden af basens profilerede ring, der nu laa oven paa plinten. Ringen havde oprindelig ligget nede i scenegulvets højde. Plinterne blev derfor fjernet, de forreste søjlers basering blev lagt paa dens oprindelige plads, og de bageste hule søjler blev stillet direkte paa gulvet.

Som en bekræftelse paa denne opstilling gjorde Carl Jensen opmærksom paa en skraa afskæring, der i begge sider fandtes foroven paa prosceniumsaaabningens bagklædninger. Han gjorde samtidig opmærksom paa, at man – med de bageste hule søjler nede paa gulvet, staaende i den af den forlængede plint bestemte afstand fra de forreste søjler – kunne trække en linie mellem kapitælerne paa de bageste og de forreste søjler, hvis hældning svarede til hældningen af de skraa afskæringer af bagklædningernes overside. Den perspektiviske virkning i sceneaabningen, som var opnaaet ved at trække de bageste søjler ind mod midten og ved at udføre dem i en mindre dimension end de forreste søjler, havde saaledes fra begyndelsen været gennemført ogsaa i højden ved at lade de bageste søjler være lavere end de forreste.

Genopstillingen af prosceniets søjler blev saaledes en langvarig proces, hvor vi skridt for skridt blev ført tilbage igennem alle faser: Søjlerne i samme højde paa den forkortede plint, søjlerne i samme højde paa den lange plint, søjlerne i forskellig højde uden plint.

Med tilbagerykningen af det bageste søjlepar blev det tvivlsomt, om loftsvinden stod paa sin oprindelige plads. Den kom nemlig nu til at staa foran de bageste søjler, hvad der ville betyde, at tæppet var gaaet ned mellem søjleparrene. Men magister i teaterhistorie Henrik Nyrop-Christensen, der nu overtog den scenemæssige indret-

ning af teatret, fandt dette for usædvanligt. Tæppet maatte have gaaet ned bag ved de bageste søjler. Som en bekræftelse herpaa paavieste Nyrop-Christensen to sømhuller i drageren bag ved vindens midterste støtte, sømhuller hvis afstand svarede til afstanden mellem sømme i støttens fod. Tæppevinden blev derfor rykket tilbage i overensstemmelse hermed.

Det var et stort spørgsmaal, om der havde været bræddevægge imellem søjlerne. Det kunne i hvert tilfælde ikke afgøres af de korte stykker, der nu var blevet tilovers, og hvis refendfugede bemaling var saa forskellig brædderne indbyrdes. Bræddevæggene blev derfor udeladt, hvad der gav en fri opstilling af søjlerne. Søjlernes bagklædninger maatte imidlertid have været der for at hindre indkik i scenen. Men de mange stumper, som bagklædningerne bestod af, kunne efter søjlernes tilbagerykning nu ikke længere naa ud til de bageste søjler, hvorfor bagklædningerne maatte udføres som en rekonstruktion af helt nyt træ med de gamle brædder som forbillede.

Prosceniumsbjælken over det forreste søjlepar var som tidligere nævnt dekoreret paa undersiden med en række kassetter med blaa bund og en roset i midten. Kassetterne var større end bjælkebredden, og bjælken var derfor øget med et smalt brædt, som tog den sidste del af dekorationen. Over det bageste søjlepar var der en lignende, men smallere række af kassetter malet paa undersiden af den planke, der gik fra søjle til søjle.

Ud mod teatersalen var der paa denne sidstnævnte planke rejst en lodretstaaende planke, der var malet med en graa bundfarve og herpaa tre mørke vandrette baand med et fjerde mellemliggende baand af stiliserede akantusblade. Planken havde muligvis ikke længere sin oprindelige højde, men afsluttedes foroven med et skraat snit. Disse to paa hinanden vinkelretstillede planker skulle illudere som bjælke. Mellem denne uægte bjælke bagtil og den ægte bjælke fortil var der et mellemrum – en bred spalte, der fortabte sig i mørket under den forreste del af sceneloftet.

Imidlertid var der ved nedrivningen fundet en smal stump brædt, der havde været brugt til at holde det seneste prosceniumsloft oppe.¹² Paa dette brædt var der rester af en diagonalstillet kassettedekoration, som mindede stærkt om den retstillede kassettedekoration paa bjælkernes underside. Brædtet havde en længde, der svarede til spal-

tens bredde. Paa grundlag af dette fund blev der udført et stykke prøveloft over spalten, og senere blev loftet ført helt igennem. Loftet blev lagt paa den bageste uægte bjælke og den forreste ægte bjælke. Dets hældning kom da til at svare til hældningen paa det skraa snit foroven paa planken paa den uægte bjælke. Tre gamle klyds, der sad paa oversiden af prosceniumsbjælken, havde maaske været benyttet til fastsurring af loftet – som saadan blev de benyttet ved rekonstruktionen.

Over de to bræddewægge ind mod salen mellem prosceniets forreste søjlepar og ydervæggen var der foroven en række vandretliggende brædestykker og lister, som tilsammen dannede en slags arkitrav, der blev baaret paa søjlernes kapitæler, og som selv »bar« den sidste del af loftet over balkonen. Arkitraven deltes lidt under midten af et smalt treleddet baand. Over baandet laa en glat oprindelig rødmalet »frise«, og under baandet laa en toleddet »bjælke«, hvis øverste led paa ca. 10 cm var malet som et – primitivt – æggestavsled.

I begge sider af teatret var det tydeligt, at arkitraven som helhed havde været længere. Afslutningen, der flugtede med søjlens inder-side, stod som en afsavet kant med savspor baade paa frise, baand og bjælke. Men savsnittene var senere blevet dækket af en rød farve, som mindede om »frisen«s farve over baandet, men som var forskellig fra de ældre, brunligt malede bjælkeled med æggestavsdekorationen under baandet. Skyggerne i det oversavede æggestavsled var i venstre side malet paa venstre side af detaillerne og i højre side paa højre side af detaillerne, saaledes at lyset var tænkt kommende fra midten – fra scenen. Farveholdningen med de dybt røde og sorte tegninger ledte tankerne hen paa resterne af den ældste balkondekoration med røde og sorte tegninger.

Trævæggene var som omtalt bygget op af brædder i mange forskellige længder og bredder. De blev atter stillet op, som de var fundet, men udviste nu efter afrensningen en stor uensartethed, ogsaa hvad bemalingen angik.

Væggen foroven til højre bestod af otte lodrette brædder, hvoraf de seks var malet som en refendfuget væg med en graa bund og sorte fuger. Døren i væggen bestod af tre af disse brædder. Det syvende

brædt ind mod væggen var delt op af umalede vandrette aftryk – hver med et sømhul – tilsyneladende aftryk efter en række paa-sømmede, vandrette lister af samme størrelse som de sorte fuger. Det ottende brædt ind mod søjlen var malet rødt med et umalet spor paa midten tværs over brættet og en not i den højre kant. Da dette brædt stod lige op ad søjlen og ved udskæringer fulgte kapitælets profil, blev det for at faa søjlen synsmæssigt fri ikke stillet op ved genopbygningen. Det er dog et spørgsmaal om denne beslutning var rigtig; om ikke netop den halvskjulte, øverste del af søjlen viser, med hvilken frihed man behandlede en klassisk søjle, og viser, hvorledes arkitekturen maatte vige pladsen for almindelige borgerlige krav om en tætsluttende brædevæg mellem ydermur og søjle.

Væggen foroven til venstre bestod af fire felter hver med fire, med to, med tre og med to brædder. De to af felterne var malet med en lignende fugning som i højre side, her dog med en belyst kant, der vendte opad, det tredje af dem med de to brædder var umalet, og det fjerde – døren – var malet graa uden fuger. Forneden paa det ene af dørens brædder stod begyndelsen til et stort B eller P. De sidste to brædder ved søjlen fulgte ved udskæringer kapitælets profil, men da døren var hængslet paa det ene af dem, var det kun det nærmest søjlen, der ikke blev stillet op ved genopbygningen af de samme grunde som før ved søjlen i den anden side.

Væggen forneden til højre bestod af syv lodrette brædder, hvor de to og et halvt var malet som en refendfuget væg med sort bund og sortere fuger og de øvrige med en rød farve. I denne væg sad scenemesterens tre store kighuller.¹³

Væggen forneden til venstre bestod af otte lodrette brædder samt et kort, vandretliggende niende stykke. De tre af brædderne var en dør. Bortset fra det korte, vandrette stykke var væggen nogenlunde ensartet malet som en refendfuget væg med graasort bund og sorte fuger. Flere steder var der under den sorte fuge en smal hvid stribe, en malet lyskant, som altsaa her viste et lys kommende fra oven.

Prosceniumsvæggen mellem sal og scene og sceneaabningens brædevægge hørte uden tvivl til teatret og har uden tvivl staaet her fra teatrets opførelse. Paa den anden side viste afrensningen tydeligt, at væggene var bygget op af gamle materialer. Men indtil spørgsmaalet om disse vægges oprindelse var blevet nærmere afklaret, blev det be-

sluttet at lade væggene mellem scene og sal staa i deres afrensede skikkelse.

Afrensningen af gulvrampens to planker gav sikkerhed for, at den bageste planke ind mod scenen havde været til at hejse op og ned i den spalte, der var forrest i scenegulvet. Mekanikken leveredes af rampevinden i scenekælderen, hvorfra der gik liner fra de tre klyds paa vinden op omkring de tre hjul i den forreste planke og derfra ned til fastgørelse i den bageste planke. Ved at dreje rampevinden kunne gulvrampen paa denne maade glide ned – der kunne blive mørkt paa scenen og i teatret. Samtidigt kunne en mand i kælderen efterse rampens lys. Det var ofte blikkenslageren, der havde dette arbejde, da det var denne haandværker, der dengang lavede lamper og lyseholdere. Det morsomste resultat af afrensningen var imidlertid, at der paa plankens inderside endnu sad de svedne mærker efter lysene – og under hvert svedent mærke et stort, sort tal – nummereret paa det paagældende lys. De flot malede cifre fra 1 til 18 viste, at der fra begyndelsen havde været atten lys i gulvrampen. Foroven i brædtets kant var der atten smaa huller efter lyseholderne. Hvordan de havde set ud maatte blive gætværk, men under nedrivningen blev der i orkestergraven fundet to gamle blikskærme med arme af spinkelt rundjern. Den ene var en rektangulær, krum skærm – et stykke af en cylinderflade – den anden var en cirkulær, skaalformet skærm – et stykke af en kugleflade.

Den første blev brugt som model for gulvrampens skærme, den anden blev brugt som model for kulissebelysningens skærme.

Herredsfoged Ole Lund skriver, at teatret paa Kronborg forekom ham »langt mere gemytlig end »Dramatiken«, hvad maaske for en del hidrørte fra, at det var mindre og derfor lettere at oplyse, . . .«. ¹⁴ Der har saaledes sikkert været mørkt i teatret; mørkegrønne vægge, grønlige, mørkt marmorerede søjler og en brunrød dekoration paa balkon og proscenium giver ikke meget genskær, hvis det har været disse farver, der har været der dengang.

Foruden gulvrampens atten lys kan der højst have været fire – maaske dobbelte – lys i hver side i sceneaabningen og højst fire – maaske ligeledes dobbelte – lys i de kulisseramper, der maa have staaet bag de to eller tre forreste kulisser. Den forsvundne krone

i teatersalen har næppe været brugt til at oplyse scenen. Det mest sandsynlige er, at den har været hejset op i sin kasse under forestillingen. Lysekroner eller blot lys ophængt i selve sceneaabningen hører en tidligere tid til. Loftskronen har i sin første form maaske ikke været andet end en ring af træ eller jern, hvorpaa var heftet en krans af lyseholdere – smaa blikrør aabne i siden og fastloddet paa en lille foldet blikmanchet.¹⁵

En saare menneskelig grund til Ole Lunds indtryk af det halvmørke teater findes maaske i en meddelelse i Helsingør Avis fra den 26.12.1831:

»Til Slutning kan man ei andet end undre sig over at Hr. Becker der næsten altid har fuldt Huus kun sætter 12 Lys i en Lysekrone der kan rumme 24, og derved lader Publikum imellem Akterne i et behageligt Tusmørke, som han ved en saa ringe Udgift burde hæve. Denne Mangel maa man i Fremtiden forvente afhjulpet.«

Lysekronen har altsaa haft 24 lyseholdere, men den sparsommelige hr. Becker har kun sat lys i de 12.

Indretningen af scenen, scenekælderens og sceneloftet med den dertil hørende scenemekanik blev som nævnt forestaaet af magister Nyrop-Christensen.

Sceneloftet og scenegulvet blev lagt med de samme brædder og nøjagtigt paa samme maade som i Helsingør, dog blev den ved nedrivningen ødelagte del af gulvet erstatet med andre, gamle brædder. Men de mange huller i gulvet og i loftet gav heller ikke nu nogen tydelig oplysning om de oprindelige scene- og kulisseforhold, fordi de ikke kunne bringes i overensstemmelse med hinanden. I loftet syntes man at kunne se sporene efter to forskellige opstillinger af kulissestøtter og i gulvet sporene efter en tredje opstilling af kulissestøtter forskellig fra de to første. Med sikkerhed kunne man kun sige, at der i hvert tilfælde ikke havde været kulisseskiner i gulvet. Der var heller ikke spor efter kulisseskiner i scenekælderens brolagte gulv, ligesom der ikke var spor i scenegulvet efter gulvspalter, i hvilke kulissevogne i kælderens havde kunnet rulle frem og tilbage. Den af Nyrop-Christensen valgte opstilling af kulisserne paa de to lodrette stolper i hver side for hvert kulissetsæt følger derfor i sit princip sporene i loft og gulv.

Bagtæppevinderne paa loftet er udført med fortæppevinderen som

model, og sofitterne er ophængt paa taljer, der har forbindelse med træk ude ved væggen. I scenekælderen er elevatoren genopstillet i sin seneste skikkelse, rampevinden er sat i stand til atter at kunne trække gulvrampen op og ned, og sufflørkassen er ført tilbage til de oprindelige forhold paa grundlag af spor i bræddevæggen støttet af studier over hofteatrets sufflørkasse.

Rummene bag scenen – paaklædningsværelserne og trapperummet – er bygget og til dels indrettet efter de oplysninger, der fremkom under nedrivningen.

Trapperne er rekonstruktion. Det nederste løb ved vi ikke noget om, det næste løb langs gavlen bygger paa de fundne spor paa gavlvæggen og paa mærkerne i 2. etages gulv; det øverste løb op til loftet bygger paa direktør Haagen Petersens oplysninger om, at her var en trappe.

Under trappen forneden er der indrettet wc i det aflukkede rum, der havde været der. Vindfanget omkring indgangen fra Viborgvej er opsat efter de spor i væggen, der blev fundet ved nedrivningen, men er selvfølgelig ikke nogen helt sikker rekonstruktion. Det kunne ikke ses, om der havde været dør i vindfanget, og derfor blev den udeladt saa meget mere, som der heller ikke synes at have været plads til en dør.

Det smalle rum paa 2. etage med dør ud til trappen staar mod trappen med sin bræddevæg, som det oprindelig har staaet. Indvendigt er det imidlertid pudset, og gulvet er støbt, da det oprindelig var meningen at indrette rummet som operatørrum, hvorfra man gennem huller i scenens bagvæg skulle vise film i bagprojektion paa et i sceneaabningen udspændt lærred. Der er af denne grund trukket svære elektriske installationer frem til en saadan fremtidig indretning.

I paaklædningsværelserne er de sminkeborde, som stod i værelserne ved nedrivningen, blevet stillet op igen. Der er opsat enkelte af de træknagerækker, som blev fundet paa teatrets loft, og ved skorstenen er der i hvert af værelserne – ogsaa i værelset paa loftet – opstillet en gammel vindovn, saaledes at man opvarmningsmæssigt har et indtryk af de oprindelige forhold. Belysningen er elektrisk, og i hjørnet ind mod scenen er der, saa skjult som muligt, opsat haandvaske.

Teatrets tilbygning¹⁶ giver teatret noget af den nødvendige udenomsplads, som i Helsingør oprindeligt var i selskabets bygninger i gaarden. I stueetagen er teatrets nye foyer, i kælderen de sekundære rum: garderober, toiletter, blæserrum m. m.

Tilbygningens bredde og højde er bestemt af takten i teatrets facader, bredden saaledes som afstanden mellem to vinduesfag. Den er hvidkalket – tænkt med en ensartet tæt beplantning op ad de to mure. Paa denne maade vil den ad aare synsmæssigt forsvinde og dermed helt underordne sig det gamle teater.

Bidrag til teatrets bygningshistorie.

I Øresundstoldens by, skibsklarerernes, de mange købmænds og fremmede konsulers by var »Det dramatiske Selskab« blot en af de selskabelige klubber eller foreninger, der fandtes i byen omkring den tid, hvor teatret blev bygget. Disse foreninger var: »Det borgerlige, broderlige Skyttelaug«, »Øresundsklubben«, »Enigheden«, »Officerernes Klub paa Kronborg«, »Det musikalske Selskab«, vort »Dramatiske Selskab« og maaske flere.

»Skyttelaug« holdt til ude i »Kokkens Have« syd for byen. Det var en selskabelig forening med aarlige fugleskydninger om sommeren, med baller og festlige sammenkomster om vinteren. Klubbens bygninger og store have laa lige ud mod Øresund, og paa kaptajn Lønborgs kort over Helsingør fra 1803 kan vi genfinde det hele, endog den lille pavillon – Skyttehuset, hvor ladningen foregik. (Jvf. pl. I nr. 550).

»Øresundsklubben« holdt til i den firlængede bygaard paa hjørnet af Hestemøllestræde og Sofiegade¹⁷ – ogsaa her med en stor have, der laa ned mod alléen, der førte ud til Kronborg. Her dyrkedes et egentligt klubliv med læsning og billardspil – her holdtes baller og en gang imellem teaterforestillinger. (Jvf. pl. I nr. 33).

De tre af gaardens længer var af bindingsværk, den fjerde laa

ud mod Hestemøllestræde og var et stort grundmuret hus »i Længden 41 Alen og i Dybden 21, til Gaden 2, til Gaarden 3 Etager, indrettet i begge Etager til 2de store Sale, hvorudi den ene er opført et Orschiester, afdeelt i 2 Sale. . . . Dansesalen er ziret med Stukkatørarbejde. I denne Sal er 2de 4e Etager Jernvindovne; zirede med forgyldte Sirater og Marmorplader.«¹⁸ Sammenholdes dette med T. A. Odencrantz omtale af »et stort Locale, 30 Alen langt og 14 Alen bredt med 7 høie Vinduer, et rundt Bord med Gazetter . . . Et Billard. Og ovenpaa et hvidt høit og stort Locale med Lysekroner, Gallerier for Musik og Tilskuere samt Kronprindsens Portrait, 2nde Kaminer med forgyldte Gitre og ligeledes her 7 Vinduer. . . .«¹⁹ faar vi et indtryk af Øresundsklubbens læselokale og festsal.

Salen var den berømte Øresunds Klub Sahl – ifl. Ole Lund²⁰ – rammen om byens største og festligste baller. De 7 vinduer i salen har sikkert svaret til læselokalets 7 vinduer nedenunder. Salen har derfor sikkert haft den samme størrelse paa 30 × 14 alen d.v.s. ca. 18 × 9 meter. I denne sal gav den italienske operasanger hr. Comoglio i september 1800 sin vocal- og instrumental concert,²¹ her fremviste brødrene Kauffert fra Riga »adskillige transparente optiske og mekaniske Kunstpræstationer,«²² og i september 1801 gav H. C. Knudsen en af sine mange velgørehedskoncerter »til Fordel for vore hiin 2nden Apriil qvæstede Brødre.«²³ Her var Øresundsklubben tilige vært for Frederik Schwartz' skuespiller-institut, da han i sæsonerne 1802-03 og 1803-04 besøgte byen.²⁴ Salen blev altsaa lejlighedsvis benyttet til offentlige teaterforestillinger af omrejsende skuespillere og skuespilselskaber.

Der skal i det følgende gøres rede for byens egentlige teatre.

Som følge af Frederik Schwartz' besøg udgav byens fysikus, den teaterinteresserede Christian de Meza, en række skrevne erindringer og anmærkninger til den gode smags fremme og for efter bedste evne at gavne de spillende, skrifter som senere samlede sig i hans »Journal for Skuespillere og Skuespilyndere.«²⁵ Denne teaterinteresse hørte tiden til, og herom skriver Ole Lund:²⁶ »Der spilledes overalt af Dilettanter, i Hjemmene paa store Dukketeatre, de største paa en fire til fem Alens Dybde, med Dukker, som vare i det Mindste en halv Alen

høje, og uden for Hjemmene i tre forskellige dramatiske Foreninger paa fast indrettede Scener, nemlig foruden i »Det Dramatiske Selskab«, som var det ældste, i »Enigheden« og i Officerernes Klub paa Kronborg.«

Gennem aviserne kan vi følge teaterlivet i byen fra 1798 til 1803. For den vigtige periode mellem 1803-1826 mangler aviserne. Her kommer imidlertid skøde- og panteprotokollerne og brandtaksationsprotokollerne med oplysninger, som til dels udfylder det manglende.

I skødeprotokollen ser vi saaledes, at bagermester Bordier i februar 1821 bortlejer til »Selskabet den Dramatiske Forening« nogle lejligheder i sin gaard nr. 73 (jvf. pl. I) paa det nordøstlige hjørne af Kongens Gade og Sct. Annegade nemlig:²⁷

1.

a) et Loft i første Etage tilligemed de Værelser, som er i den Linie eller Flugt fra St. Annegadens Hjørne af til Enden af Gaarden ud til Kongens Gade.

b) et Loft derover omtrent Tolv Alen langt paa følgende Vilkaar:

2.

Jeg Bordier nedbryder alle Skillerrummene i denne Leilighed, som Selskabet ønsker, saaledes at det bliver i en Flugt....

5.

Lader jeg sætte en nye Trappe fra Gaarden igiennem Laagen og en nye Trappe istæden for den Trappe, der har sin Indgang fra Forstuen i St. Annegade. NB den nye Trappe kommer til at staae paa det Sted, hvor den gamle nu er, og disse tvende Trapper maae være forsvarlige, ligeledes lader jeg sætte en Trappe, som skal være til Opgang for Medlemmerne til øverste Loft.

6.

Tillader ieg /: at da denne Leilighed skal være til Theater, for der at spille Comedie :/ at lade nedbryde et Hull i Gulvet til en Souffleur Kasse, paa hvilket Sted Selskabet finder det passende.

8.

I aarlig Leie betaales for disse Leiligheder 140 Rbdl. . . .

10.

Denne ved Selskabet Spille-Aftener eller til andre Tider forefaldne Beværtning; nemlig med Punsch, Øl, Brændevin, Kager og Smør-Brød paatager ieg mig, og tillades ingen anden Restauration der, saalænge ieg leverer gode Vare og billige Priser. . . .

Kontrakten er underskrevet af: Bordier – Peper, Abrahamsen. Trydsheler. H. Hansen.

Der kan ikke være tvivl om, at vi her staar over for »Enighedens« teaterlokale. Det ses af en bekendtgørelse i Helsingør Avis for 1827:²⁸

»Mandagen d. 15. dennes Kl. 10 afholdes Auction i Bagermester Bordiers Gaard i St. Annegade over Selskabet »Enighedens« Inventarier og Garderobe, bestaaende af Borde, Stoele, Coulisser m. m., samt flere forskjellige Mands og Dameklæder etc. Helsingør den 13 October 1827. Møller«.

Teatret blev dog ikke denne gang lukket – maaske fordi auktionen blev for lav. 1. januar 1829 ser vi, at der gives en aftenunderholdning af O. G. F. Bagge paa selskabet Enighedens teater,²⁹ og i marts 1830 fremviser J. Bech sit indianske academie samme sted.³⁰ Dagen efter forestillingen sælger Bordier sin gaard ved auktion til en anden bagermester,³¹ men det synes ikke at berøre teatret, der i okt.-novbr. 1832 har besøg af det Titchenske skuespillerselskab.³²

Skræddermester O. Dahlgren indkalder imidlertid i novbr. 1832 det, »der tilhører Selskabet Enigheden, af hvad Slags det maatte være, enten henhørende til Garderoben, eller Inventarium«,³³ og fra 1833 maa vi regne med, at selskabet hører op.

»Onsdagen den 6te Februar bortsælges ved Auction... en deel forskiellige Dragter, henhørende til det dramatiske Selskab Enighedens Garderobe, Comoedier og Roller, 1 Kakkellovn m. m.«³⁴

Teaterlivet paa bagermestrenes loft kom til at strække sig over 12 aar, og det naaede for eftertiden at sætte sig de festlige spor i Ole Lunds skildringer.

Desværre er huset revet ned for nogle aar siden, og vi er saaledes ude af stand til at lære dette lille og sikkert yderst primitive teater at kende. En opmaaling paa tomten, der nu ligger hen som et gabende hul i byen, viser en længde af huset mod Kongens Gade mellem port og skel paa ca. 24 m - 40 alen og en dybde paa ca. 6,5 m - 10 alen. Teater paa loftet har muligvis været 10 × 12 alen – ca. 6,2 × 7,5 m.

Om officerernes klub og deres teater paa Kronborg ved vi, at den opstod paa grund af en uenighed mellem Det Dramatiske Selskabs medlemmer i byen og medlemmerne fra garnisonen paa Kronborg. Hvornaar det skete, ved vi ikke, men Ole Lund beretter, at teatret indrettedes i telegraftaarnet paa Kronborg. Det kan da kun have været et ganske lille teater paa kun 7,5 × 9 meter, kun lidt større end

»Enigheden«s. Hvordan man overhovedet har kunnet spille i saa smaa rum, er det svært at forstaa.³⁵ I 1832 sælges teatret ved auktion.

»Fredagen den 20de Juli førstkommende om Formiddagen Kl. 10 bliver ved Auktion paa Kronborg bortsolgt en deel det dramatiske Selskab sammesteds tilhørende Inventarium, bestaaende af Coulisser og andre Dekorations-sager, Bænke, Brædder, Planker m. m.«³⁶

Selskabet paa Kronborg behøver dog ikke at være hørt op, fordi det annoncerer en auktion – det saa vi for selskabet »Enigheden« – men med kendskabet til den dalende interesse i trediverne for diletantforestillinger maa man antage, at officererne lukkede deres teater paa Kronborg kun et halvt aar før »Enigheden« lukkede i Sct. Annegade.

Det Dramatiske Selskab har haft en betydelig længere levetid. Som magister Nyrop-Christensen har meddelt det her i aarbogen, kan man paa grundlag af selskabets arkiv datere den tidligste teaterforestilling til den 3. februar 1793.³⁷ Men vi ved ikke, hvor gammelt selskabet er, vi ved ikke, efter hvilke regler det dannedes, hvilke love, der gjaldt for dets medlemmer, og hvor det holdt til. Et indlæg i Helsingørsbladet fra 1799 giver dog under rubrikken Avertissements visse oplysninger:

»(Indsendt fra Landet) Naar et dramatisk Selskab tillader Udenbyes 2 Mile fra Byen boende, og samme henhørende til den Classe der kunde være passende for Selskabets Medlemmer, at maatte tage Deel i dette Selskabs Fornøjelser; saa er det et Spørgsmaal man ønskede Oplysning paa: Om Beboerne af et Sted, der er 7 Fjerdingvej opmaalt Kongevej . . . fra Byen, hvori Selskabets Øvelser skeer, bør, paa Grund af Stædets for nær Beliggenhed, nægtes Entree, og efter at være meddelt Billetter for sig og sin Familie af En af Selskabets Medlemmer, igien affordres samme . . . , just 1 Time førend Selskabets Øvelser skulde begynde? De Herrer Directeurs Maaestaak (NB de tvende Herrer Directeurs . . .) maae saaledes ikke kunne række 2 Mile til dette Sted . . . Man formoder at disse Directionens Træk, ere skeet enten af Uvidenhed, ved ikke at kiende en Milepæl, eller ogsaa, som man troer at være det rigtigste, for, om de kunde, da at fornærme denne Udenbyes Boende og hans Familie.«³⁸

Vi ser, at selskabet havde to direktører, at dets øvelser foregik i byen, og at det kunne have udenbys boende medlemmer op til 2 mil fra byen, naar blot de hørte til den klasse, der var passende for selskabets medlemmer.

Andre bekendtgørelser supplerer disse tidlige oplysninger om selskabet.

»Onsdag d. 6. Nov. [1799] om Aftenen Kl. 7 præcis bliver Generalforsamling i det dramatiske Selskab her i Byen. Og da Ting af Vigtighed skulle afhandles, ønskes samtlige Medlemmers Nærværelse, da i anden Fald de Udeblivende maae være fornøjede med de Mødendes Beslutninger. Direktionen«.39

Fredag d. 10. jan. 1800 kl. 6 præcis er der atter generalforsamling »hvilket herved tilmældes Selskabets samtlige Herrer Medlemmer,«40 og onsdag den 9. april indkaldes medlemmerne paany til afgørelse af ting af vigtighed.41

Vi ser et fast etableret selskab, hvis herrer medlemmer i aarhundredets begyndelse holdt en række vigtige møder. Vi faar dog ikke at vide, hvor møderne afholdes, ligesom vi heller ikke faar at vide, hvad der skulle behandles. Det sidste har man maaske ikke villet bekendtgøre i en avis, og det første – mødestedet – har været velkendt af medlemmerne. Vi kan deraf slutte, at selskabet paa dette tidspunkt har raadet over et ganske bestemt sted i byen, hvor det har holdt sine generalforsamlinger, sine »øvelser« – og maaske sine baller.

»Paa Ballet i det Dramatiske Selskab Tiirsdagen d. 29de December er bortkommet et hvidt Lommetørklæde med rød Kant og Bogstaverne N B.«42

Skødeprotokollerne kommer os her atter til hjælp.43 Den 22. december 1804 staar Det Dramatiske Selskab opført som køber til gaarden nr. 229 paa hjørnet af Sudergaden (nuv. nr. 28) og Bjergegaden (nuv. nr. 16) for en købesum af 3.200 rigsdaler dansk courant. De 200 rigsdaler udbetales ved købs slutningen, de øvrige 3000 rigsdaler gives som lovformelig panteforskrivning. Her har selskabet altsaa holdt til fra 1804, 12 aar efter den første, kendte forestilling i 1793; men meget tyder paa, at selskabet før 1804, inden købet, har været lejer af gaarden eller af dele deraf. Skødet skal derfor citeres i uddrag:

»Jeg underskrevne Jens Andersen Borch, Borger og Kiøbmand her i Helsingør tilstaaer hermed, at ieg haver solgt og afhændet, ligesom ieg og hermed sælger, skiøder og afhænder fra mig og mine arvinger aldels afhænder til Det Dramatiske Selskab her samme Stæds en mig ved Arv efter min afgangne Søster Kiøbmand Lemwighs Enke tilfalden og hidtil saaledes tilhørt Gaard her i Byen, beliggende paa Hiørniet af Suder og Bierge Gaden under Brand Taxations No. 229, . . . hvilken Gaard velbemeldte Selskab, som Kiøber allerede har i Besiddelse, og der af svarer alle Skatter og Udgifter fra nu tilstundende 1805 Aars Begyndelse, og Brandstyr fra sidste Repartion; ligesom og Selskabet betaler mig den forhen betingede Leje indtil dette Aars Udgang, . . .«

Selskabet har altsaa som køber allerede gaarden i besiddelse, ligesom det indtil aarets udgang betaler den forhen betingede leje. Af aktiepro-

*Helsingør Theater efter genopførelsen i »Den gamle By«. På scenen er opstillet salsdekoration fra 1846.
Thomas Pedersen og Poul Pedersen fot. 1964.*

tokollen fra 1819 fremgaar det, at selskabets medlemmer overvejende var købmænd i byen, og man har maaske lov til at tænke sig, at den i skødet omtalte købmand Lemwich⁴⁴ har været medlem af selskabet og stillet en del af sin gaard til raadighed en gang i 1790'erne. Senere har selskabet fortsat hos enken, og da ogsaa hun dør, og broderen arver gaarden, har selskabet maaske staaet over for valget mellem at købe gaarden eller at blive sagt op. Den lille udbetaling og de følgende begivenheder tyder paa, at købet ikke har været planlagt. Kun fem aar efter bliver selskabet efter forudgaaende tre offentlige auktioner tvunget til at sælge gaarden.

»Bertel Bjørnsen, Kongelig Majestæts virkelig Etatsraad, Borgemester og Auctionsdirecteur og Lauritz Christian Estrup, Kongelig Majestæts virkelig Justitsraad, Raadmand, Bye- og Raadstueskriver og Auctions Skriver udi Søe- og Handelsstaden Helsingøer Giøre Vitterligt at:

Anno 1809 den 15de Marts blev efter foregaaende Bekjendtgjørelse ved Tinglysning, Plakater, Trommeslag og Avertisemang i Aviserne holdet offentlig 1ste Auction over Gaarden No. 229 beliggende paa Hiørnet af Bierge- og Suddergaden, Det Dramatiske Selskab tilhørende, hvorda mødte Selskabets Directeurer Hr. Kiøbmand Permin som fremlagde den over Gaarden passende Vurderings Forretning tilligemed Conditionerne, begge saalydende:

I Følge S. T. Hr. Etatsraad Bjørnsens respective Ordre have vi 3 udmeldte Borgere og Haandværksmestre i Vedkommendes Overværelse foretaget den i forestaaende P.M. begierte Syns- og Vurderingsforretning over Det Dramatiske Selskabs tilhørende og paa Hiørnet af Bierge og Suddergade beliggende Gaard under No. 229 hvilken vi forefandt saaledes som følger:

1 ste

Hovedbygningen ud til Biergegaden bestaaende af 16 Fag Muur- og Bindingsværk med Kielder under, 2 Etager høi med Vinkeltag, samt en Qvist af 3 Fag og 2 Tagvinduer, den første Etage er indrettet med en Forstue og Giennemgang indtil Gaarden, . . .

Fra førstbenævnte Forstue er ved en [Hoved] Trappe Opgang til 2 Etage, som er indrettet med en Forstuegang . . .

2

En Do. Bygning udtill Suddergaden bestaaende af 15ten Fag, Muur- og Bindingsværk med en Kielder under, 2 Etager høi med Vinkeltag samt en Qvistluge af 2 Fag, hvoraf den første Etage er indrettet med en Port til Ind og Udkørsel . . .

Fra forbemeldte Hovedtrappe er Opgang til 2den Etage som er indrettet paa nærværende Tiid til Teater og Paterre og derover Loftrum.

4

. . . For det øvrige er indbemeldte Eiendom med alt tilhørende Muur og Nagel-

faste i saadan Stand og Forfatning at samme til Auctions Efterretning kan taxeres og vurderes for den Summa 4.100 Rdl. . . . hvilket hermed tilstaaes af os under-
tegnede

Dog bemærkes herved til Vedkommendes behagelige Efterretning at Alt til Det Dramatiske Selskab henhørende Inventarium forbeholder Selskabet sig, som nærmere vil blive forklaret i Conditionerne.

Helsingør d. 6. December 1808

Pough. Ochsner. Lundsteen.⁴⁵

Conditioner:

Hvorefter Det dramatiske Selskab heri Helsingør lader ved Offentlig frivillig Bortsalg sin tilhørende Gaard beliggende paa Hiørnet af Bierg- og Suddergaden under Brandtaxations No. 229.

2

Det Inventarium som henhører til Selskabets Maskinerier og som ikke i Syns Forretningen er udtrykkeligen nævnet at tilhøre Gaarden, bliver Kiøberen og dette Salg aldeles uvedkommende, skjøndt det er nagelfast.

3

Gaarden staar fra Hammerslaget af for Kiøberens Regning i alle tænkelige Maader. Men dog kan denne ikke faar Brugen og Besiddelsen deraf før førstkommande Michelsdags Flyttetid 1809, til hvilken Tiid Directionen paa Selskabets Vegne afleverer den Reen og Rødelig.

6

Kiøbe Summen erlægges saaledes nemlig 1500 Rdlr. udbetales strax efter at Salget af Selskabet er Approberet og Resten af Kiøbesummen erlægges til 11. December Termin 1809 til Selskabets Casserer Hr. Kiøbmand H. N. Hansen som paa Selskabets Vegne quitterer. . . .

Helsingør, den 15. Marti 1809.

Directionen for Det Dramatiske Selskab.

Permin. T. N. Møller. N. Sauerbrey. Petersen.

Den 22. marts holdtes 2den auktion og den 29. marts 3die auktion. Det højeste bud kom op paa 4.260 rdlr., og køberen var Philip L. Cohen, der havde købet i kommission for købmand J. B. Jordening. Efter købesummens udbetaling afsluttedes købet den 10. februar 1810, bevidnet af direktionen med en lidt ændret sammensætning: T. N. Møller. N. Sauerbrey. R. H. Luja.⁴⁶

Vi ser af alt dette, at selskabet havde indrettet sit teater – teater og parterre, d.v.s. scene og tilskuerpladser – paa 2den etage i en eksisterende byggaard, sikkert ikke ulig den maade, hvorpaa »Enigheden« i 1821 indrettede sit teater paa loftet hos Bordier.

Indgangen laa i Bjergegade og selve teatret paa 2. etage i bygningen ud mod Sudergade.

En opmaaling i huset viser en samlet længde af de 15 fag mod Sudergade paa ca. 20 m, idet bredden af Bjergegadefløjen ikke regnes med til Sudergade. Af de 15 fag optages de 4 første fag (ca. 5,2 m) af en stue, der ser ud til at være oprindelig og kan have været foyer. De resterende 11 fag ser ud til at have været sal og scene. En foreløbig undersøgelse paa loftet synes at vise en sal paa 6 fag (ca. 7,6 m) og en scene paa 5 fag (ca. 6,7 m). Den indvendige bredde paa 6,2 m – 10 alen – har været den samme for baade sal og scene. Den indvendige højde paa kun 2,3 m har antagelig ikke været holdt paa scenen. Loftet her har muligvis gaaet op i tagrummet. Teatret har da med sine $6,2 \times 14,3$ m været ikke saa lidt større end de to foregaaende teatre: »Enigheden«s $6,2 \times 7,5$ m, Kronborgs $7,5 \times 9$ m – kun overgaaet af Klubbens 9×18 m.

I disse lokaler har Det Dramatiske Selskab holdt sine forestillinger i hvert tilfælde mellem 1804 og 1809. Her har det, som nævnt, maaske holdt til som lejer før 1804, og her har det ligeledes som lejer maaske holdt til mellem 1809 og frem til 1817 indtil indvielsen af teatret i Groskenstræde. Rollehefterne viser, som Nyrop-Christensen har meddelt det, daterede forestillinger i 1811, 1814 og 1816, og selv om disse forestillinger kan have været opført andet sted i byen, er det dog rimeligt at tænke sig, at de er opført paa teatret i Sudergade.⁴⁷ Selskabet beholdt jo ifølge conditionerne teatermaskineriet, og da det var nagelfast i huset, har det ikke uden videre kunnet anvendes et andet sted. Det har været det nemmeste at blive i huset som lejer, indskrænke fordringerne og saa se sig om efter en ny mulighed for atter at faa egne lokaler. Den ny ejer, købmand Jordening, optræder i 1819 i selskabets aktieprotokol som køber af aktier til i alt 300 rdlr. Han var altsaa medlem af selskabet, og hvis han ogsaa var medlem i 1810, er der en vis mulighed for, at teatret forblev i Sudergade frem til 1817.

I den manglende række af aviser mellem 1803 og 1826 findes der et enkelt nr. fra 1812, hvor man faar at vide, at

»Med høje Øvrigheds Tilladelse, agter Hr. J. Legat med sit Selskab at give en Forestilling paa Søndag; den 14. Juni for allersidste Gang, opføres paa det lille Theater i det danske Sprog, Vertshuset eller Enkemanden, Lystspil i 2 Acter. . . .⁴⁸

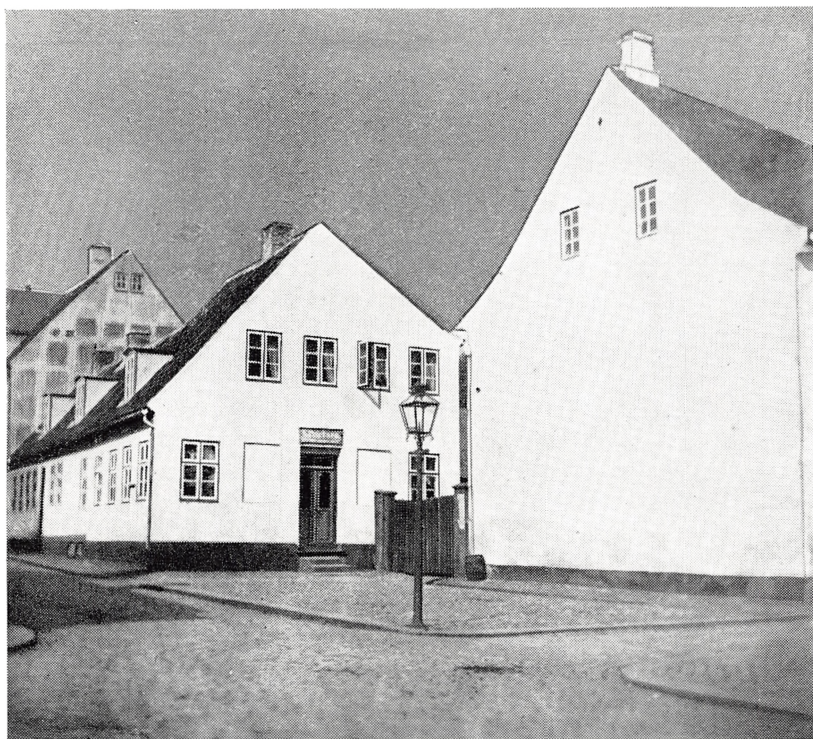

Fig. 13. Hjørnet af Bjerggade og Groskenstræde omkring 1870 med teatrets gavl og de to bygninger i Bjerggade, der havde tilhørt Det Dramatiske Selskab. Paa skiltet over doren staar der: »N. C. Petersen, Brændeviinsbrænder«. Billedet giver stort set et indtryk af teatret med omgivelser, som det maa have set ud ved opførelsen 1816. Efter fot. i direktør Haagen Petersens eje.

Muligvis er det »lille Theater« teatret i Sudergade, som selskabet om sommeren kan have haft nogen indtægt af ved at leje det ud til en omrejsende trup.

Selskabets aabenbare økonomiske bryderier synes dog ikke at have svækket dets andelige kraft. Teaterinteressen holder sig usvækket, forestillingerne fortsætter, og kun syv aar efter tvangsauktionen, i 1809, faar Helsingørs Dramatiske Selskab ved købekontrakt af 11. april 1816 overdraget grunden paa hjørnet af Bjerggade og Groskenstræde med de dertil hørende bygninger for en købesum af 1500 rbdlr. sølv v. [værdi] og 1162 rbdlr. s. og t. [sedler og tegn]. Beløbet betales ud med det samme og de forrige ejere, fuldmægtig O. Thei-

land og procurator P. Møller meddeler selskabet fuld kvittering.⁴⁹ Købet omfattede brandtaksationsnumrene 221 og 222, og medens 221 var bebygget, laa 222 hen som »Haugeplads«. Paa denne plads opføres Helsingør Theater i foraaaret og sommeren 1816, og efter fem maaneders forløb, den 25. september 1816, foretages den første forretning til indtegnning under brandforsikringen.

»Det dramatiske Selskabs af nye opførte paa Haugepladsen under No 222 som forhen var vurderet . . . for 60 Rbd. SV. til alle fire Sider grundmuuret Theater Bygning bestaaende af 53 Al. lang, 16 Al. bred og 10 Al. høit, heel Tag indrettet til 6 forskellige Værelser, det øvrige til Theater og Parterre samt omkring Parterret Gallerie, denne Bygning kan nu for saavidt den er færdig vurderes for 9000.

L. A. Pough. G. Ochsner.«⁵⁰

I den følgende brandtaksation fra 1817 omvurderes hele ejendommen, det vil sige begge numrene 221 og 222, og vi ser nu nærmere, hvad købet omfattede, og hvad selskabet byggede.

»2. Fjerding. Bjergegadens østre Side. Dramatikens Selskabs Gaard, Brandtaxis No 221.

a.	En bygning til Gaden af 11 Fag Muur og Bindingsværk, med Kjælder under, en Etage høy med Heeltag, indrettet til en Port, Forstue og Værelser, hvori en Jernbilæggerovn, samt Kjøkken og Spisekammer Kan taxeres for	1600
b.	I lige Strækning til Gaden er en Grundmuret Bygning af 11 Allen 22 Tommer i Længden og 14 Alen 20 Tommer i Bredden, en Etage høy med Heeltag, indrettet til Værelser, hvori 2 Jærnvindovne og 1 Ditto Bilægger, samt Kjøkken og Spisekammer. Kan taxeres for	1200
c.	En grundmuuret Bygning i Længden 21 ¹ / ₃ Alen, en Etage høy med Halvtag indrettet til Værelser hvori en Jærnovn samt Kjøkken og Spisekammer. Kan taxeres for	1000
d.	I Gaarden er et Baghuus af 10 Fag Muur og Bindingsværk, en Etage høy med Heeltag, indrettet til Stuer, hvori en Jærnovn samt Bødkerværksted, Kjøkken og Spisekammer, kan taxeres for	1000
e.	I Gaarden er et Halvtag Huus af 3 Fag Tømmer og Brædder til Locum og Skarnkiste, kan taxeres for	100
f.	Gaardens og Havens Indhegning bestaar af 10 Fag Plankeværk og 3 Fag Stakit, hvori en Laage, kan taxeres for	100
		5000

Paa Hjørnet af Bjerregaden og Groschenstræde
Dittos Brandtaxations No 222

- a. En til alle fire Siider Grundmuret Theaterbygning, 53 Alen lang, 16 Al. bred og 10 Al høyt, med Heeltag indrettet til 6 forskellige Værelser hvori 3 Kakkelovne, det øvrige til Theater og Parterre, samt omkring Parterret Galleri,
kan taxeres for 22500
22500

L. A. Pough G. Ochsner.«

Bygningerne a, b, c og d under nr. 221 ligger endnu paa grunden i Helsingør, b er dog forhøjet med en etage, og af d er kun den nordligste del tilbage. Vi lægger mærke til, at teateret har været indrettet »til 6 forskellige Værelser hvori 3 Kakkelovne«. Det maa være paaklædningsværelserne bag scenen, der her er tale om, de eneste i teateret, der kunne opvarmes. De 3 kakkelovne svarer nøje til de 3 røgaftrækshuller, vi fandt i skorstenens søndre side under nedrivningen.

Ved dette køb erhvervede Det Dramatiske Selskab sig saaledes en række bygninger, og vi maa vel have lov til at forestille os, at selskabets klublokaler er blevet indrettet her, og at selskabet med det nybyggede teater paa grunden ud mod Groskenstræde fra 1816 har holdt til her.

Efter købet indestaar der, som det vil fremgaa af det følgende, i grund og bygninger 1500 rbd. sølv og 4000 rbd. i sedler. Ved købsafslutningen oplyses det tillige, at selskabet staar med en ældre gæld til købmand G. A. Gradman paa 5000 rbd. i sedler til 5 pct. Til sikkerhed for dette laan faar Gradman ifl. generalforsamlingsbeslutning af 10. okt. 1820 første prioritet og panteret i selskabets bygninger.⁵¹ Laanet maa være baggrunden for det nye køb. Men opførelsen af teaterbygningen, der efter færdiggørelsen bliver vurderet til 22500 Rbd., blev kun gjort mulig ved hjælp af andre penge udefra, som skaffedes gennem en aktietegning. De nærmere forhold fremgaa af selskabets aktieprotokol fra 1. april 1819,⁵² der indeholder genparter af samtlige tegnede aktier. Vi faar her aktiens ordlyd for f. eks. Troels Lunds ene aktie:⁵³

»Udleveret d. 27 Januar 1820
No 158 og 159.

Directionen for Helsingørs Dramatiske Selskab tilstaaer herved, at dette Selskab er skyldig til Herr

Kiøbmand Truels Lund

den Summa 100 Rbd., skriver Et Hundrede Rigsbankdaler i Sædler, som givet Forskud til Selskabets nye Bygnings Opførelse og Indretning i Aaret 1816.

Som Sikkerhed for denne Summa, der udbetales efter Lodtrækning af Nummere, paa den ved Generalforsamlingen den 25. January 1819 bestemte Maade, hvoraf ingen Renter svares, og som er uopsigelig fra Creditors Side, er Creditor, eller hvem denne Obligation maatte være transporteret til, deeltaget som Med-Ejer, saavel i ommeldte nye Bygning, som dertil hørende Maschinerie og Inventarium, samt i dets gamle Bygninger og Grund paa Hjørnet af Bjerggaden og Groskenstrædet her i Staden under Brandtaxatjens No. 221 og 222, næst efter de nu deri indestaaende 1500 Rbd. Sölv og 4000 Rbd. i Sædler.

Helsingöer den 1. April 1819

Directionen for Det Dramatiske Selskab.«

Der tegnedes ialt 457 halve aktier à 50 Rbd. fordelt blandt 95 aktionærer. Det giver en samlet aktiekapital paa 22850 Rbd., 350 Rbd. over vurderingssummen. Man kunne ikke tegne sig for mindre end to halve aktier, altsaa for mindst 100 Rbd. Flere tegnede sig for 4, for 6, for 8, enkelte for 10 halve aktier, en enkelt tegnede sig for tre, deraf det ulige antal.

Protokollens første side er underskrevet af direktionen for Det Dramatiske Selskab: Geo Knox, G. A. Gradman, og paraferet af Joh. Chr. Fiels. Den indeholder vilkaarene for aktionærerne. Ti halve aktier skulle hvert aar udtrækkes d.v.s. betales tilbage til de heldige ejere ved en lodtrækning, hvad der for selskabet betød en aarlig udgift til aktionærerne paa 500 rbd. – et ikke ubetydeligt beløb. Det fremgaar da ogsaa af aktieprotokollen, at denne trækning kun er blevet foretaget en gang. Ved denne eneste lodtrækning blev bl. a. den ene af købmand Troels Lunds 10 aktier udtrukket: »No 159 blev ved Trekningen, som foretaget den 8. Februari 1820 for Decbr. Termin 1819 udtrukket af Lykkehjulet«, og paa genpartens bagside:

»Ovenstaaende Aktie Beløb for No 159 er mig anvist til Udbetaling af Selskabets Kasserer Herr B. R. Lund med 50 Rbd siger Halvtredsindstyve Rigsbankdaler Sedler, hvorfor herved quitteres. Helsingöer d. 12. Febr. 1820 i Directionens Nær-værelse J. Ellermann for T. N. Møller/Jacobsen/T. Lund.«

Det fremgaar af protokollen som tidligere nævnt, at flertallet af aktionærerne er købmænd, saaledes tilhører i alt 26 denne stand. Der

er herudover to etatsraader, den ene byens borgmester, Bjørnsen, to justitsraader, den ene dr. de Meza, tre kammerraader, en prokurator, tre assessorer, en apoteker, Steenberg, to konsuler m. fl. De fleste navne er fremmede, og heraf er igen de fleste af britisk eller skotsk oprindelse. Det giver som helhed et indtryk af den for selskabets medlemmer passende klasse.

Haandværkere er der næsten ingen af blandt aktionærerne.⁵⁴ De eneste er de to malere og den sadelmager, der staar opført som aktionærer til to halve aktier hver, og de er sikkert, som det tidligere er blevet fremhævet,⁵⁵ blot kommet ind i selskabet paa en ubetalt regning. Disse fag er de sidste i byggeriet, hvor det for selskabet kan have været smaat med kontante penge.⁵⁶ At man i et andet tilfælde er gaaet frem paa netop denne maade med at give aktier for gæld, viser tilføjelsen til genparten af den forrige ejer af teatrets byggrund, fuldmægtig Theilands i alt fire halve aktier, der udleveres ham, mod at han afdrager de to af aktierne i den gæld, selskabet var ham skyldig for købesum og omkostninger for grunden m. m. Den »fulde Kvittring«, der meddeltes ved købet, har altsaa ikke haft det hele med.

Stor mystik omgiver den næstsidste aktionær, inspecteur C. D. F. Schultz, der staar opført som ejer af 60 halve aktier til et beløb af i alt 3000 rbd., ca. 14 pct. af teatrets vurderingssum. Er det dækning af en regning, og hvilket arbejde er der da udført for den, eller er det blot en af selskabets egne medlemmer, der lægger navn til ikke solgte aktier.⁵⁷

Endelig viser aktieprotokollen, at fremgangsmaaden under byggeriet i 1816 har været den, at en bygningskommission har modtaget penge af de kommende aktionærer, til hvem man da har udstedt interimsbeviser for beløbet.⁵⁸ Efter 1. april 1819 er disse beviser blevet ombyttet med aktier. Denne kommission har altsaa staaet for opførelsen af teatret. Kendte vi nu navnene paa kommissionens medlemmer, kunde vi maaske ogsaa besvare det spørgsmaal, som stadig staar ubesvaret, hvem var teatrets bygmester?

Kommissionen maa have bestaaet af bygherren – maaske hele direktionen for Det Dramatiske Selskab, af haandværksmestrene og bygmesteren. Et enkelt interimsbevis med underskrifter kunne maa-

ske have givet svar. I det følgende vil vi ad andre veje søge dette svar.

Gaar vi tilbage i tiden for at se, hvem der tidligere var ejer af Det Dramatiske Selskabs nye ejendomme no. 221 og no. 222, ser vi, at fuldmægtig Theiland og prokurator Møller har købt ejendommen af købmand Th. Ellah og David Sim, og at disse to igen har købt dem af købmand John Good d. 1. oktober 1811.⁵⁹ Han havde købt grund og huse paa no. 221 paa den sjette auktion efter John Diston sen. d. 19. april 1797 for 1725 rbd. Den ubebyggede plads no. 222 fulgte med i købet. Den var tidligere d. 4. januar 1793 af John Diston købt af generalkrigskommissær Tuxen for 300 rbd.⁶⁰ Den kommende byggegrund for teatret – no. 222 – ejedes altsaa omkring aarhundredskiftet af John Good. Den laa hen som »Købmand Goods Haugeplads«, indhegnet med 23 fag plankeværk og en laage.⁶¹

I sommeren 1800 opfører J. Price og comp. en række forestillinger i Helsingør »i Øresund Klubs Værelser, Liniedansen, Springen, Voltigering paa slap Line« m. m.,⁶² og paa den anden side af Øresund opfører teaterdirektør B. Lindqvist paa samme tid en række komedier paa »Theatret i Helsingborg«.⁶³ Baade de danske og de svenske forestillinger bekendtgøres i Helsingør avis, hvad der fortæller, at det ikke har været usædvanligt at tage en sejltur over Sundet for at komme i teatret.

I september maaned kommer Lindqvist imidlertid til Helsingør.

»Da jeg af Hs. Kongl. Majestæt til Danmark er under 11te Septbr. d. A. aller-naadigst forundt Bevilling, at maae i 2de Maaneders Tid opføre Komedier og Operetter her i Helsingør —, saa har jeg, ved, til dette Brug alleene, at opføre en bekvem Bygning, søgt at forskaffe de lysthavende Tilskuere saa gode Kommoditæter som mueligt; men da Pladsen og Bekostningerne ikke har tilladt mig at indrette disse Kommoditæter saa vidtløftige, som jeg ønskede, finder jeg det min Pligt, at underrette de respektive lysthavende Tilskuere, at Parterret er inddeelt i 2de Klasser, første til 3 Mk og anden til 2 Mk for hver Person; desforuden er et Gallerie til 1Mk for hver Person. De som ville være sikker paa Plads, behage at abonnere hvad Plads de lyste, som i saa Tilfælde betales til 1'ste Klasse med 2 Mk og til 2den Klasse med 1Mk 8 Sch.; til Galleriet skeer ingen Abonnement. Abonnementet betales for den halve Termin, der regnes til 20 Spektakler, strax, og den anden halve Deel ved Begyndelsen af den anden Termin eller de sidste 20 Spektaklers Begyndelse.«⁶⁴

Dette teater, som vi kun kender fra avisen, blev opført i Helsingør i løbet af efteraaret 1800.

»Pro Memoria. Da jeg til Beqvemmelighed for de forventede Tilskuere til de Skuespil, jeg efter Kongl. Tilladelse agter at opføre her i Helsingør, har, ved Tømmermester Tegner, ladet opføre en Bygning, i den Hr. Good tilhørende Hauge i Biergegaden her i Staden; saa skulde jeg ærbødig udbede, at Deres Velbaarenhed [borgmester Bjørnsen] behagelig vilde udmelde 2de kyndige Tømmermestere, til at besigtige bemeldte Bygning, at samme er bygget og indrettet saa trofast og sikker, at der ikke engang er grundet Anledning til Tanken om Fare, for de respective Tilskuere, i hvad Plads de maatte behage at indfinde Dem; og at disse Mænd maatte tilholdes at affatte denne Forretning saaledes, som de under Saligheds Eed vil tilsvare den. Helsingør, den 24de Oct. 1800. B. Lindqvist, Theater-Direktør.«

Til at foretage denne synsforretning udmelder borgmester Bjørnsen de to tømmermestre Kratsch og Ochsner.⁶⁵

»I Følge af forestaaende, S. T. Hr. Justicieraad Bjørnsens Udmældelse, have vi 2de udmældte Tømmermestere, i Overværende af Hr. Lindqvist, foretaget den begierte Syns- og Besigtelses Forretning over det nye opbygde Kommediehuus her i Byen, som er opført i Groskenstræde. Vi forefandt, at benævnte Bygning nu er bragt saaledes i Stand ved den indvortes Indretning, at, for saavidt synligt er, ej noget er at befrygte for dens Omstyrtning, ei heller for den Indretning ved Parterret eller Galleriet m. v. Saaledes er det udsprede Rygte, om Farligheden at være i denne Bygning, uden Grund. Tilskuerne, som agter at være nærværende ved de bestemte komedier, haver saaledes ej noget at frygte for onde Følger af benævnte Huus Bygning, eller indvortes Indretning; og saa meget mindre, da den allerede har udholdt heftige Storme, uden at være derved i mindste Maade beskadiget, hvilket vi, efter som forefunden, hermed tilkiendegive.

Helsingør den 24de Oct. 1800. J. H. Kratsch. G. Ochsner.⁶⁶

Dette svenske teater med sit parterre og galleri blev opført paa den selvsamme grund, som Det Dramatiske Selskabs teater blev opført paa sytten aar senere.

Tømmermester Tegner er tømmermester Friderich Christian Tegner, født i København den 22. oktober 1770. Som fjortenaarig skibsdreng rejste han i 1784 med fregatten »Norge« til Trankebar og Bengalen. 6. december 1798 fik han borgerskab som tømmermester i Helsingør. Han blev gift i januar 1801 og fik i november samme aar skøde paa no. 512 i Sudergade nuv. nr. 11.⁶⁷ I 1815 er han tillige skibstømmermand og baadebyggermester, i 1818 faar han tilladelse til at forfærdige og falholde skibsbløkke og spundser, naar han for

Holmen godtgør at besidde duelighed dertil.⁶⁸ Hans senere arbejde peger saaledes paa, at han maaske allerede som skibsdreng – har lært som skibstømrer.

Da teatret blev bygget, var han en ung mand, ny i byen ligesom sin bygherre. Begge har de sikkert bidraget til udformningen af teatret – teaterdirektøren med sine praktiske teatererfaringer og den unge tømremester med sine maritime erfaringer om master, blokke og tovværk. Men tilliden i byen til denne fjællebod har paa trods af den offentlige tilkendegivelse fra de to ældre ansete tømremestre ikke været særlig stor. Lindquist maa den 28. oktober rykke ud med endnu en forsikring om, at huset er stabilt.

»Da jeg har faaet at høre, at det Rygte er udsendt i Almindelighed, at Comediehuset skulle være sjunket, saa maa jeg herved erklære dette Rygte for aldeles ugrundet, og sikkert udspreedt af nogen ildesindet, for at skade mig. Jeg beder derfor, at det ærede Publikum ikke vil sætte Troc til slige Calomnier.«⁶⁹

Aftenen efter begynder det svenske teater sine forestillinger. I løbet af oktober-november maaned 1800 opføres de første tyve spektakler, som alle i forevejen bliver bekendtgjort i Helsingør avis, f. ex. for den første forestilling »Paa det herværende Theater opføres Onsdagen d. 29de Octbr.: Amelie og Montrose . . . eller Kierlighed, Ven-skab og Ædelmodighed. Drama i 4 Akter.«⁷⁰ – og for en senere svensk forestilling »Torsdagen d. 6te Nov.: Frederik den Anden, Konge af Prøjsen, og Kammerpigen, Skuespil i 3 Akter, svensk Original derefter Bjørnene eller den forfaldne Kredit, Komedie i 2 Akter, svensk Original.«⁷¹ Udover abonnements-forestillingerne er der benefice aftener for Hedevig Charlotte Neede og for »Marie Rydberg, Actrise ved svenske Comedien«, for Lars Peter Aaberg og for »Sundmann, Aktør ved de svenske Komedier«.

Med den første termins udløb i midten af november gøres resultaterne med hensyn til bygningen op:

»Med største Misfornøjelse har jeg seet den Ubehagelighed, som formedelst det i disse Dage indtrufne stærke Regnvejr, er foraarsaget Tilskuerne af Regndryp i det af mig opbygte Comediehuus. For i Fremtiden at forebygge dette, har jeg nu foranstaltet, at et Brædeloft bliver lagt over heele Comediehuset, hvilket jeg finder mig pligtig at bekienetgiøre det respective Publikum.«⁷²

Det har sikkert baade været koldt og vaadt at gaa paa komedie i november maaned i det svenske teater:

»Et Lommetørklæde er fundet paa Komedien i Aftes og indleveret til Aviis-

kontoret.« . . .⁷³ »En Paraply er ombyttet, som bedes afhentet imod den andens Tilbagelevering.«⁷⁴

Forestillingerne fortsætter med anden termin i november-december. Der afholdes beneficeforestilling for jomfru Karoline Lisette Steenberg, og i december overlader Lindquist teatret til en vocal- og instrumentalconcert til de herrer Koch, Bernbaum, Jurlik og Scharff.

Avisernes bekendtgørelser og averteringer efter tabte genstande giver et billede af livet omkring teatret.

»Da jeg haver erfaret, at Rygtet gaar saaledes at jeg skulde være ophafman eller medaarsag til de Uordener som er hendet paa det her i Byen oprettede svenske Teater, saa Deklarerer jeg samme for Usandhed, Fristadius . . .⁷⁵

Ved Trængslen i Overgaars Aftes ved Komediehuset er tabt en Epaulet . . .⁷⁶

Søndagen den 30. Novbr. blev i Comediehuset paa første Plads en Hat forbyttet mærket R., som bedes at afleveres paa Aviiskontoret, som giver Anviisning, og den rette Hat faaes tilbage. . . .⁷⁷

Fra Comediehuset igjennem St. Anne og Steengaden eller fra Steengaden igjennem Stjerne- og Grosskenstrædet til bemeldte Huus, er i Aftes tabt et Sølv-Plættered Haandgreb til en Karetjør.⁷⁸

Efter udløbet af de første 40 spektaklers 2 terminer forundes det den svenske teaterdirektør i endnu en maaned at opføre komedier og skuespil – en frist, der dog siden maa være blevet forlænget. Den 27. januar 1801 kan man købe »Forstykket til Komedien, som opføres paa det svenske Teater i Anledning af Hans Majestæt Kongen og Hans Kongelige Højhed Kronprindsens Fødselsdage – af Hr. Aktør Broomann, faaes Hæftet for 8 Sk. hos E. L. Grüner & Komp.« og baade i februar og marts er der forestillinger paa det svenske teater i Groskenstræde.

Efter begivenhederne d. 2. april er der stilhed om teatret. Lindquist maa være rejst tilbage til Sverige, thi i juni maaned bekendtgør han atter i Helsingør avis sine forestillinger paa »Theatret i Helsingborg . . . List mod List eller aabenbar Krig, Komedie i 3 Akter«.⁷⁹ Han ses ikke siden at være vendt tilbage.

Hvad blev der da af hans teater. Forgæves leder man efter det i byens brandtaksationsprotokoller, og heller ikke skøde- og panteprotokollerne giver oplysninger om bygningens skæbne. John Good ejede stadigvæk grunden, men en genpart af en eventuel lejekontrakt mellem ham og Lindquist synes ikke at eksistere. Aviserne kan som tidligere nævnt ikke længere hjælpe os. Det sidste vi hører om teatret er,

at »Corsikanerne« af Kotzebue i juni 1802 opføres til benefice for Louise Rombricht, »Billetterne faas i mit Logie hos Friibager Holm i Sudergaden 501 og ved Indgangen til Comediehuset,«⁸⁰ – forudsat at der med comediehuset menes teatret i Groskenstræde.

Kaptajn Lønborgs kort⁸¹ over Helsingør fra 1803 viser nr. 222 som en ubebygget grund. Det ser da ud til, at teatret er revet ned igen engang mellem 1802 og 1803.

Et indlæg i Helsingørs avis fra 1801 skal citeres, da det maaske giver et fingerpeg om teatrets skæbne:

»Helsingør, d. 15 de Juni. I Byen Kjøbenhavn sælges nu for Stadens Regning til Byens Indvaanere det forhen indkiøbt Oplag af Hvede til 10 Rd 1 Mk og Rug til 7 Rd 1 Mk. Hvor ønskligt om et saadant Oplags Magasin maatte engang ved ædle Menneskenners Foranstaltning blive anlagt i Helsingør! Vilde dette ikke have flere nyttige og trøsterige og velsignede Følger end alle svenske Komædier? Samlet og oversat af H. Jeger.«⁸²

Man mærker en Uvilje mod den tidligere svenske Teatervirksomhed, en Uvilje udefra som ogsaa spores i Lindquist's Forsvar for sin Bygning. – Har da Teatret endt sine Dage som Oplagsmagasin for Rug og Hvede? Om dets Bygmester ved vi i hvert Tilfælde at han »under Krigen med England førte Opsynet med Provianteringsmagasinet i Helsingør«. ⁸³

Naar denne gamle træbygning har faaet en saa udførlig omtale, er det naturligt, fordi den, hvad beliggenhed angaar, er en forgænger for vort teater. Det Dramatiske Selskabs valg af bygningerne og grunden paa hjørnet af Bjergegade og Groskenstræde kan være betinget af, at her tidligere laa et teater, og at der altsaa var plads til et nyt. Men spørgsmaalet er videre, om ikke dele af det gamle teater kom til at indgaa i det nye. Vi ser jo gang paa gang i aviserne, hvorledes gamle bygningsmaterialer, døre, vinduer, bjælker m. m. bliver solgt videre til brug i nye bygninger.

Vi ved, hvad det kostede af penge at faa rejst Det Dramatiske Selskabs teater; det har ogsaa kostet penge at rejse det svenske teater, og der er derfor stor mulighed for, at Lindquist paa trods af sine ca. 60 spektakler ikke har kunnet betale sin tømremester. Han er kommet ud af landet i en krigssituation – hans efterladte teater kan paa denne maade være blevet tømremester Tegners ejendom. Midler-

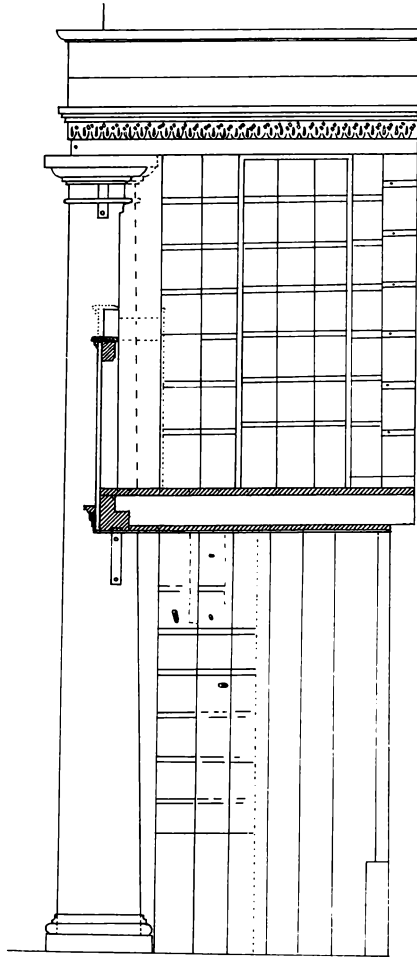

Fig. 14. Højre side af prosceniets væg, hvis brædder sammen med brædderne i venstre side og brædderne ind mod sceneåbningen muligvis stammer fra det svenske teater.

Maal 1:40.

tidigt kan materialerne fra det nedrevne teater eller provianteringsmagasin have ligget enten paa grunden i Groskenstræde eller paa Tegnernes tømmerplads ved Rosenkilden for enden af Sudergade.

Som tidligere omtalt er det uden for al tvivl, at teatrets prosceniumsvægge er bygget af gamle, sammenbragte brædder. Bemalingen viser, at de ikke kan have tilhørt et almindeligt hus. De kan komme fra et havehus eller lysthus, men de kan ogsaa være resterne af det

svenske teater. Hvis det er tilfældet, knyttes skibstømrer Tegnens navn til vort teater.

Og hvis prosceniumsvæggene er resterne af det forrige teater, er der en svag mulighed for at ogsaa scenens store massive stykker mastræ, salens søjler og det omløbende galleri er resterne af det svenske teater. Den gamle rødmaalede dekoration paa prosceniumsvæggens arkitrav, æggstavslæddene, den nedskaarne balkonbrystnings inderste, rødbrune farvespor og de grønligt marmorerede søjler er ikke helt fremmede for de graasorte, refendfugede bemalinger paa prosceniumsvæggens brædder. Tænker man videre paa teatrets opbygning, danner scene - sal en selvstændig tømret enhed, som egentlig er uafhængig af den murede skal, saaledes at man kan forledes til at se hele denne enhed som selve det gamle teater, hvor man blot har erstattet bræddevæggene med murværk og ved gavlene tilføjet to lige store rumgrupper ligeledes i mur.

Skulle denne hypotese imidlertid vise sig at være helt urimelig, er det dog stadigvæk rimeligt at antage, at F. C. Tegner har udført tømrerarbejdet og scenens maskineri i vort teater. Hans erfaringer som teaterbygger i samarbejde med Lindquist i 1800, har Det Dramatiske Selskab kunnet drage nytte af ogsaa i 1816. Han var jo stadigvæk tømrer i byen, nu tillige officielt skibstømmermand og baadebygger.

Tømrermestrene J. H. Kratsch og Georg Ochsner var det svenske teaters syns- og vurderingsmænd i 1800, tømrermester Ochsner og murermester L. A. Pough Det Dramatiske Selskabs vurderingsmænd for teatret i Sudergade i 1809 og for teatret i Groskenstræde i 1816.

Af tømrermestrene har Kratsch og Ochsner saaledes kendt det svenske teater, Ochsner tillige kendt Det Dramatiske Selskabs to teatre, men ingen af dem staar med vores foreløbige kendskab selve teateropgaven saa nært som Tegner.

Teatrets murermester er det sværere at faa øje paa. Blandt byens murermestre synes man, at major og muurmester Peder Christian Braunbehrens er én mulighed, major og muurmester Lars Andersen Pough en anden. Braunbehrens fik sit borgerskab i 1787, og Pough fik sit i 1780.⁸⁴ Pough har som vurderingsmand ogsaa kendt Det Dramatiske Selskabs teatre.

Fig. 15. Murermester Poughs hus i Sct. Annegade nr. 165 (nuv. nr. 39). Købt 1809 som et en-etages hus med kvist. Facaden ombygget til grundmur i to etager mellem 1811 og 1817. 2. sals puds maa senere være afhugget. Forf. fot. 1964.

Da Tegner i 1801 købte huset i Sudergade nr. 512, nuv. nr. 11, blev han næsten nabo til murermester Pough, der siden 1781 ejede og boede et par huse derfra i den store gaard paa hjørnet af Sudergade og Stjernegade nr. 515 og 516, nuv. Sudergade nr. 17.⁸⁵ Pough havde da været murermester i byen i 20 aar. De to haandværkere maa i de følgende aar have lært hinanden at kende i hvert tilfælde som naboer.

I 1809 køber Pough huset nr. 165 i Sct. Annegade, nuv. nr. 39, tre huse fra hjørnet af Groskenstræde.⁸⁶ Købet af dette hus har interesse, fordi det viser sig, at husets facade er bygget om nogle aar efter købet.

Det var et hus af ni fag grundmur til gaden, det øvrige mur og bindingsværk en etage højt, med heltag og en kvist af tre fag til gaden. Mellem 1811 og 1817 forhøjes facaden til gaden med en etage og kvisten forsvinder.⁸⁷ Da Pough ejer huset, maa facadens ombygning være hans arbejde.

Betragter vi huset i dag, ser vi et bindingsværkshus med en klassicistisk udført skalmur mod gaden. Facaden til gaden er i to etager, delt af et bredt fremspringende baand med profileret underside. En regelmæssig takt af syv nærmest kvadratiske vinduer løber hen gennem den øverste etage, følgende den regelmæssige takt af tre rektangulære vinduer, en midterdør og tre rektangulære vinduer i etagen nedenunder. Øverst sluttet facaden af en stor fremspringende klassicistisk gesims.

Denne lille facades arkitektoniske kvaliteter, den kraftige gesims, den regelmæssige takt, midterdelingen og forskellen mellem øverste etages lave kvadratiske vinduer og nederste etages høje rektangulære vinduer, kan vi genfinde i det murede teaters store facade. Har Pough kunnet være murer- og bygmester for det lille hus' facade, har han ogsaa kunnet være det for teatret.

Men endnu et par murede bygninger i Helsingør bør inddrages i en – omend mere periferisk – sammenligning med teatret. 1794-96 opføres saaledes Øresunds Toldkammers nye hospital »Øresunds og Helsingørs Syge-Hospital« i Fiolgade. J. B. J. Magens var husets arkitekt. Den tidligere omtalte stadsfysikus Chr. de Meza ledede indretningen af hospitalet,⁸⁸ og i den kopi af byggeregnskabet, der findes i Øresunds Toldkammers regnskaber, ser vi en restance udbetalt til »Haandværkeren«.⁸⁹

Magens var Harsdorffs konduktør ved ombygningen i Fredensborg i 1774 og senere Sø-Etatens bygmester og professor ved Akademiet.⁹⁰ Hans prægtige sandstensportal over døren til hospitalet finder vi – synes det – i de mange portaler af træ, der endnu findes over dørene til mange huse i Helsingør – og i portalen over gavldøren i vort teater. Selv om disse portaler hører tiden til, er det dog nærliggende at tage Magens' portal som udgangspunkt for portalerne i Helsingør.

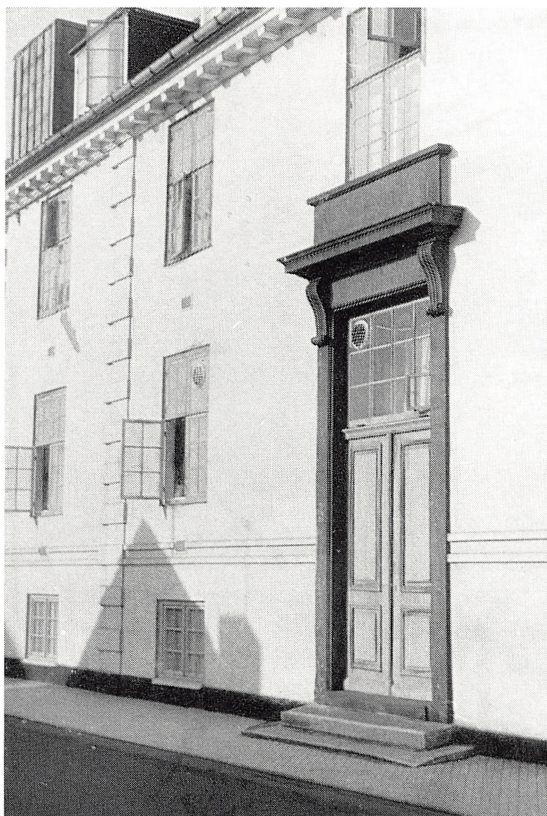

Fig. 16. Sandstensportalen over midterindgangen til »Øresunds og Helsingørs Syge-Hospital« i Fiolgade, opført 1794-96 af arkitekt J. B. J. Mogens. — Pøgh kan have været hospitalets murermester. Forf. Fot. 1964.

Den anden bygning af interesse er »Jægergaarden« nr. 513 i Suedergade, nuv. nr. 13, nabohus til Tegners hus. Her var indtil 1798 militært sygehus. Det købtes da af snedker Dosse,⁹¹ der bl. a. lod facaden ombygge en gang mellem 1798 og 1801. Den bestod af 14 fag mur og bindingsværk i 1. og 2. etage, men blev ombygget til 2 etagers grundmur til gaden, 29¹/₂ alen lang.⁹² Dette lange hus er det hus i Helsingør, der i sin proportionering minder mest om teatret. Det har et fremspringende midtparti (med 4 fag vinduer) med en midte markeret af en port og paa begge sider af midtpartiet to tilbageliggende side-

Fig. 17. »Jærgaardens«, nr. 513 i Sudergade (nuv. nr. 13), indtil 1798 militært sygelhus. Facaden ombygget fra bindingsværk til grundmur mellem 1798 og 1801. Husets facade har i sin proportionering adskillige sællestræk med vort teater. — Pough kan have været murermester for facadens ombygning; hans egen gaard laa kun to huse fra dette hus. F. C. Tegners hus ses t. v. for huset. Forf. Fot. 1964.

partier (med hver 3 fag vinduer). Facaden afsluttes af en kraftig klassicistisk gesims.

Den i hospitalets regnskab omtalte haandværker kan for tidspunktets skyld godt have været murermester Pough, som da – hvis han ikke har gaaet paa Akademiet – gennem dette arbejde er kommet i kontakt med Harsdorff-Magens' klassicisme.

Ombygningen af »Jærgaarden«s facade i Sudergade kan ogsaa

være foretaget af Pough. Gaarden er paa et mellemliggende hus nær nabogaard til murermesterens gaard paa hjørnet. Gesimsen paa »Jærgergaarden« er af samme karakter som gesimsen paa det lille hus i Sct. Annegade, bortset fra at den paa »Jærgergaarden« er i træ, medens den paa huset i Sct. Annegade er i murværk og pudset.

Arkitekt Knud Millech har i denne forbindelse gjort opmærksom paa, at det, som datidens haandværkere fik lært paa Akademiet, kunne de. De var saaledes dygtige i proportioneringen af deres huse, hvorimod de var svagere i husenes detaillier. Dette passer faktisk helt med vort teater.⁹³

Det Dramatiske Selskabs teater kan derfor udmærket være skabt af haandværkere alene. Bagved stod ganske vist bygningskommissionen – i kommissionen sad maaske den i teater interesserede stadsfysikus Chr. de Meza, fortrolig med en større byggeopgave og med tidens klassicistiske idealer fra opførelsen af Øresundshospital, og den i teatrets økonomi interesserede købmand G. A. Gradman, selskabets kreditor par excellence. Men for teaterbygningens udformning stod maaske haandværkerne, skibstømmer Friedrich Christian Tegner og murermester Lars Andersen Pough.

Vi vil nu i store træk følge teatrets videre historie.

Med den nye teaterbygning i Groskenstræde og klublokalerne i Bjergegade havde Det Dramatiske Selskab skabt sig – synes man – ideelle forhold. Men allerede fra Michaeli flyttetid i 1824 udvider selskabet sin virksomhed ved at leje sig ind i nabohuset i Bjergegade nr. 220 hos købmand C. J. Eckhardt. For en aarlig leje af 300 rbdlr. faar selskabet raadighed over salsetagens fire værelser til gaden og to værelser til gaarden med tilhørende køkkener og spisekamre samt kvistetagen med to værelser til gaden og to kamre til gaarden. Hertil forskellige mindre udenomsrum samt den til ejendommen værende have med to valnøddetræer. Lejen

»erlægges prompte og skadesløs til de anordnede Flyttedage, hver Gang med det halve. Lejetiden fastsættes til 6, siger sex paa hinanden følgende Aar, eller til Michaeli 1830... Selskabet eller Directionen paa dets Vegne er ansvarlig for at Værten holder sig Politianordningerne efterrettelige i Henseende til Ild og Lys, Locums og Skarnkisternes Renovation og Vandpostens Conservation om Vinteren... Det er Værten formeent at holde Sviin, eller Giæs og Duer, løse i Gaarden. Portene til Gaden og Gaarden holdes lukkede fra om Aftenen Kl. 11 slet med

Undtagelse af de Aftener, da Festiviteter finde Sted i Selskabet efter Genralforsamlings Beslutninger.«

Kontrakten underskrives af C. J. Eckhardt og af direktørerne for Det Dramatiske Selskab: Johansen, N. Svendsen, J. D. Jacobsen, C. Saniter, P. G. Erentz.⁹⁴

Selskabet forblev i gaarden til 1835. Da lejes værelserne ud til andre, og nogle aar efter overgik ejendommen til den stiftelse, der endnu eksisterer.

»Det forhenværende dramatiske Selskabs Conversationslocale i Hr. Kjøbmand Eckhardts Gaard i Bjergegade kan faas tilleie til førstkommende Paaske-Flytte-tid . . .«⁹⁵

I disse aar mellem 1824 og 1835 kulminerer og afsluttes Det Dramatiske Selskabs virksomhed. Af aviserne, som fra 1826 igen er bevarede, fremgaar det, at teaterbygningen meget ofte lejes ud til omrejsende selskaber. I juni maaned 1826 aflægger brødrene Fouraux med deres selskab deres hjerteligste tak til byens indvaanere for det talrige besøg, hvormed selskabet har været beæret. Indianeren Mooty Madua, Samme fra Matras vil i september med kgl. allernaadigst til-ladelse »have den Ære at give et brilliant indiansk Academie paa det Skjønneste, den chinesiske Pagode m. m.«, og i oktober kommer Fouraux tilbage med et stort divertissement i 4 afdelinger i linedans og pantomime.⁹⁶

I juni 1827 giver kejserlig russisk sangerinde Emilie Pohlmann en musikalsk dramatisk aftenunderholdning, understøttet af dr. og skuespiller Ryge: »Første Afdeling. Overture, Scene og Arie af Rossini udføres af Emilie Pohlmann. Comisk Digt fremsiges af Dr. Ryge. Fløjte Solo udføres af en Dilettant.«⁹⁷

Samme sommer hører vi om det tyske Beckerske skuespillerselskab, som siden 1822 har rejst rundt i de danske provinser:⁹⁸

»Den gode Modtagelse og Velvillie, som er bleven viist mig, giver mig Mod til at indbyde alle Venner og Velyndere af Kunsten til 12 Forestillinger, hvilke skulle blive givne med den yderste Flid og forskjønnede ved det musikalske Selskabs godhedsfulde Understøttelse. De som tage 12 Billetter erholde dem for 6 Rbd i min Bolig i Bjergegade No. 220. Carl Becker, Skuespil Directeur.«⁹⁹

Det vil føre for vidt at komme nærmere ind paa de mange forestillinger, som de omrejsende selskaber i disse aar lader gaa over teatrets scene. Foruden det Beckerske optræder det danske Müllerske

skuespillerselskab, det Slesvig-Holstenske Hoftheater Selskab og det Titchenske skuespillerselskab med op til en snes forestillinger, der ved hvert besøg strakte sig over to til tre maaneder.

Ogsaa omrejsende skuespillere optræder paa teatret. Saaledes Ludvig Phister, der med støtte af Det kgl. Teaters personale og Det musikalske Selskab giver en enkelt forestilling, Rosenkilde med en deklamatorisk aftenunderholdning, o. fl. a.

Petolettis linedansere, Trede afrettede dyr og de indianske academier maa have været rene cirkusforestillinger, der afrunder billedet af besøgene og viser, at faktisk hele den rejsende underholdning i disse aar gjorde ophold i Helsingør med forestillinger paa Det Dramatiske Selskabs scene.

Men selskabets egne forestillinger hører vi intet om – i hvert tilfælde ikke direkte. Det udlejer teatret, men spiller kun sjældent selv.

Lukningen af teatret paa Kronborg i 1832 og »Enigheden«s ophør i 1833 viser dog tydeligt den dalende teaterinteresse blandt byens dilettanter. Vi faar det bekræftet hos Ole Lund, der skriver, at teatermanien »vedligeholdte sig i sin fulde Kraft til Slutningen af Tyverne, men da begyndte den lidt efter lidt at vige Pladsen for andre Tidens Fordringer.«¹⁰⁰ Den havde da eksisteret i mere end en menneskealder, og det er maaske netop forklaringen paa dens forsvinden. De, der begyndte dilettantspillet, falder fra i disse aar omkring 1830.

I oktober 1827 indkalder selskabet til en forsamling i klublokalerne i Eckhardts gaard for at træffe en forening om aktiegældens successive indfrielse,¹⁰¹ og i juli maaned 1833 indkalder den fra aktieprotokollen velkendte C. D. F. Schultz »samtlige Herre Eiere af Actier i det dramatiske Selskab til en Forsamling hos Hr. Kjøbmand And. Larsen for at tage en Beslutning angaaende bemældte Actier.«¹⁰² Selskabet er saa smaat ved at høre op. Man fornemmer aktionærernes utilfredshed – sikkert over den kun en gang holdte lodtrækning.

Becker, som med sit selskab ellers var en trofast gæst i teatret, faar i maj maaned 1833 af Helsingør Klubselskab overladt den underste sal i klubben, d.v.s. læseværelset, »til deri at indrette et Theater og give 6 Forestillinger . . . Ved Localets Indretning saavel som Udvalg af Stykkerne er der stræbt for at tilfredsstille alle Theatervener paa det bedste.«¹⁰³

Hvad grunden nu kan have været til for denne drevne teaterdirektør at forlade et velindrettet teater til fordel for en opbygget scene i Klubbens læseværelse, kan vi ikke vide. Maaske er Klubben blevet interesseret i de omrejsende selskaber – i den leje de betalte, medens de laante lokalerne. Og det er maaske videre forklaringen paa, at initiativet til en sammenslutning af Det Dramatiske Selskab og Helsingørs Klub udgaar fra klubben. Den 17. november 1834 hedder det:

»At Udkastet til Foreningen imellem det dramatiske Selskab og Helsingørs Klub er henlagt i begge Selskabers Lokaler indtil Torsdagen den 20de dennes om Middagen Kl. 12, bekjendtgjøres herved til Efterretning for de respective Medlemmer.«¹⁰⁴

Skødeprotokollerne fortæller nærmere om denne forening.

Den 7. november 1834 har der saaledes været afholdt generalforsamling i selskabet »angaaende et fra Directionen for Helsingørs Club indgaaet Brev, hvori foreslaaes en Forening af begge Selskaber.« Paa denne generalforsamling besluttes det,

»at det ved Ballotering og fleste Stemmer afgjøres, om der skal udnævnes en Comité af 4 Medlemmer for at træde sammen med den Comité, som af Clubselskabet udnævnes, og i Forening med denne at udarbejde et Forslag til Plan og Vilkaar til en Forening af begge Selskaber, hvilken Plan i sin Tid bliver at forelægge Selskabet i sin Generalforsamling, for at det ved fleste Stemmer kan afgjøres om denne Plan bør antages og Foreningen saaledes finde Sted.

Ovennævnte Spørgsmaal afgjordes ved Ballotering med 25 Ja mod 12 Nej, hvorhos det uden Modsigelse fra nogen af Selskabets Medlemmer vedtoges, at de besøgende Medlemmer ved den ovennævnte Generalforsamling, hvor det skal afgjøres om Planen til Foreningen antages og denne iværksættes, skulle have lige Stemmeret med de faste Medlemmer.

Forsamlingen skreed derefter til at udnævne 4 Medlemmer til at udgøre den Comité, som har at træde sammen med den Comité, som af Klubben udvælges, for i Forening med denne at underkaste den forhen omnævnte Plan til Selskabernes Forening ...«

Resultatet af generalforsamlingen i Det Dramatiske Selskab underskrives af 34 af medlemmerne og meddeles skriftligt til Helsingørs Klub. I de følgende dage træder de to fire mands komiteer sammen. Den 21. november afholdes den næste generalforsamling i selskabet, hvor dets egen fire mands komité forelægger for medlemmerne planen til en forening. »Ifølge Ballotering gik Forslaget igennem med 59 Ja mod 14 Nej, og er Foreningen saaledes fra det dramatiske Selskabs Side antaget.« Det underskrives af 62 af medlemmerne, altsaa

nu baade de besøgende og de faste. Efter forslaget's gennemførelse afholdes der den 27. november endnu en generalforsamling, hvor der foretages mindre ændringer.

Forslaget bestaar af i alt 11 paragraffer, hvor der ifølge den ene af paragrafferne udvælges 5 medlemmer af Det Dramatiske Selskab, som herefter danner »Det dramatiske Selskabs Liquidations Committee«.

»3. Til nærværende Committee som moralsk Person, overdrager det dramatiske Selskab nu ved sammes Opløsning Dispositionen over og Bestyrelse af Theaterbygningen med dertil hørende Maskiner og Inventarium . . . Theaterets Garderobe og Dandsegulvet ikke heri beregnet — saavelsom Selskabets ældre Bygninger og Grund under Brandtaxations No. 221 og 222 paa Hiørnet af Biergegaden og Groschenstrædet heri Byen . . .«

Vi hører her for første gang om teatrets dansegulv.

»5. Committeeen respecterer dernæst den med Øresunds Forening truffne Overenskomst om Afbenyttelse af Theatret m. M. og har med dette Selskab og Bestyrelse at afhandle det Fornødne om den Afgift, der for indeværende Saison bliver for hiin Afbenyttelse at erlægge.

Fremdeles sørge Committeeen for paa fordelagtigste Maade at udleje Theaterbygningen til udenbyes og omreisende Kunstnere efter hidtil fulgte Regler, nemlig 15 rbdlr. for en enkelt Aften og 100 rbdlr. maanedsviis for flere Forestillinger.

Førøvrigt er Committeeen bemyndiget til efter Omstændighederne og bedste Skjøn at moderere eller forhøie ommeldte Lejeafgift.

7. Hovedgjenstanden for Committeeens Virksomhed skal være ved Lodtrækning successive at indfrie Actieparten . . .

8. Da Committeeens eneste indtægter og derimod paahvilende Udgifter ere for Tiden saaledes calculerede, at man antager at en Sum af Rbdlr.: 166 rbdlr. 4 mrk. Rm. aarligen kan anvendes til efter et Reductionsforhold af 33 $\frac{1}{3}$ % at indløse efter Lodtrækning 10 halve Actier à 50 Rbdlr. . . .«

»9. Lodtrækningen skeer i de første Dage af hvert Aars Marts Maaned . . .«¹⁰⁵

Som en følge af Det Dramatiske Selskabs opløsning afholdes der i slutningen af december maaned »en Vare- og Løsøre-Auction i det forhenværende Dramatiske Selskabs Locale i Biergegaden heri Byen,« hvor der bl. a. paa den første auktion sælges

»et særdeles godt 5 $\frac{1}{2}$ Octavs Klaveer, der staaer til Eftersyn hos Klubvært Carlsen.«

Den 23. december opraabes til bortsalg paa den anden auktion

»cirka 5400 Flasker Viin, nemlig: gl. Rhinskviin, drey Madeira, Portviin, St. Julien, chateaux Margeaux, Langkork, gl. Graves Viin, gl. Viin og gl. Cognac.

22 Kister god Champagne, indeholdende ca. 900 deels hele og deels halve Flasker 16 Kister ægte gl. drey Madeira à 24 Flasker pr. Kiste.

4 Oxhoveder rød Viin, en deel halve Ankere rød Viin, Rom og Genever etc.
 8 Ditto gl. Viin, 1 Stk. Genever, 1 Pibe St. X Rom, 46 Lpd Meel. 5 Ditto
 St. Estephe & Pulliac, 12 Huder brabantisk Saaleleder, 10 Bundter god Hør a circa
 24 Pd pr. Bundt, 1 Partie hollandske Stolzer Oste, samt en deel Meubler,
 Sengeklæder og Linned m. v. . . .«¹⁰⁶

Dette salg af selskabets klaver og velforsynede vinkælder markerer
 dets endelige ophør.

I de følgende aar føres sammenslutningen af Det dramatiske Sel-
 skab og Helsingørs Club videre under navnet »Øresunds Forening«. Teatrets drift forestaas af selskabets Liqvidations Committe.

En kassebog for denne Liqvidations Committe er bevaret hos di-
 rektør Haagen Petersen. I denne bog kan vi fra 1835 og 1844 følge
 Committeens virksomhed og teatrets drift. Side for side er med nyde-
 lig skriveskrift ført regnskab over teatrets indtægt og udgift. Et
 par eksempler skal gives:

»Indtægt:

1.11.35.	Skuespiller Beiker for Afbenyttelsen af Teatret til 15 Forestillinger	189 Rd.
1.11.35.	Kongelig Skuespiller Holst for Afbenyttelsen af Teatret 1 Aften	15 Rd.
15.11.35.	Skuespiller Direktør Møller for Teatret d. 4. 8. Nov. . .	30 Rd.«

»Udgift.

24.11.35.	Stine Mumm for at luge Græsset ved Komediehuset ..	1 Rd.	3
20.11.35.	Kornerup for 24 Stk Lampeglas if. Regn.	4 Rd.	
23.11.35.	Topp for Tilsyn med Müllers 5 første Forestillinger ..	5 Rd.	
23.11.35.	Stolemager Wæver for Reparation af Stole if Regn. . .		4
26.11.35.	Snedker Møller for Arbejde	3 Rd.	3 8
2.12.35.	Tømrermester Unmack for Arbejde	11 Rd.	
24.12.35	Maler Suhr if. Regn.	1 Rd.	3
12.1.36	Glarmester Schrøder for Arbejde	5 Rd.	4
12.1.36	Rebslager Andrézen	2 Rd.	3
19.1.36.	Muurmester Mortensen	26 Rd.	
3.4.36	Skorstensfejer Stravik for Arbejde i Dramatiken	2 Rd.	
21.5.36	Skomager Aalborg for Eftersyn og Smøring af Brand- sprøjten	2 Rd.	
5.8.36	Søren Hansen for Bortkørsel af 11 Læs Bygnings Grus	2 Rd.	4 8
7.9.36	Lars Poulsen for Sprøitens Renovation	2 Rd.	
24.12.36	Chr. Wunderlich for Rengørelsen af Comediehuset og Theaterlampen	5 Rd.	2 4

31.12.37	Robbersen Blikkenslagerarbejde	4 Rd.	5	4
8.11.38	Wunderlig Leie for Garderoben 1/2 Aar til Michaeli og for Gadefejning i samme tid	6 Rd.	1	8
31.12.38	Andresen for Liner etc.	6 Rd.	1	8
31.12.38	Østergreens Enke for Blokke	1 Rd.	5	

Det fremgaar af kassebogen som helhed, at teatret hvert aar har givet et overskud, og vi maa antage, at Liquidations Committeeen, som nu bestaar af skibsklarerer Carl Saniter, major og købmand G. A. Gradman og købmand Simon Unna, efterhaanden faar løst sin opgave – den successive indfrielse af aktiegælden. Herom oplyser kassebogen dog intet. Derimod ser vi, hvorledes selskabets gamle gæld paa 5000 rbdlr. til daværende kaptajn G. A. Gradman nu er nedbragt til 3700 rbdlr., og hvorledes der halvaarligt svares 92 rbdlr. i renter – 4 pct. p. a. – af denne gæld. Gradman maa som gammel kreditor i selskabet have været personligt interesseret i teatrets drift og har ved sin nuværende stilling kunnet fremme den mest muligt.

Den 9. april 1846 afsluttes regnskabet med en kontant beholdning paa næsten 300 rbdlr., der sammen med en række udestaaende fordringer fra de forrige aar bringer det endelige overskud op paa 600 rbdlr. Samtlige aktiebrevne maa være blevet indløste – med en trediedel – og likvidationskomiteens opgave dermed endt. Den 19. august 1846 overdrager komiteen skødet paa nr. 221 og 222 til »Øresunds Forening«.

Vi læser i Helsingørs Avis for den 11. september:

»Det herværende Theater, som nu er kjøbt af Selskabet »Øresunds Forening«, undergaar i denne Tid flere Forbedringer, hvorved det mere end hidtil svarer til Tidens Fordringer; saaledes er et Nummerparquet med egen Indgang og dækket Tilkjørsel indrettet, hele Theatret opmalet, og endeel nye særdeles smukke Decorationer malede af Theatermaler Christensen, ligesom der ogsaa er sørgt for en bedre og hensigtsmæssigere Belysning ...

Det Langeske Selskab, det for Tiden fortrinligste af Skuespillerselskaberne har leiet Theatret for October og November Maaneder, og vil saaledes Publicum i flere Henseender kunne besøge Theatret i forestaaende Saison med større Tilfredshed end tilforn.«¹⁰⁷

Forventningerne er store, baade med hensyn til besøget af det Langeske selskab og med hensyn til det istandsatte teater. Den 21. oktober hedder det:

»Efter at det Langeske Selskab havde spillet i Aarhus Søndag Aften, ankom det hertil med Dampskibet »Iris« allerede i Mandags Eftermiddag, og begynder sine Forestillinger her i Aften med Opførelsen af »Man kan, hvad man vil« og »Intrigerne«. Publicums Forventninger om denne Saisons Forestillinger ere ikke uden Grund større end tilforn, deels fordi det tidligere har haft Leilighed til at gjøre sig bekendt med det Langeske Selskabs fortrinlige Præstationer, deels fordi det med Smag og Elegance restaurerede Theater nu tilbyder Beqvemmelighed, der hidtil i en høj Grad have været savnede. Vi erfare, at Directeur Lange med sit Selskab ikke kan opholde sig her i Helsingør længere end til Slutningen af næste Maaned, til hvilken Tid han har lovet at indtræde i Odense, men vi haabe, at han vil see sig istand til desto oftere at give det helsingørske Publicum Leilighed til at besøge Theatret i den korte Tid.«¹⁰⁸

En af de flere forbedringer, der omtales i avisen, maa være opførelsen af tilbygningen i gaarden – mindre betydningsfuld for salens tilskuere, men af stor betydning for scenens folk. Den omtales første gang – som en blyantstilføjelse i brandtaksationsprotokollerne under den 28. august 1837 – som »en grundmuret Tilbygning 14 Alen lang een Etage høj med Zinktag samt en Portal med Zinktag, under Bygningen Kælder.«¹⁰⁹ I taksationen fra d. 7. september 1847 er den indført med blæk.¹¹⁰ Den er altsaa opført mellem 1837 og 1847 – antagelig i 1846 efter ejerskiftet. Med de mange omrejsende selskaber var det uden tvivl nødvendigt at skaffe mere plads i siderne paa scenen. Den smalle passage mellem kulisserne og ydermurene har været opfyldt af ikke benyttede kulisser. Ved at opføre tilbygningen fik man her et tiltrængt magasinrum, og samtidig blev det lettere for selskaberne at faa deres egne rekvisitter ind og ud af teatret.

Den »dækkede Tilkjørsel«, den i taksationen benævnte »Portal med Zinktag« maa være portalen over midterdøren, hvis halve fundament vi fandt ved nedrivningen, og hvis saddelformede tagspor sad i murværket over døren. Portalen har siddet saa tæt ved tilbygningen, at den maa have været en del af den og sammenbygget med den.

Det bekræftes af den følgende brandtaksation fra 1857, hvor portalen og tilbygningen angives ved ét maal:

»Mod Bagsiden en Udbygning 20 Alen lang, 3 Alen 3 Tommer dyb, 1 Etage med fladt Zinktag og for endel Kjælder under, herved en aaben Kolonade med fladt Zinktag.«¹¹¹

De 20 alen svarer nøje til maalet fra hjørnet af fundamentet til hjørnet af tilbygningen. Hvordan dette arrangement egentlig har set

ud, er det vanskeligt at sige. Der synes dog ikke at have været tale om en arkitektonisk seværdighed. Den nuværende portal er derfor en idealisering af en i 1846 ikke særlig vellykket disposition.

Parkettets pladser er blevet nummererede, og det fik tillige egen indgang d.v.s. gennem midterdøren paa teatrets langside i gaarden. Indgangen havde imidlertid altid været der, det viste nedrivningen tydeligt. Den var indgang for Det Dramatiske Selskabs medlemmer, naar de kom fra klublokalerne i gaarden. At parkettet nu fik sin egen indgang der, kan derfor kun betyde, at den blev genaabnet for parkettet.

Men vigtigst af alt har det for publikum været, at teatret har faaet nye dekorationer, at teatret er blevet ommalet, og at det har faaet en bedre belysning.

Da kassebogen ikke videreføres af den nye ejer, »Øresunds Forening«, er der ikke i den bog regnskaber over restaureringsarbejderne. Vi maa dog tro, at de er udført af de samme haandværkere, som arbejdede i teatret, medens likvidationskomiteen var ejer. Murerarbejderne er sikkert udført af murermester Mortensen og tømrerarbejderne af tømrmester Unmack.¹¹²

I denne forbindelse er det ikke uden interesse, at murermester Mortensen i 1829, efter den gamle murermester L. A. Poughs død, fik skøde paa hans lille ni fags hus i St. Annagade.¹¹³ Maaske har han været en af Poughs svende og siden overtaget og videreført et af hans arbejder. Forbindelsen Mortensen - Pough er i hvert tilfælde endnu en antydning i retning af Pough som teatrets første murermester.

Som omtalt under teatrets nedrivning kunne man paa teatrets murværk under gulvet i tilbygningen se, at teatret havde været kalket fem gange, inden tilbygningen blev opført. Det bliver for de tredive aar mellem 1816 og 1846 til en kalkning hvert sytten aar, hvad der i sig selv er bemærkelsesværdigt. Teatret var altsaa hvidkalket i hele den periode, hvor det ejedes af Selskabet og af selskabets likvidationskomite.

Den 26. februar 1847 videresælger »Øresunds Forening« bygningerne i Bjerregade og det restaurerede teater til chefen for kontrollen ved Øresunds Toldkammer kammerraad L. F. Kirck for 7847 rbd. og 50 sk. Det synes at være en lav pris.¹¹⁴

Kammerraad Kirck fører teatret videre paa samme maade, som det var blevet ført i de foregaaende aar – som udlejningsteater for de omrejsende selskaber. Han fortsætter forbedringerne for baade skuespillere og tilskuere – scenen opvarmes, og balkonens foyer udvides. Disse tilføjelser og udvidelser af teatret kan i brandtaksationsprotokollerne ses at være foregaaet mellem de to taksationer 7. 9. 1847 og 21. 8. 1857. Taksationen fra 1857 er den af samtlige taksationer, der udførligst omtaler teaterbygningen. »En grundmuret Bygning til Groschenstræde 59 Alen lang«. Fra at have været 53 er teatret forlænget med 6 alen til 59. Disse 6 alen er netop maalet paa det lille fremspringende parti, der stødte op mod nabohuset. Forlængelsen er »indrettet til Gjennemkjørselsport med Bræddeloft og hvide Vægge«. Over porten er »en stor Restaurationssal, gibset og malet, samt deri 2 Jernvindovne; fra Restaurationssalen og til Loftet er Opgang og paa samme indrettet et Kjøkken med Bræddegulv og Loft og 2 store Jern- Kage og Bageindretninger samt Vadskerbord«.

Den store hvælvede sal, udvidelsen af balkonens foyer, har saaledes engang i 1850'erne sammen med køkkenet paa loftet været indrettet til publikums beværtning med servering via den nu sikkert alt for lille – oprindelige – loftstrappe; et arrangement, der sammen med tilbygningen i gaarden fra 1846, er forstaaeligt paa baggrunden af de helt ændrede forhold for teaterbygningens anvendelse.

Ved denne forlængelse af teatret maa portalen i gavlen være blevet flyttet om i gaarden og anbragt over sceneindgangen. Da det ved nedrivningen viste sig, at den saaledes flyttede portal sad paa hvidkalket mur, har teatret været hvidt helt op til aarene omkring 1850.¹¹⁵

Om den nye opvarmning hedder det »under Scenen Kjælder, brolagt, Bræddeloft og hvide Vægge, heri en Jernvarmeindretning, der staaer i forbindelse med en lignende paa Scenen; . . .« Denne indretning i kælderen har muligvis staaet lige foran indgangen til sufflørkassen under det andet fag af scenegulvet, idet der her i brolægningen var en lille plads belagt med mursten. Den har givet varme til suffløren og til prosceniets gulv. Den anden indretning har sikkert staaet i den niche, der var i scenens bagvæg paa det i kælderen fremspringende og tydeligt senere opbyggede fundament. Aftrækket fra

indretningen har været ført gennem scenens bagvæg tværs over paa klædningsværelset til skorstenen i gavlen. Det maa være ved denne lejlighed, at døren ind til paa klædningsværelset er blevet flyttet og rykket nærmere ydermuren. Indretningen har givet varme til den bageste del af scenen.

Om salen hedder det »Over Tilskuerpladsen hvælvet Gibsloft, pudse og oliemalede Vægge, og Tilskuerpladsen malet og decoreret«. Vi kan dog ikke se, om der her er tale om en beskrivelse af nye farver og en ny dekoration, eller om det blot er en beskrivelse af teatrets indre, som det saa ud efter 1846. Naar brandtaksationen i 1847 ikke omtaler disse farver og denne dekoration, er det dog sikkert fordi, den ikke er saa omfattende som taksationen i 1857.

»Paa Parterret og Galleriet en stor Deel faste Bænke, 18 Rader og 16 faste Couliserammer«. Om der nu hermed menes, at der foruden de faste bænke har været i alt 18 løse bænke i hele teatret, eller om der menes, at der i alt har været 18 bænkerækker paa gulvet, kan ikke aflæses af teksten. Til de 13 bænkerækker, vi har kunnet regne os til som et mindste antal, skal der maaske føjes yderligere fem.

Omtalen af de 16 faste kulisserammer er heller ikke helt tydelig. Sandsynligvis er der tale om to gange otte kulisserammer, som har kunnet stilles op som to forskellige kulissesæt i en scenedybde paa fire kulisser. Da skovscenen bestaar af fem kulisser, maa der senere være kommet en kulisse mere ind paa scenen. Omtalen er imidlertid en fin bekræftelse paa det princip, de faste kulissestøtter, som Nyrop-Christensen har fulgt ved sin sceneopbygning.

Efter disse arbejders afslutning i 1850'erne er det sandsynligt, at teatret udvendigt er blevet kalket lyserødt, da det var det næste kalklag oven paa de fem lag hvidtekalk. Og da vi i det senere udmurede øverste vindue paa balkonen til gaarden – og i langsiddens midterdør kunne se, at teatret paa samme tid havde staaet med lyserød kalkning udvendigt og med en okseblodrød farve indvendigt, kan vi paa denne maade se, at en af de nye farver i teatret – vægfarven – har været rød. Om det var det andet lag af rødt sammen med den lyserøde kalk eller det første lag, kan ikke længere afgøres.¹¹⁶

I forbindelse med kammerraad L. F. Kirck's udvidelse af teatret en gang i midten af aarhundredet henledes vor opmærksomhed atter

paa de i det tidligere omtalte to søjlepar nede ved siden af apoteket i Strandgade i Helsingør. De syntes som nævnt at være udført af den samme tømmer, som havde lavet søjlerne i teatret og i et forsøg paa at finde tømmerens navn, viser det sig, at disse søjlepar er opstillet omkring 1856.

Huset nr. 14, nuværende nr. 81, tilhørte skibsklarerer N. P. Kirck. Huset bagved, nr. 19, nuværende Stengade nr. 68 tilhørte tobaksfabrikant P. Graae. Huset paa den anden side af Lille Færgestræde, apoteket, nr. 15, nuværende nr. 79, tilhørte apoteker Steenberg og huset bagved apoteket, nr. 18, nuværende Stengade nr. 66, tilhørte enkefru Dreyer. Alle fire ejendommers lange sidehuse laa ud mod Lille Færgestræde. I skødeprotokollen indførtes i juni 1857 følgende deklARATION fra tobaksfabrikanten:

»I Anledning af Hr. Kjøbmand N. P. Kirck heraf Staden, Eier af Grunden No. 14 paa Strandgade heri Byen, med en Port har aflukket det Stræde, der fører fra Steengade til Strandgade imellem hans ovennævnte Eiendom og de Enkefru Dreyer, Apoteker Steenberg og Undertegnede tilhørende Eiendomme No. 18 og 19 paa Steengade samt Nr. 15 paa Strandgade, og da denne Port paa den ene Side af Strædet er anbragt paa min ovennævnte ud til bemeldte Stræde vendende Eiendom Nr. 18, meddeljer jeg hermed efter Hr. Kircks Anmodning mit Samtykke til Anbringelsen af denne Port paa min ovennævnte Eiendom, saalænge jeg er Eier af samme. Ligesom det er en selvfølge, at ikke nok saa lang Tids Afbenyttelse af den foromhandlede af mig godvilligen indrømmede Afbenyttelse af min Eiendom kan hjemle Hr. Kirck eller fremtidige Eiere af Eiendommen Nr. 14 paa Strandgade nogensomhelst Ret til at vinde Hævd paa samme, saaledes tilføies sluttelig for en Tydeligheds Skyld, at jeg forbeholder mig uhindret Adgang til heele ovenanførte aflukkede Deel af Strædet, naar forefaldende Reparationer ved min Eiendom maatte gøre det fornødent. Helsingør, den 6. Juni 1857. P. Graae«. ¹¹⁷

Uden videre har N. P. Kirck afspærret Lille Færgestræde med en Port, som efter teksten har staaet oppe ved Stengade mellem enkens og tobaksfabrikantens ejendomme. Strædet maa dog for at være rigtigt afspærret ogsaa have haft en port i den anden ende, d.v.s. ud mod Strandgade, men den vedrører naturligvis ikke tobaksfabrikanten saa direkte.

De to porte, der i dag sidder paa begge sider af N. P. Kircks gamle ejendom, stammer uden tvivl fra afspærringen af strædet. Den ene sidder sikkert endnu som da Kirck stillede den op, medens den anden maa være flyttet ned fra Stengade og brugt som Port ind til

Fig. 18. N. P. Kirks gaard i Strandgade nr. 14 (nuv. nr. 81). De to søjlepar er opstillet omkring 1856 og stammer muligvis fra teatret. Forf. fot. 1964.

husets gaardsplads. Det er tydeligt at se, at begge porte er fremmede for huset, er noget paaklistret, som maa komme fra et andet sted.

Portene har hver en profileret overligger, en slags arkitrav, som bæres af to halvsøjler med basis og kapitæl. Søjlerne form og den haandværksmæssige maade, de er blevet udført paa, er helt som teatrets søjler. Antagelig kommer de to porte fra teatret. Den ene af portene kan have staaet i Groskenstræde mellem teatrets gavl og nabo- huset. Den maatte fjernes, da teatret under L. P. Kirck i 1850'erne blev forlænget og fik en overdækket port. Den anden port kan have staaet ved teatrets anden gavl mellem teatrets hjørne og hjørnet af bygningerne i Bjerggade. Begge porte har da lukket for den brolagte gaardsplads bag ved teatret.

Af det gamle komediehus er der da maaske endnu et par stumper tilbage i Helsingør.

Efter købekontrakt den 19. april 1864 faar proprietær Frederik Kirk overdraget teatret og bygningerne i Bjerggade. Han har dem kun i fire aar¹¹⁸. Den 6. oktober 1868 faar Niels Petersen, direktør

Haagen Petersens farfar, skøde paa No 221 og No 222¹¹⁹, der nu efter den nye matrikuls indførelse er blevet omdøbt til det fælles nr. 154. Gennem de følgende 90 aar er teatret i den samme families eje.

Fra 1865 til 1881 findes der igen bevaret et regnskab over teatrets indtægter og udgifter – indført paa de tomme blade i likvidationskomiteens tidligere omtalte kassebog. Vi lærer her paa udgiftssiden en række nye navne at kende paa haandværkere og andre, der arbejdede i teatret, ligesom vi paa indtægtsiden kan følge teatrets repertoire.

To poster er vigtige for kendskabet til teaterbygningen. Den 1. marts 1866 er der saaledes for første gang udgift til gas: »1 Gas Regning for Januar og Februar betalt: 91 - 1 - 1.« Den i 1846 forbedrede belysning er saaledes endnu en gang blevet forbedret i 1866. En anden vigtig post er indtægterne af Sangforeningens og Lunds maskerader hvert aar i februar-marts og udgifterne paa samme tid til tømmeren for at lægge og optage gulvet.

Indtægt af Teatret.

»9.2.1866.	Øresunds Forening Fastelavns Løier	22	—	—
12.2.	» . Sangforeningens Maskerade og fire Biletter	70	—	—
	Conditor Larsen. Beværtningen	15	—	—
19.2.	» Maskerade H. Lund	106	4	8«

Udgivt ved Teateret.

»9.2.1866.	for Generalprøven og Forestillingen af Øresundsforeningen Godske 2r, Hansen 2r	4	—	—
12.2.	» . for Maskerade. Godske 2r, Hansen 2r	4	—	—
	Godske for at besøge alting i Orden	5	—	—
	Tømren for at lægge Gulvet og optage samme	6	—	—
	10 Punds Lys til Maskeraden	5	5	—
	for Rengøring i hele Lokalet og Restaurationen	3	—	—
	for smaa Søm og Skruer	1	—	—
	5 Tønder Koks	5	—	—
	1 Regning fra Godske paa forskellige Reparationer	4	—	—«

Visse aar har tømren lagt og optaget gulvet om natten og han faar da 1 rd. extra.

Endnu en gang hører vi om dette gulv, som vi fandt slidspor af paa indersiden af salens søjler, og som vi første gang hørte om ved

likvidationskomiteens overtagelse af teatret, som »Dandsegulvet«. Vi ser nu yderligere, at det i den periode som kassebogen giver oplysning om, har været stillet op en gang om aaret i fastelavnstiden.

Udover overgangen til gasbelysning ser der ikke ud til at være foretaget større tilføjelser eller ændringer siden Kircks dage. Udadtil staaer teatret uforandret gennem næsten et halvt aarhundrede anvendeligt i den form, det nu havde; dog maa det nævnes, at den lyserøde kalkning paa et eller andet tidspunkt afløses af en graa, der igen afløses af en okker – teatrets sidste farve.

Føjer Niels C. Petersen saaledes intet til bygningen, bør han huskes for de fortegnelser, han lod udføre over teatrets garderobe og manuskripter, dels »Garderobesager ved Theatret i Helsingør. 1870«, et lille blaat hefte i oktav med fortegnelse over frakker, kofter, trøjer, kjoler, veste, bukser og hatte, dels en fortegnelse i folio over »Manuskripter, Bøger, Roller, Partiturer, Dirigentstemmer, Soufflørpartier og Ochesterstemmer ved Helsingørs-Theater i 1870, tilhørende Eieren af Theatret N. C. Petersen,« begge ordnet af Th. Schøtz, nu i direktør Haagen Petersens eje.

Sønnen Anthon Petersen gennemfører i 1896 den sidste meget betydelige udvidelse af teatret. Porten ud til Groskenstræde lukkes, og portrummet indrettes til foyer. Ligeledes lukkes en paa et eller andet tidspunkt udhugget dør til gaden i den gamle foyer – herfra flaskeposten – i gaarden opføres den store tværgaaende tilbygning i skellet til nabogrunden og mellem den og kulissebygningen fra 1846 en en-etages restaurationsbygning. Paa hjørnet ud mod torvet opføres en to-etages beboelsesejendom. De nye bygninger blev opført i røde sten og skilte sig klart ud fra de pudsede og kalkede bygninger i den øvrige del af gaarden.

Indvendigt skete ligeledes store forandringer. Saaledes maa udvidelsen af det nederste trappetrin i foyeren være foretaget ved denne lejlighed. I salen fjernes de gamle bænke og erstattes med nye stole paa en opbygning af trin; tøndehvælvningen, der hidtil havde staaet uden dekoration, blev dekoreret med de tidligere omtalte stilerede blomster; salen bliver malet i lyse farver (lysokker); fortæppet blev fornyet ligesom sammenrykningen af prosceniets søjler antagelig

stammer fra denne ombygning. En ændring af teatrets opvarmning maa ogsaa være sket paa dette tidspunkt. Paa scenen kommer nye og kostbare maskiner, der gengiver alle stormens lydvirksomheder med overordentlig naturtrokab.¹²⁰

Det blev direktør Oddgeir Stephensen, der med personalet fra Aalborg Teater kom til at indvie teatret for tredje gang.

»Helsingør Teater. Førstkommende Søndag aabner Aalborg Teaterpersonale, Direktør Stephensen, sin Sæson her i Byen med en Festforestilling i Anledning af Teatrets Ombygning. Derefter vil der ialt blive givet endnu 3 Forestillinger.«

Det er et stort Personale og et gedigent Repertoire den nye Direktør lægger ud med.¹²¹

Den følgende dag annonceres forestillingen:

»Søndag d. 6. Septbr. Kl. 7¹/₂: Festforestilling af Aalborg Teaterpersonale, »Personalet drømmer« Lejlighedsfestspil i 1 Akt af Elith Reumert, »Garnisonsbyen« Folkeskuespil i 5 Akter (6 Afdelinger) af Vilhelm Østergaard. Billetter kunne forud bestilles hos Hr. Papirhandler Donatsky, Stengade 31. Oddgeir Stephensen.«

Mandagen efter forestillingen hører vi nærmere om dens forløb og om teatret.

»Helsingørs nyrestaurerede og opfiksede Teater aabnede i Aftes sine Porte for et talrigt feststemt Publikum ... Det ombyggede Teater vakte almindelig Tilfredshed ... Tilskuerspladsen, der er opmalet i lyse, kønne Farver, tog sig helt prægtig ud. De nye Stoleraders Sæder er behagelige at sidde i, ligesom Fodstykket er en heldig Idee. Scenens Dekorationer ville senere blive ommalede; der har ikke været Tid dertil endnu. Det heldigste er dog Udenomsbekvemmelighederne. Saavel de nye Garderobes, som Parkettets Restauration er et virkeligt og tidssvarende Fremskridt. Som Teatret nu er, kan enhver med Fornøjelse tilbringe sin Aften der uden at udsætte sig for Træk fra den gamle Garderobe, ligesom Opvarmningen til Vinter vil blive normal. Hvad der først og fremmest giver Teatret Præg, er dog Hyggeligheden.«¹²²

Hermed er vi fremme ved aarhundredskiftet og teatrets allerede omtalte langsomme forvandling til biograf. I store træk har vi kunnet følge ændringerne og tilføjelserne i Det Dramatiske Selskabs gamle teater – i detaljer er der derimod meget, vi ikke kan følge. De forskellige opstillinger af prosceniets søjler, balkonbrystningens dekorationer, søjlernes og salens skiftende farver maa vi tidsmæssigt placere paa ikke helt sikre slutninger. Ved ombygningerne i paaklædningsværelserne og trapperum er vi sammen med en mængde mindre ændringer rundt omkring i teatret tidsmæssigt helt overladt til gæteriet.

Imidlertid vil vi til slut gennem nedenstaaende oversigt søge at danne os et samlet billede af teatrets bygningshistorie.

1800. Det svenske teater i Groskenstræde. Opført af teaterdirektør B. Lindquist og tømrermester F. C. Tegner.
1804. Det Dramatiske Selskab køber gaarden i Sudergade. Heri selskabets teater.
1809. Gaarden sælges ved en offentlig tvangsauktion.
1816. Det Dramatiske Selskabs teater i Groskenstræde. Heri maaske dele af det svenske teater – prosceniets bræddevæg, prosceniets søjler og salens galleri. Prosceniesøjlerne i deres første opstilling: søjlerne i to højder og uden plint. Maaske videreført fra det svenske teater.
Balkonbrystningen i sin oprindelige højde med en rødmalet dekoration. Maaske videreført fra det svenske teater. Salen malet grøn. Søjlerne malet i en grønlig marmorering. Bygningen udvendig hvidkalket. I teatrets bygningskommission maaske stadsfysikus Chr. de Meza, købmand og kaptajn G. A. Gradman m. fl. Bygmestrene maaske tømrermester F. C. Tegner og murermester L. A. Pough.
1817. Teatret indvies paa kongens fødselsdag d. 28. januar.
1819. Interimsbeviserne fra byggeriet ombyttes med aktier.
1824. Det Dramatiske Selskab lejer sig ind i Eckhardts gaard i Bjerregade.
1834. Det Dramatiske Selskab hører op. Det sammensluttes med Øresunds Club til Øresunds Forening. Det Dramatiske Selskabs likvidationskomité dannes og viderefører som ejer teatrets drift med det formaal at indfri aktiegælden.
1846. Teatret overgaar til Øresunds Forening. Teatrets første ombygning. Maaske tømrermester D. Unmack og murermester F. Mortensen. Der opføres en tilbygning i gaarden og herved en aaben kolonnade over teatrets midterdør.
Der indføres numre i parkettet, der faar egen indgang fra midterdøren. Belysningen forbedres. Prosceniesøjlerne maaske i deres anden opstilling: søjlerne i samme højde paa en fælles, lang plint.

Balkonbrystningens nedsavning. Den rødmalede dekoration males over af rankedekorationen paa den gule bund. Nye dekorationer af teatermaler Christensen. Salen malet rød. Søjlerne malet i en hvidgraa marmorering med mørke aarer, som brystningsdekorationens smaa piller.

Bygningen udvendig hvidkalket.

1847. Kammerraad L. F. Kirck køber teatret og viderefører mellem 7. 9. 47 og 21. 8. 57 forbedringerne fra 1846. Teatret forlænges med 6 alen. I forlængelsen en ny skorsten, en port fra Groskenstræde til gaarden, en restaurationsaal, der kan opvarmes, og paa loftet et køkken til restaurationen. Der opstilles varmeindretninger paa scenen og i scenekælderen. Salen er stadig malet rød, men udvendig kalkes bygningen lyserød.
1864. Proprietær Frederik Kirk køber teatret.
1866. Der indlægges gas i bygningen.
1868. N. C. Petersen køber teatret, der gennem de næste tre generationer føres videre af sønnen Anthon Petersen og af sønnesønnen Haagen Petersen.
1896. Anthon Petersen ombygger teatret, dets 2. eller 3. ombygning. Porten til Groskenstræde lukkes og indrettes til foyer. Bænkeene i salen udskiftes med stole paa en opbygning af trin. Langs tøndehvælvingen og paa gavlen over prosceniet en dekoration af stiliserede blomster og blade – art nouveau. Paa balkonbrystningen et lærred paamalet ranker, kranse, nodeblade og silhouetter af forskellige komponister; synes tidligere end hvælvsdekorationen – ikke art nouveau.¹²³ Salen malet i lyse farver. Prosceniesøjlerne i deres tredie og sidste opstilling: søjlerne i samme højde, men nu rykket sammen paa en stærkt forkortet, fælles plint. Paa scenen nye lydmaskiner. I gaarden en to-etages tilbygning vinkelret ud for portfoyeren, og mellem den og den gamle kulissebygning en en-etages tilbygning, en restaurationsaal til parkettet. Kolonnaden forsvinder. Paa hjørnet ud mod torvet en to-etages beboelsesejendom. Alle nye bygninger i røde sten. Teatret udvendig gulkalket.
1917. Operatørrum indbygges i restaurationsalen. Nye stole i salen.

1946. Teatret istandsættes af Haagen Petersen. Nye stole paa balkonen midt for, hvorved de tre halvcirkelformede bænkerækker fjernes. Teatret males. Den slidte dekoration paa lærredet males over.

1956-61. Teatret overføres til »Den gamle By« i Aarhus.

NOTER

Forkortelser:

Brandtaks = Helsingør Brandtaksationsprotokol. LA Kbh.

HB = Helsingør Borgerskabsprotokol 1691-1806. LA Kbh.

Hels Av = Helsingør Avis (herunder samme blad med tidligere betegnelser: Helsingørskbladet (1798-99) og Helsingørs Kgl. privil. inden- og udenlandske Efterretninger).

LA Kbh. = Landsarkivet for Sjælland m. m., København.

Ole Lund = Ole Lund: Gamle Dage i Helsingør 1800-1830. *Museum* 1892, I, s. xxx-xxx.

RA = Rigsarkivet.

SPP = Skøde- og Panteprotokol for Helsingør Købstad. LA Kbh.

¹ Forhenværende skuespiller ved Apolloteatret Karl Gustav Aarsleff fortæller, at han i Jørgen Jensens selskab spillede »En Spurv i Tranedans« paa Helsingør Theater i sæsonen 1913-14. Premieren fandt sted her, fordi Peter Ravn var fra Helsingør. Senere spillede han i og var med til at aabne Sommerteatret i Søstråde i 1917 under Erik Lassens ledelse. Skuespillerne — 4 herrer og 4 damer — kom fra Casino, hvor de havde engagement om vinteren. Det var i socialdemokraternes hus, og folk i byen spurgte undrende, om de virkelig turde spille revy der; thi ingen af borgerskabet ville antagelig sætte sine ben i huset. Men det gik alligevel. Landliggerne turde godt, og efterhaanden kom byens befolkning med. Revyerne i Helsingør indledtes med et stykke, og saa fulgte revyen. Direktør Haagen Petersen oplyser videre, at Sommerteatret ikke blev nogen konkurrent til Helsingør Theater. For det første spillede de to teatre paa hvert sit tidspunkt, og for det andet var de to teatres repertoire helt forskellige.

² Skuespillerautografer og repertoirelister skrevne med blyant i et af vinduerne i påklædningsværelserne mellem 1927 og 1933: Nej — Nej Nanette 1927, Jomfruburet 1930, Den glade Enke 1929, Apollorevyen 1931, Korsørrevyen 1933, Jeans Eventyr 1930, Flagermusen 1930, Pigernes Jens.

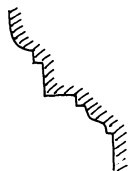
³ Mundtligt udsagn af direktør Haagen Petersen foraaaret 1956.

⁴ Arkitekt Aksel Skov's daværende medarbejder, arkitekt Aage Kristensen, stod for teatrets nye del — tilbygningen, dens foyer, garderobe m. m. Civilingeniørerne H. Wied og J. Wied stod for teatrets varmeanlæg, dets belysning og dets sanitære installationer. Civilingeniørerne P. Harding og H. Brahe stod for teatrets pælfundering og jernbetonfundamenter og for forstærkningen af loftsbjælkelaget over balkonen.

⁵ Kvartrunding

Kransliste

Karnis

⁶ Benyttet i »En Spurv i Tranedans«, cfr. note 1.

⁷ Hvælvingen over C. F. Hansens kirke i Hørsholm, indviet 21.9.1823, er ophængt paa samme maade.

⁸ »Tre Piger fra Jylland«.

^{8a} Jvf. »Den gamle By«s Aarvog 1961 (Aarhus 1962), s. 20, fig. 1.

⁹ Ifølge direktør Haagen Petersens udsagn.

¹⁰ Nr. 78.

¹¹ Odense Stole- & Møbelfabrik.

¹² Hele dette spørgsmaal, loft eller ikke loft over prosceniet herunder spørgsmaalet, om brædtet var resterne af et saadant loft, blev under genopbygningen grundigt gennemdiskuteret; thi en diagonalstillet kassettedekoration syntes ikke at staa godt sammen med den retstillede dekoration paa den uægte og den ægte bjælke. Ydermere savnede man en afsluttende ramme paa brædtets dekoration, en ramme, der skulle have sluttet kassetteværket med en række af trekantede kassetter. Men brædtet maatte jo komme et sted fra — det maatte høre til i teatret — og det mest nærliggende var derfor at lægge det op her, hvor det passede bedst efter sin størrelse og sin dekoration.

En diagonalstillet kassettedekoration ikke ulig kassettedekorationerne paa brædtet findes paa loftet under orgelpulpituret i Horne Kirke, Sallinge hrd., Svendborg amt. Dekorationen er fra begyndelsen af 1800-tallet. Den er dog udelukkende udført i et diagonalstillet mønster. Mønstrer afsluttes af trekantede kassetter og en ramme.

¹³ Ved en kedelig fejltagelse blev disse huller skaaret ud og firkanterne lukket med en lus. Herefter maatte de genskabes efter fotografier, men de fik selvfølgelig ikke det naturlige slid som de gamle kighuller havde.

¹⁴ Ole Lund s. 233.

¹⁵ I »Den gamle By«s samlinger findes to simpelt udførte lysekrone fra omkring 1800 fra en af Aarhussegnens kirker (Dallerup kirke, Gjern hrd.). Der var en overgang tale om at benytte den som forbillede for lysekronen til teatret.

Senere er der dukket en anden simpel lysekrone op — blikholdere paa en træring — fundet paa loftet i kirken i Hørsholm. Den kan være samtidig med kirken, d.v.s. fra omkring 1823. Selvom den ikke har noget med teatret at gøre, saa synes denne spartansk udførte krone, endnu mere end den aarhusianske jernkrone, at være i slægt med den spartanske atmosfære, der maa have raadet i teatret i dets første tid.

Personlig tror jeg, at den krone, der nu er hængt op i salen, er for fin. Har en saadan krone overhovedet eksisteret, maa prismerne i hvert tilfælde i 1817 have været af glas.

¹⁶ Opført af muremester Ejnar Mikkelsen.

¹⁷ SPP nr. 6, fol. 153.

¹⁸ Brandtaks 1801, fol. 33.

¹⁹ Thor August Odencrantz: Nordsjælland og København i Sommeren 1806. Udg. ved Torben Nielsen (Kbh. 1956), s. 8.

²⁰ Ole Lund, s. 227.

²¹ Hels Av 9.9.1800.

²² Sst., 30.5.1801.

²³ Sst., 26.9.1801.

²⁴ Sst., 18.9.1801. — Chr. de Meza: Journal for Skuespillere og Skuespilyndere, nr. 1-20, 1. kvartal (Kbh. 1804).

²⁵ Ole Lund s. 229.

²⁶ Ole Lund s. 229.

²⁷ SPP nr. 11, fol. 334 f.

²⁸ Hels Av 13.10.1827.

²⁹ Sst. 17.1.1829.

³⁰ Sst. 27.3.1830.

³¹ Sst. 13.3.1830.

- ³² Sst. 9.11.1832.
- ³³ Sst. 23.11.1832.
- ³⁴ Sst. 28.1.1833.
- ³⁵ Ole Lund s. 232.
- ³⁶ Hels Av 14.7.1832.
- ³⁷ »Den gamle By«s Årbog 1961 (Århus 1962), s. 22.
- ³⁸ Hels Av 29.3.1799.
- ³⁹ Hels Av 5.11.1800.
- ⁴⁰ Sst. 7.1.1800.
- ⁴¹ Sst. 5.4.1800.
- ⁴² Sst. 3.1.1801.
- ⁴³ SPP nr. 8, fol. 29 b.
- ⁴⁴ Købmand Christian Wilhelm Lemwich køber gaarden omkr. 1782 af general-krigskommissær Bartholin. — Cfr. Real Panteregister over Gaarde, Huse og Hauger No. 1, 1829. LA Kbh.
- ⁴⁵ Brandmajor og muremester Lars Andersen Pough. — Tømrermester Georg Ochsner. — Kaptajn og smedemester Daniel Lundsteen.
- ⁴⁶ SPP nr. 8, fol. 627b.
- ⁴⁷ »Den gamle By«s Årbog 1961 s. 25.
- ⁴⁸ Hels Av 13.6.1812.
- ⁴⁹ SPP nr. 11, fol. 442.
- ⁵⁰ Brandtaks 1811-1816, fol. 183b.
- ⁵¹ SPP nr. 11, fol. 442b.
- ⁵² Det Dramatiske Selskabs aktieprotokol. Dir. Haagen Petersen.
- ⁵³ Sst.
- ⁵⁴ Blandt de 27 aktionærer, der staar opført uden profession, er det kun »Stähling«, der kan være haandværker, hvis han er den samme som den *Johan G. Stähling*, der 2.5.1791 fik borgerskab som tømrermester. De øvrige navne ses ikke i borgerskabsprotokollen at være murere eller tømrere. Købmand G. A. Gradman staar opført i denne gruppe uden profession.
- ⁵⁵ Chr. Waagepetersen i »Skalk« nr. 3, 1958.
- ⁵⁶ Malermester Schultz og Schrøders gaard laa i samme kvarter som teatret, paa hjørnet af Kongensgade og Sct. Annegade, diagonalt overfor bagermester Bordiers gaard, paa brandtaksationsnr. 168.
- ⁵⁷ Den sidste aktionær, købmand H. C. Tausen, tegner sig for 200 rbd. De er en del af det beløb, som aktiekapitalen paa 22.850 rbd. overskrider vurderingssummen paa 22.500 med. Schultz's mange aktier bringer aktiekapitalen op paa vurderingssummen og overskrider den med 150 rbd. — Havde hans aktier bragt aktiekapitalen op paa præcis vurderingssummen, ville man sige, at han var en af selskabets medlemmer, der lagde navn til ikke solgte aktier. — Vi træffer hans navn senere — i avisen fra 1833, hvor han indkalder medlemmerne til at træffe bestemmelse om aktiernes indfrielse i al almindelighed.
- ⁵⁸ Protokollens aktier nr. 174 og 175, og nr. 328 og 329.
- ⁵⁹ Real Panteregister over Gaarde, Huse og Hauger No. 1, 1829. LA Kbh.
- ⁶⁰ SPP nr. 19.
- ⁶¹ Brandtaks 1801, I, fol. 158b-160a.
- ⁶² Hels Av 23.8.1800.
- ⁶³ Sst. 26.8.1800.
- ⁶⁴ Sst. 30.9.1800.
- ⁶⁵ Johan Heinrich Kratsch, borgerskab 10.4.1766, og Georg Ochsner, borgerskab 6.3.1794. — HB.
- ⁶⁶ Hels Av 28.10.1800.
- ⁶⁷ Efter skøde af Hans Jæger 20.11.1801. — SPP nr. 8, fol. 593.
- ⁶⁸ Th. Hauch-Fausbøll: Slægten Tegner. 2. udg. (Kbh. 1937). — Snedkermester F. C. Tegner (1770-1837). En bror var stadsmægler i Helsingør, købmand, kgl.

agent I. W. Tegner; to sønner var portrætmaler, lithograf Christian Martin Tegner (1803-81), og lithograf Isaac Wilhelm Tegner (1815-93), begge medindehavere af stentrykkeriet Tegner & Kittendorff.

⁶⁹ Hels Av 28.10.1800.

⁷⁰ Sst. 28.10.1800.

⁷¹ Sst. 4.11.1800.

⁷² Sst. 11.11.1800.

⁷³ Sst. 11.11.1800.

⁷⁴ Sst. 11.11.1800.

⁷⁵ HB: 21.7.1791: Jørgen Fristadius, Bogbinder.

⁷⁶ Hels Av 15.11.1800.

⁷⁷ Sst. 2.12.1800.

⁷⁸ Sst. 9.11.1800.

⁷⁹ Sst. 4.7.1801.

⁸⁰ Sst. 12.6.1802.

⁸¹ Kaptajn Christopher Lønborg (1753-1827) ved Sjællandske Jægerkorps, 1808 kommandør for korpset, 1811 kommandant i Nyborg og Odense.

⁸² Hels Av 16.6.1801. — Ang. H. Jæger, se note 67.

⁸³ Th. Hauch-Fausbøll: Slægten Tegner, 2. udg. (Kbh. 1937).

⁸⁴ Major og murermester Peder Christian Braunbehrens, borgerskab 24.10.1787. — Major og murermester Lars Andersen Pough (1757-1829), borgerskab 24.10.1780. — HB.

⁸⁵ SPP nr. 5, fol. 274.

⁸⁶ SPP nr. 8, fol. 438.

⁸⁷ Brandtaks 1811, d. 5.8.

⁸⁸ M. Galschiøt: Helsingør omkring midten af forrige aarhundrede, 2. udg. (Kbh. 1960), s. 251.

⁸⁹ Øresunds Toldkammers Arkiv 1624-1857, bd. 15, nr. 87. RA.

⁹⁰ Weilbachs Kunstnerleksikon, 2. udg., II (Kbh. 1949), art. Magens.

⁹¹ SPP nr. 7, fol. 644.

⁹² Brandtaks 1791 og 1801.

⁹³ Mundtlig udtalelse af arkitekt Knud Millech til forf.

— I Akademiets ufuldstændige elevlister findes dog hverken Pough eller Tegner. RA.

⁹⁴ SPP nr. 12, fol. 114a.

⁹⁵ Hels Av 16.2.1835.

⁹⁶ Sst. 13.6.1826, 9.9.1826 og 14.10.1826.

⁹⁷ Sst. 19.6.1827.

⁹⁸ Sst. 23.8.1834.

⁹⁹ Sst. 8.9.1827.

¹⁰⁰ Ole Lund s. 236.

¹⁰¹ Hels Av 27.10.1827.

¹⁰² Sst. 10.7.1833.

¹⁰³ Sst. 20.5.1833. Mellem 1793 og 1833 er vi med denne scene oppe paa ialt 7 forskellige scener i Helsingør.

¹⁰⁴ Hels Av 17.11.1834.

¹⁰⁵ SPP nr. 15a, fol. 235a.

¹⁰⁶ Hels Av 15.12.1834.

¹⁰⁷ Sst. 11.9.1846.

¹⁰⁸ Sst. 21.10.1846.

¹⁰⁹ Brandtaks 1837, fol. 152a-153.

¹¹⁰ Sst., fol. 124.

¹¹¹ Sst., fol. 114-115.

¹¹² Tømrermester D. C. Unmack, borgerskab 13.1.1813. — HB.

¹¹³ SPP nr. 13, fol. 123.

¹¹⁴ Sst. nr. 15a, fol. 229a.

¹¹⁵ Der kunne ved nedrivningen ikke være tvivl om, at portalen havde siddet ved gavldøren, ligesom der ikke kunne være tvivl om, at den ikke havde siddet ved midterdøren. Men efter den nøjere kortlægning af teatrets ombygninger er der en teoretisk mulighed for, at den alligevel har siddet der. — Da overdækningen blev udført i 1846, kan portalen være flyttet fra midterdøren til gavldøren og derfra igen i 1850'erne til scenedøren. — Det er uden bygningsarkæologisk begrundelse, men af arkitektoniske grunde ville man hellere have portalen over midterdøren paa teatrets langside end over gavldøren paa teatrets kortside. Jvf. Øresundshospitalet, fig. 17.

¹¹⁶ Ved en meget beklagelig fejltagelse er samtlige de pudsprøver, der blev taget ved nedrivningen, blevet kasseret efter nyopbygningen. Vi er saaledes for stedse afskaaret fra at faa noget at vide om farvefølgen for de pudsede vægge og fra at sammenholde den med farvefølgen for snedker- og tømrerarbejdet. Vi er henvist til og maa nøjes med de skriftlige notater, der blev ført under nedrivningen.

¹¹⁷ SPP nr. 17, fol. 538.

¹¹⁸ SPP nr. 19, fol. 333.

¹¹⁹ SPP nr. 20, fol. 319. — Registrator Niels Rickelt, Landsarkivet for Sjælland, har ved sin vejledning været teatrets bygningsbeskrivelse til uvurderlig hjælp.

¹²⁰ Hels Av 8.9.1896.

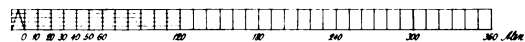
¹²¹ Sst. 3.9.1896.

¹²² Sst. 7.9.1896.

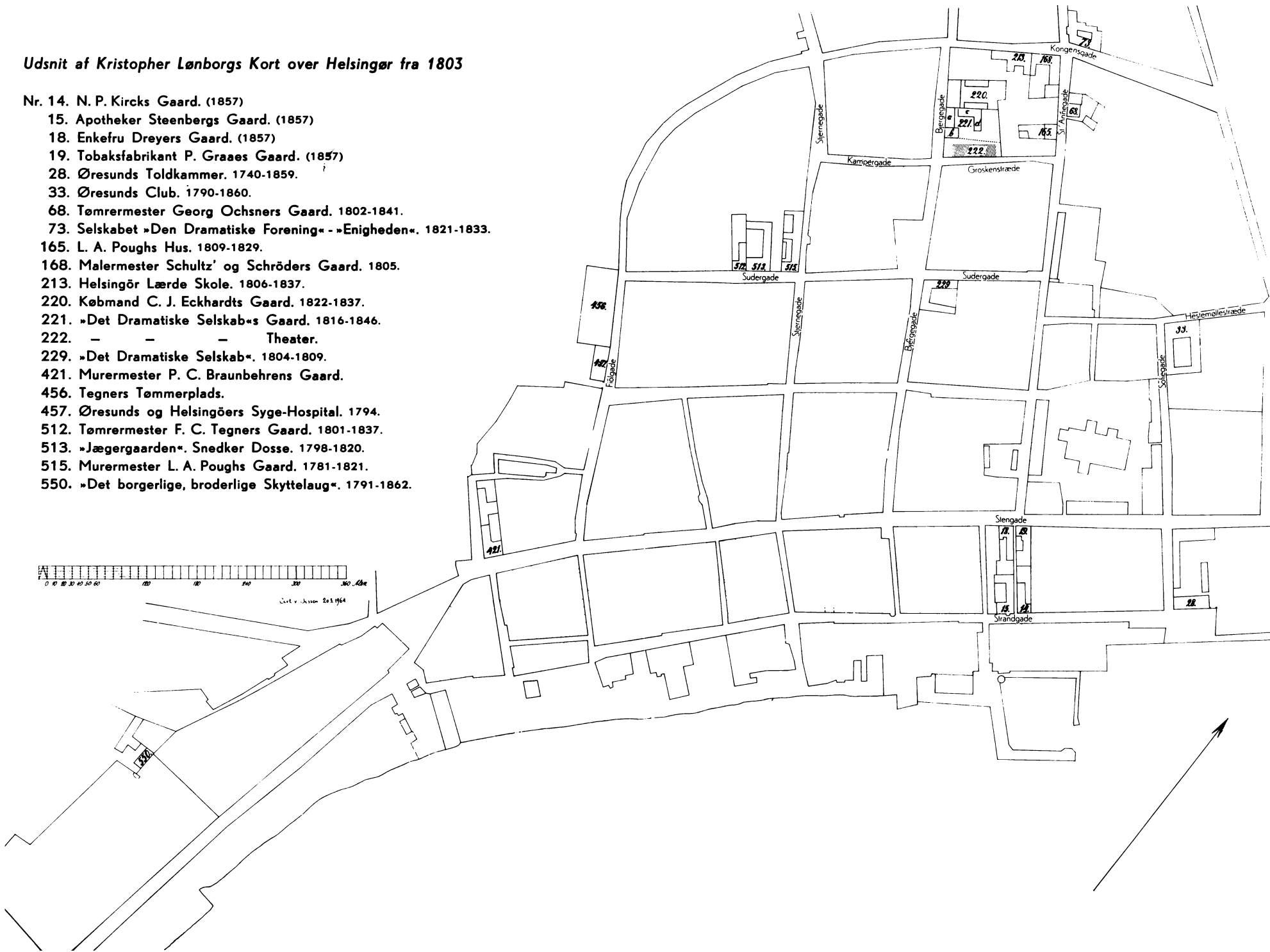
¹²³ Dateringen af dette lærred kan blive afgørende for de foregaaende dateringer af balkonbrystningens dekorationer. Gaar lærredet tilbage til Kircks tid — 1850'erne — har rankedekorationen paa den gule bund kun siddet i faa aar, nemlig fra 1846. Er lærredet derimod fra 1846, kan dekorationen være udført af teatermaler Christensen, som netop altid maa have malet sine dekorationer paa lærred, og som derfor stillet over for en opgave som brystningen udfører den paa samme maade, som var det en dekoration til scenen. Men da rykker den gulbundede dekoration ned til opførelsestiden, hvad den ifølge konservator Termansen maaske godt kan, selvom maaden den er malet paa hører nærmere til i midten af aarhundredet. Musikinstrumenterne i rundingen hører ligeledes ifølge Termansen til i 1700-tallet og maa være udført efter et eller andet forlæg fra denne tid. Hører den gulbundede dekoration til opførelsestiden, kan den rød-malede dekoration have siddet paa brystningen, da teatret blev bygget, hvad der næsten er ensbetydende med, at den stammer fra det svenske teater, og i saa fald maa det samme gælde salssøjlerne og prosceniets søjler.

Udsnit af Kristopher Lønborgs Kort over Helsingør fra 1803

- Nr. 14. N. P. Kircks Gaard. (1857)
 15. Apotheker Støenbergs Gaard. (1857)
 18. Enkefru Dreyers Gaard. (1857)
 19. Tobakfabrikant P. Graæes Gaard. (1857)
 28. Øresunds Toldkammer. 1740-1859.
 33. Øresunds Club. 1790-1860.
 68. Tømrermester Georg Ochsners Gaard. 1802-1841.
 73. Selskabet »Den Dramatiske Forening« - »Enigheden«. 1821-1833.
 165. L. A. Poughs Hus. 1809-1829.
 168. Malermester Schultz' og Schröders Gaard. 1805.
 213. Helsingør Lærde Skole. 1806-1837.
 220. Købmand C. J. Eckhardts Gaard. 1822-1837.
 221. »Det Dramatiske Selskab«s Gaard. 1816-1846.
 222. — — — Theater.
 229. »Det Dramatiske Selskab«. 1804-1809.
 421. Muremester P. C. Braunbehrens Gaard.
 456. Tegners Tømmerplads.
 457. Øresunds og Helsingørs Syge-Hospital. 1794.
 512. Tømrermester F. C. Tegners Gaard. 1801-1837.
 513. »Jægergaarden«. Snedker Dosse. 1798-1820.
 515. Muremester L. A. Poughs Gaard. 1781-1821.
 550. »Det borgerlige, broderlige Skyttelaug«. 1791-1862.

Kort af Lønborg 1803

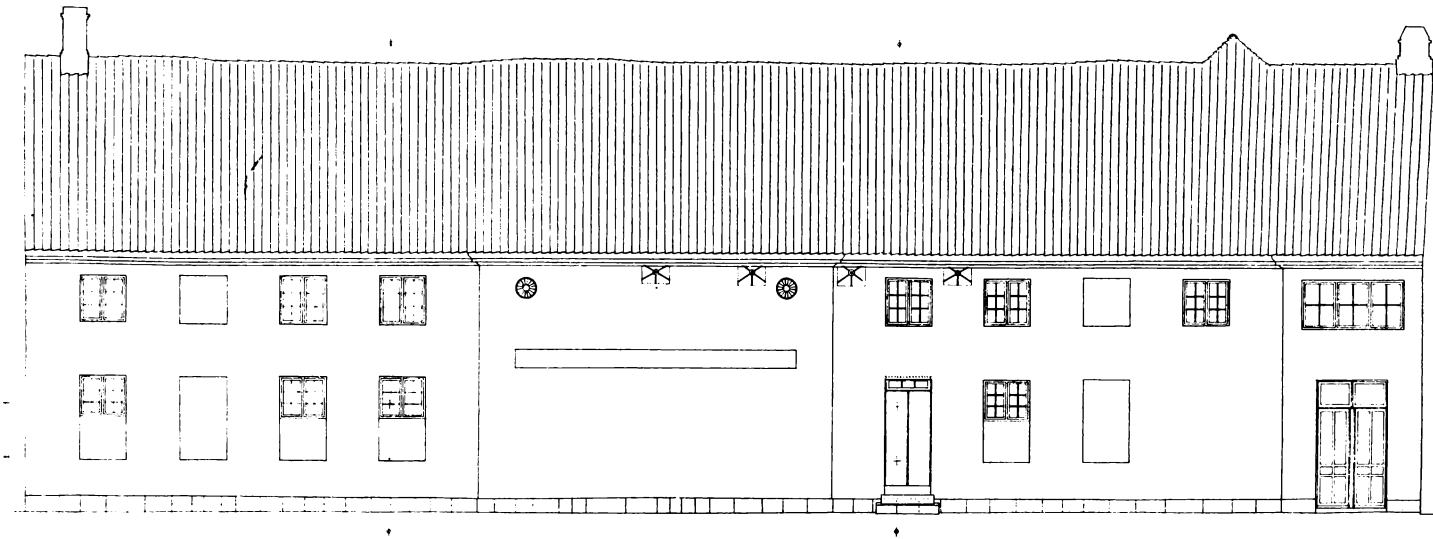
HELSINGØR THEATER

Maal 1:200

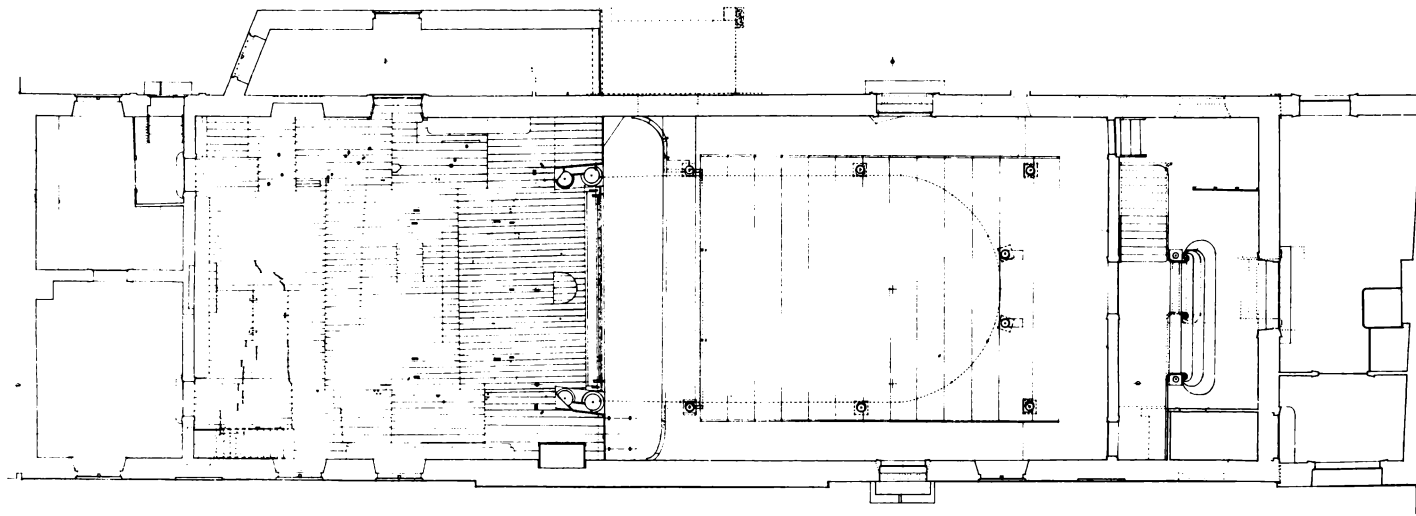
Maalt og tegnet 1956 . 1964

Curt v. Jessen

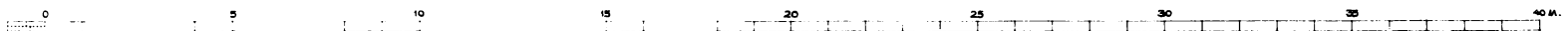
Planche 2

Facade mod Groskenstræde

Sceneplan

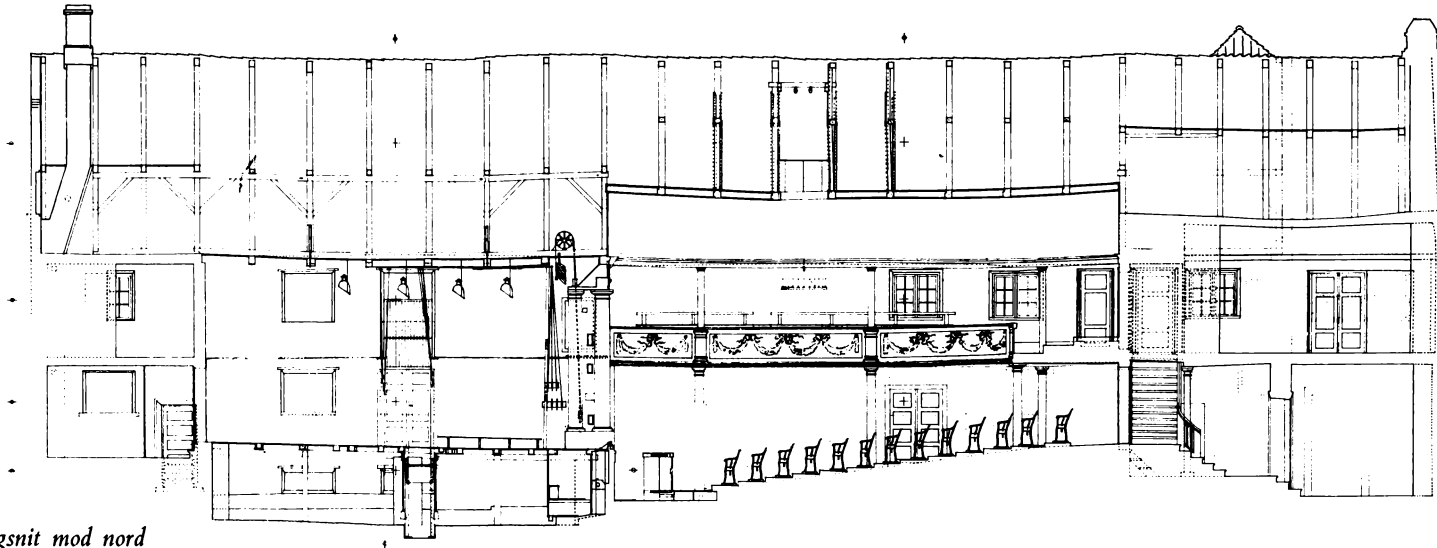
HELSINGØR THEATER

Maal 1:200

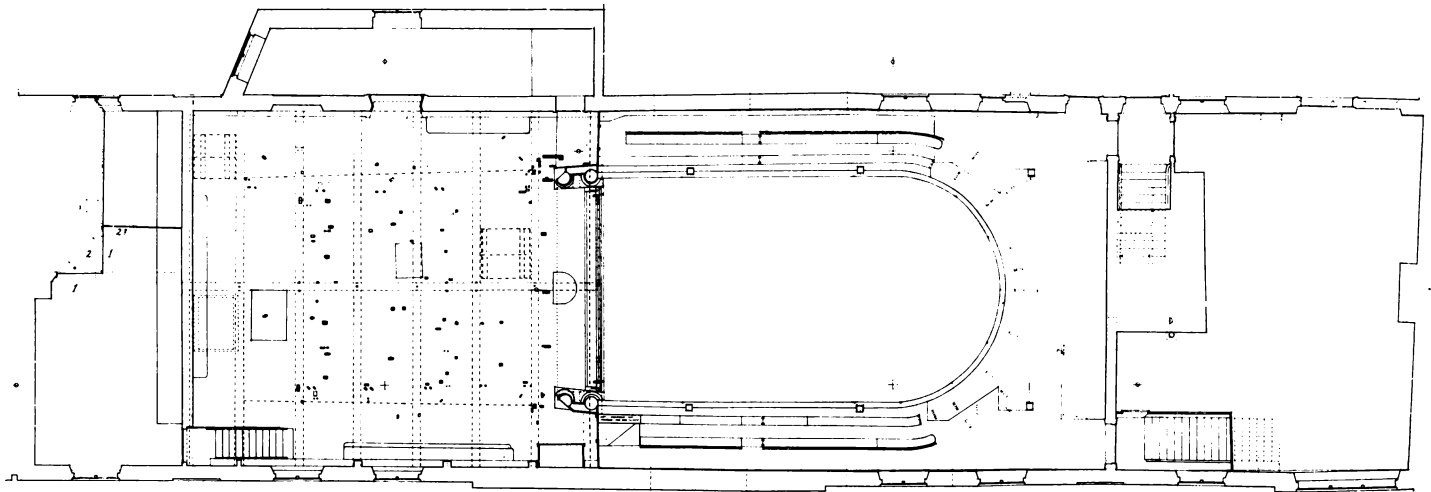
Maalt og tegnet 1956 . 1964

Curt v. Jessen

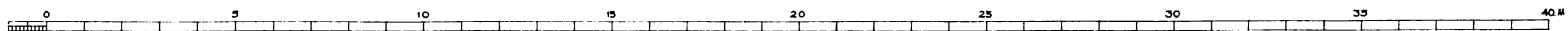
Planche 3

Langsnit mod nord

Balkonplan

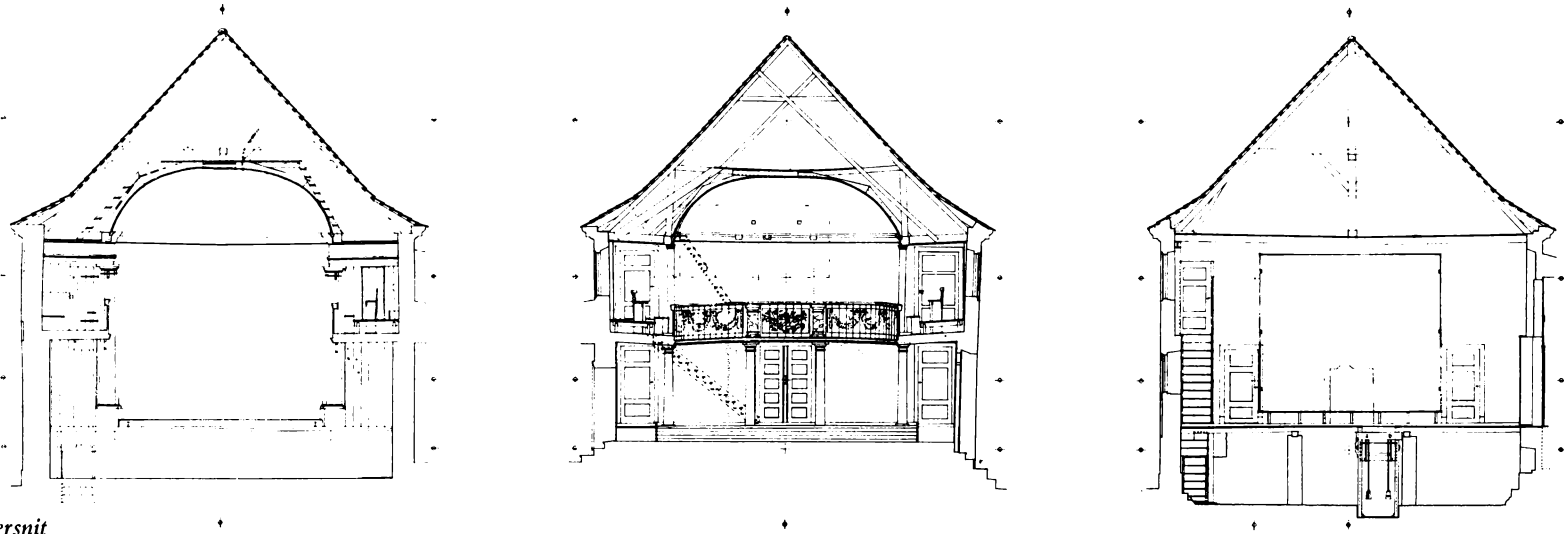
HELSINGØR THEATER

Maal 1:200

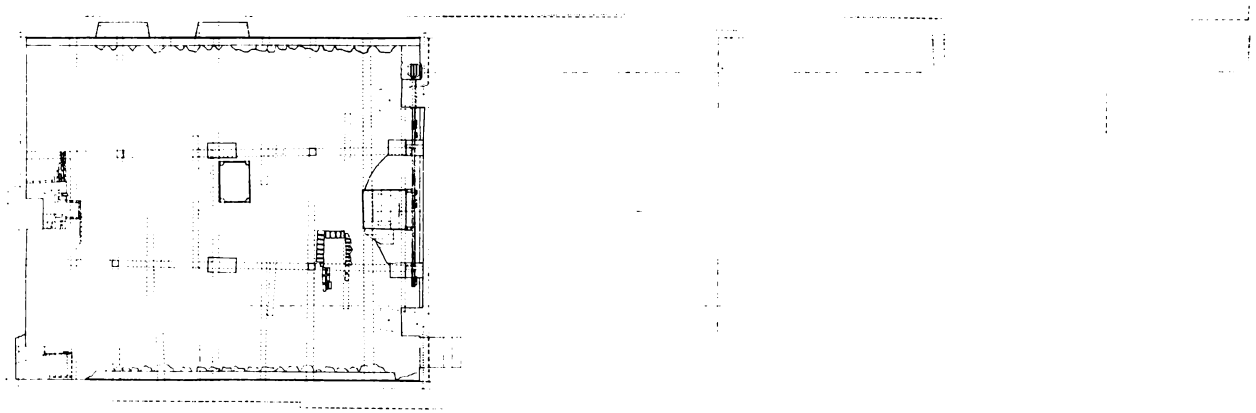
Maalt og tegnet 1956 . 1964

Curt v. Jessen

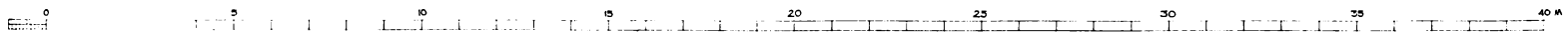
Planche 4

Tværsnit

Kælderplan

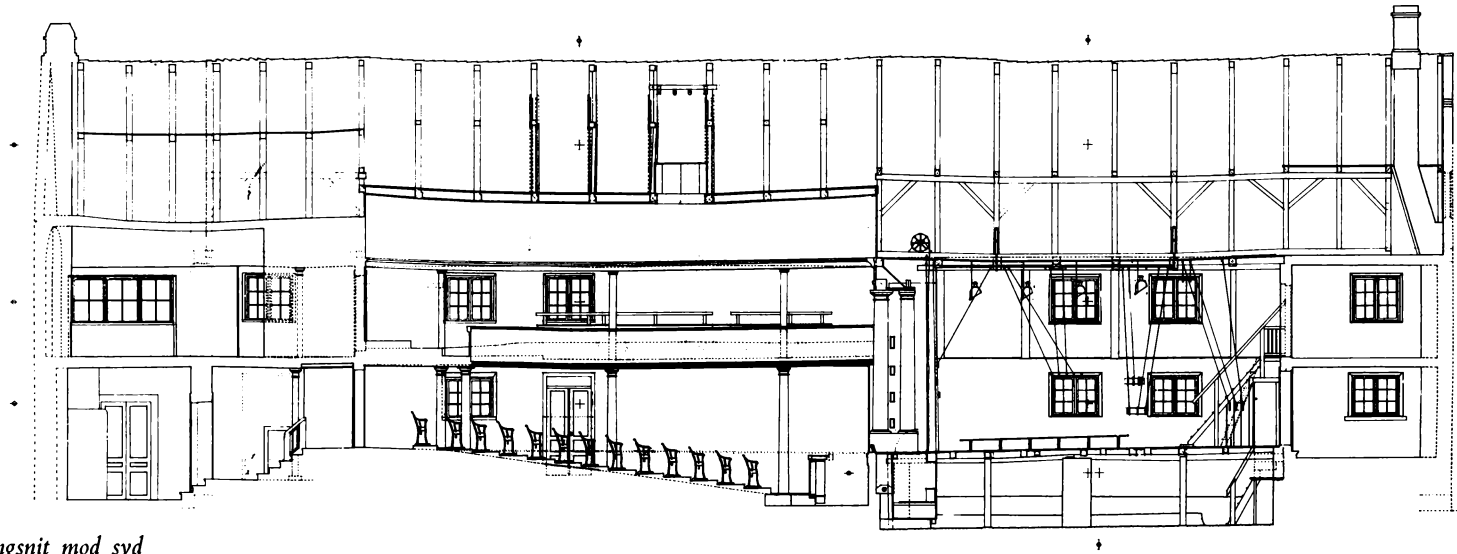
HELSINGØR THEATER

Maal 1:200

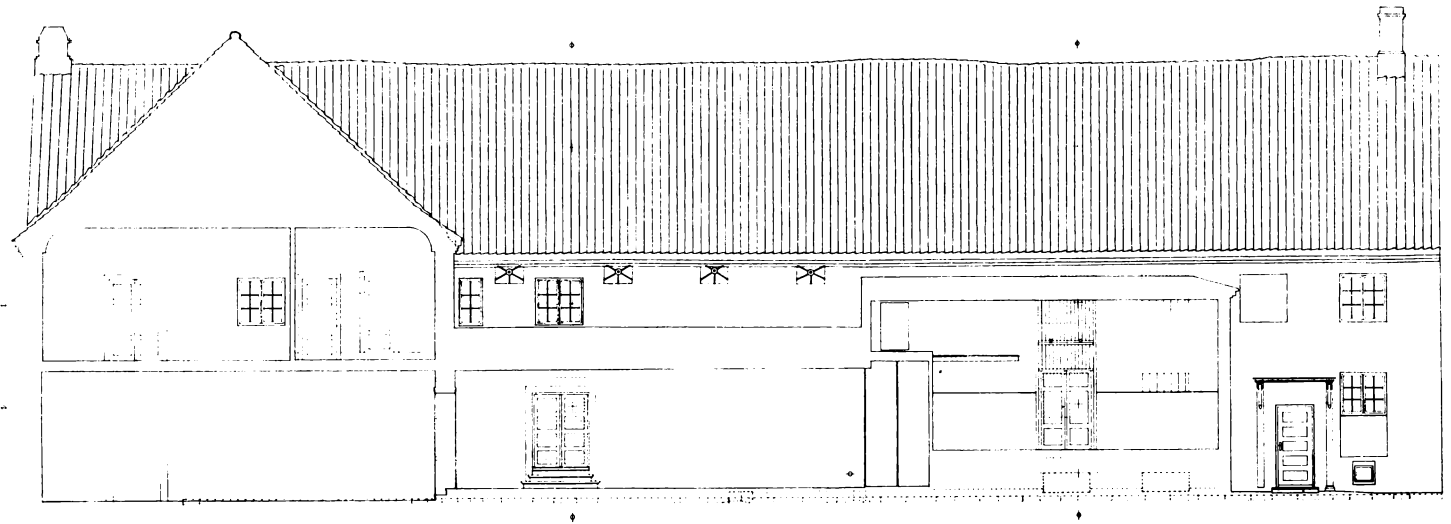
Maalt og tegnet 1956 . 1964

Curt v. Jessen

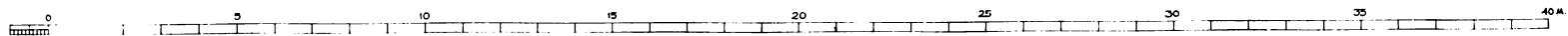
Planche 5

Langsnit mod syd

Facade mod gaard

HELSINGØR THEATER'S STAFFERING

Af PETER BANG TERMANSEN

Der findes ingen skriftlige oplysninger om Helsingør Theaters første maleriske udsmykning. Vi ved, at bygningen er opført i 1816 og taget i brug i 1817, men vi ved ikke, hvem der udførte arbejdet. Der er ganske vist i aktieprotokollen fra 1819 opført to medlemmer, malerne Schulz og Schrøder, og noget kunne tyde paa, at de har arbejdet paa teatret og modtaget betaling i form af aktier, da der ikke i protokollen, som ved de øvrige medlemmer, er anført betaling for aktierne. De to malere boede i en ejendom ikke langt fra teatret, den er nævnt i Helsingør købstads realregister over huse og hauger, I, 1829, under nr. 168 som malermestrene Schultz og Schrøders gaard. Af registret fremgaar det, at de to malermestre allerede havde faaet skøde paa gaarden i 1805.

I teatrets regnskab fra 1835 nævnes en maler Suhr. Han har modtaget smaabeløb indtil 1839, da han den 24. september faar udbetalt 27 rbd. Han nævnes sidste gang 11. december 1839. Den 10. november 1840 faar maler Suhrs enke et lille beløb udbetalt. Hun fører aabenbart forretningen videre efter mandens død, for hun nævnes igen i 1841, og 3. juli 1842 faar hun udbetalt 92 rbd. Beklageligt nok nævnes der ikke noget sted i regnskaberne, hvad arbejdet drejer sig om.

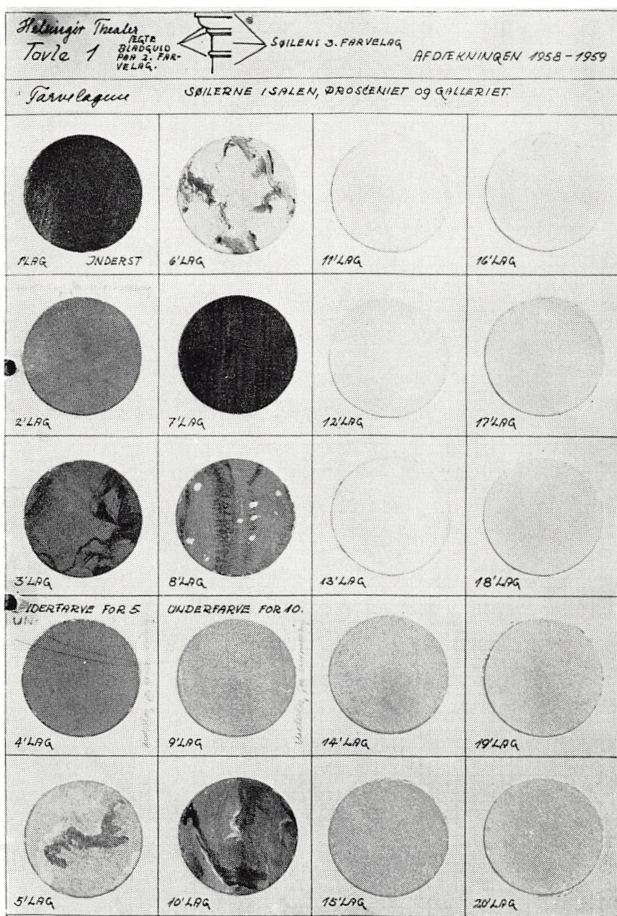

Fig. 1. Farveprøver fra ajfdækningen af træværkets farvelag.

Inden teatret blev genopført i Aarhus, blev alt det malede træværk undersøgt for farvelag, og resultatet blev over 600 farveprøver, som blev kopieret og arkiveret. Man kan saaledes se hvilke farver, der har været anvendt, og i hvor stor udstrækning de har været brugt.

Men vi kan ikke ud fra disse farveprøver danne os et præcist billede af teaterrummenes farvemæssige udseende ved de varierende stafferinger, fordi ikke alt træværk er blevet malet samtidigt.

Man har vel simpelt hen skullet spare hvor spares kunne, og det kan i den forbindelse nævnes, at salsøjlerne havde 20 lag maling, dørene mellem 8 og 17 lag, foyertrappen var blevet malet 13 gange, vinduerne 12 gange, men gesimsen under balkonbrystningen kun 6 gange.

Naar man ser paa teatrets sidste staffing, hvor de hvidlakerede søjler med guldstafferede kapitæler var dominerende, hvor dørene var grønne, røde eller egetræsaarede og balkonbrystningen tapetseret med et lyseblaat hessian uden dekoration, og sammenligner den med den første staffing, hvor der var ro og harmoni mellem farverne, maa vi tage det som et naturligt bevis for skiftende smag inden for de forskellige tidsperioder, ligesom de mange mellemliggende staffinger har været præget af hver sin tid.

Teatrets interiører har da ogsaa ganske naturligt – farvemæssigt set – skiftet mellem god og daarlig smag, enten det saa skyldtes malerens personlige indsats, eller blot et modebetonet diktat.

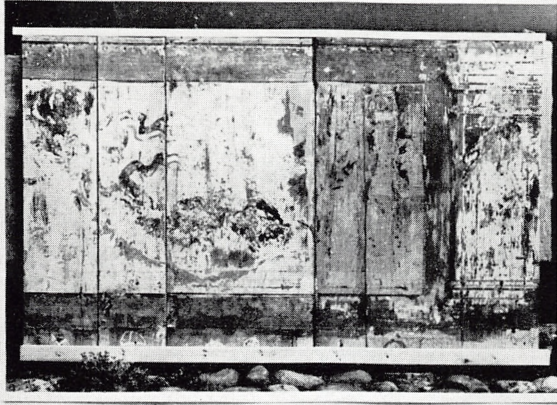
I dag staar teatret igen i det væsentlige med sine originale farver fra første staffing, bortset fra balkonbrystningens dekoration, som stammer fra anden staffing, antageligt fra midten af 1840'erne, og balkonbænkene, der endnu staar med den brune farve fra sidste staffing, forøvrigt en farve, der er meget lig den oprindelige.

Der er farvemæssigt saavel som snedkermæssigt set foretaget rekonstruktioner. Saaledes er det skraa prosceniumsloft af helt ny dato, og det blev nødvendigt at gøre supplerende tilføjelser saavel paa panelet i balkonfoyeren som paa panelerne mellem prosceniesøjlerne.

Da det her kun drejer sig om at beskrive træværkets farver, skal farverne paa vægge og lofter ikke omtales, selvom der er gjort visse afvigelser fra det oprindelige.

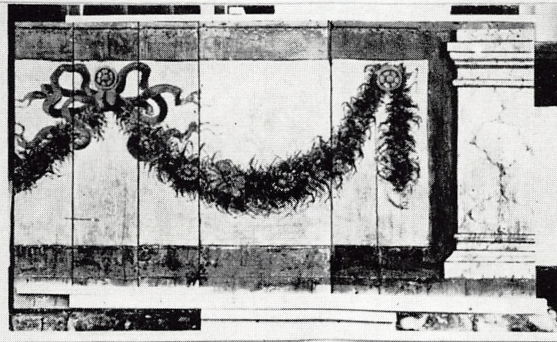
Naar vi betragter salsrummet, som det staar idag, og helt ser bort fra den violette vægfarve, er helhedsindtrykket nærmest at betegne som værende grønt i grønt. Ikke den fyrige, saftige grønne farve, men en neddæmpet grønliggul til graalig farve, beskeden, ja maaske tam, men fornem.

Søjlerne nu kun svagt synlige sorte marmoraarer, som vel nok oprindelig har staaet med en større kontrast, giver liv i de store flader, ligesom kapitælernes svage guldbelægning er et plus. Det er den sam-

7346

Fra Balkonbrystningen, før istandsættelsen.

7387

Efter istandsættelsen. 1960

Fig. 2. Parti af balkonbrystningen med guirlandedekoration mellem pilastre, for og efter istandsættelsen.

me grønlig tone, der gaar igen i det øvrige træværk bortset fra prosceniets paneler. Disse er holdt i en blaasort farve med en kvaderinddeling, markeret med sorte og hvidgule, vandrette striber.

De to prosceniumsbjælker har paa undersiden en kassettedekoration i blaåt. Kassetternes lys og skygge er kraftigt markeret, og inden for hver ramme er placeret en stiliseret blomst ligeledes holdt i

Fig. 3. Balkonbrystningens midterparti for istandsættelsen.

sort og hvidt. Og paa de kvadermalede paneler paa balkonen mod scenen er malet en gesims med en æggestav, frit oversat fra antikken. Men saa er det ogsaa slut med malerens leg med penslen, og den egentlige udsmykning i teatret er forbeholdt balkonbrystningen.

Som før nævnt stammer dekorationen her fra teatrets anden stuffering. Der var tydelige rester af en meget ødelagt dekoration under den nuværende, men man veg af gode grunde tilbage for at rense det af, man havde og let kunne udbedre, til fordel for noget helt uvist.

Den første dekoration havde store gule blomster paa en tilsyneladende orange farvet bund. Men om der har været tale om en rammeinddeling med pilastre, som vi ser det nu, kunne ikke afgøres. Da balkonbrystningen i sin højde blev afkortet med ca. 15 cm, engang i 1840'erne, gjorde man indgreb i overkanten af den oprindelige dekorationens malede profilliste, og man har maaske af den grund set sig nødsaget til at forny hele udsmykningen. Men det kan ogsaa tænkes, at man simpelthen er blevet træt af den gamle dekoration, og har trængt til en fornyelse.

Nu staar brystningen med en guirlandedekoration paa en gullig

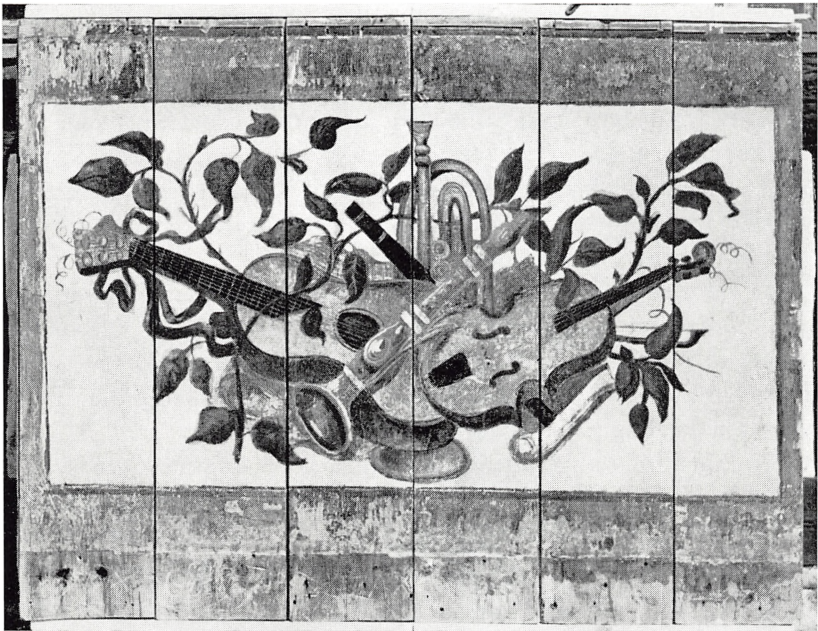

Fig. 4. Balkonbrystningens midterparti efter istandsættelsen.

bund, indrammet af et bredt graagrønt baand og opdelt i felter mellem hvidgraa marmorerede pilastre. Midt paa brystningens rounding er guirlanderne erstattet med en komposition af 1700tallets mest yndede musikinstrumenter. Her ses violinen, guitaren, klarinetten, trompeten og blokfløjten smukt grupperet mellem grønt bladværk, hvorunder skimtes et nodeblad. Det er en komposition som maleren uden tvivl har hentet fra en kobberstukken vignet fra tiden omkring 1750-70, hvorimod guirlandedekorationen saa absolut har 1840'ernes malertraditioner i sig. Guirlanderne er bundet af græslignende bladværk, iflettet fantasibloster i mange forskellige farver, og bundet sammen med skiftevis røde og blaa, flagrende sløjfer, som er hængt op paa de for datiden karakteristiske messinggardinknopper. Altsammen malet med en frisk, omend lidt sjusket flothed, som set paa en vis afstand gør sin virkning.

Dekorationen er udført i limfarve, en saakaldt eengangsteknik, der ikke giver maleren mulighed for at føle sig frem til form og farve.

Han er tvunget til at sætte sin pensel med præcision og har ikke ringeste chance for at gentage den samme manøvre paa samme sted. Da bunden for guirlandedekorationen ogsaa er limfarve, har han været afskaaret fra at rette en detaille uden at maatte gøre det hele om igen fra begyndelsen. Det være sagt som en slags retfærdighed mod maleren, som uden tvivl selv har haft lyst til at rette smaa fejlgreb – fejlgreb, som vi maaske i vor maskinelle tidsalder vil være tilbøjelige til at betragte som en charme mere.

Om det nu har været en svensk maler, der har fundet vej over sundet og udfoldet sin malerglæde her i teatret, eller der er tale om de nævnte malere fra aktieprotokollen, ved vi desværre ikke; men meget tyder paa at vedkommende har haft et vist kendskab til de svenske dalmalinger.

Den mulighed er ogsaa til stede, ja maaske endog mest sandsynlig, at Det kgl. Teaters højtanskrevne teatermaler, C. F. Christensen, kan have udført arbejdet eller ialtfald have staaet for det, da der er visshed for, at han i 1846 – det aar, da der blev foretaget store forandringer ved teatret – malede scenedekorationer for Helsingør Teater.

Da teatret blev malet anden gang, fik søjlerne en lysegraa marmorering, det er den, der nu ses paa brystningens pilastre, som arkitektonisk set danner et mellemlid mellem salssøjlerne og søjlerne paa balkonen. Senere fik søjlerne en grøn og hvid marmorering, hvorefter de i to perioder stod som rødt marmor for slutteligt at fremtræde som hvidlakerede ved de sidste 10-11 stafferinger. Indtil hessianlærredet blev fæstet paa brystningen, vel omkring aarhundredskiftet, samtidig med at søjlerne blev hvidlakerede, stod balkonbrystningen med sine hvidgraa pilastre. Man har aabenbart ikke fundet det umagen værd at følge trit med søjlernes skiftende udseende.

Og man kan da heller ikke paastaa, at den hvidgraa marmorering paa nogen maade griber forstyrrende ind i salsrummets helhed, man maa snarere sige tværtimod, selvom den oprindelige idé som farvemæssigt forbindelsesled mellem søjlerne nu er ret illusorisk.

Da hessianlærredet blev sat op, havde det ogsaa en guirlandedekoration, den er nu skjult af den lyseblaa maling. Den kan imidlertid ikke beskrives paa nuværende tidspunkt, da den ikke har været undersøgt.

At balkonbrystningens dekoration var saa medtaget, som tilfældet var, skyldtes forskellige omstændigheder. Hessianlærredet havde først været limet paa brystningen. Da limen efterhaanden mistede sin bindekraft, raadede man bod herpaa ved at anvende søm ikke alene i kanterne, men ind over fladerne paa kryds og tværs. Det var i sig selv galt nok; men dertil kom yderligere, at de i sin tid over det ganske land kendte nitterdrengene fra Helsingør Skibsværft ogsaa havde deres gang paa balkonen i Helsingør Theater, hvor de nittede deres akkompagnement til tonerne fra orkestergraven, og der er tydelige beviser for, at denne form for støj har været frembragt saavel paa ydersiden som paa indersiden af balkonbrystningen.

Arbejdet med afdækningen af træværkets farvelag maatte nødvendigvis tage sin tid. Der skulle gaas forsigtigt frem for at skille de mange forskellige lag maling fra hinanden, og det gjaldt især om at bevare, hvad der endnu var tilbage af den ældste staffering. Ved afdækningen af søjler, paneler, døre og vinduer m. m. havde museet en god hjælp i malerne Oskar Hansen og Anders Andersen. De havde den rette forstaaelse og interesse for arbejdet og var i besiddelse af den taalmodighed, som nødvendigvis maa være til stede for at opnaa et tilfredsstillende resultat ved saadanne opgaver.

For at beskytte de afdækkede farvelag blev disse lakerede først med en kopallak og derefter med en voksholdig matlak. Det er jo fremdeles tanken at benytte teatret som offentligt tilgængeligt skuespilhus for dertil egnede stykker, ligesom det fortsat vil blive anvendt til kammerkoncerter.

Man maa derfor inderligt haabe, at publikum vil være med til at værne om dette smukke minde, og at det daglige slid paa de ting i teatret, der har særlig værdi, maa blive minimalt, saa vore efterkommere ogsaa kan faa lejlighed til at glæde sig over det pæne, lille, nordsjællandske købstadteater fra 1817.

LISTE OVER
»DEN GAMLE BY'S VENNER«

1963

Institutioner og firmaer

årligt kontingent: minimum kr. 75,00

Alstrup, J. A., A/S, Studsgade 5-7
Arbejdernes Fællesorganisation, Amaliegade 21
A/S Mejeriet Enigheden, Silkeborgvej 37
Automobilhuset v/ direktør Niels Andersen, Kystvejen 27-29
Ceres Bryggerierne, Silkeborgvej 1-3
Dansk Andels Kulforretning, Rådhuspladsen 3
Filtenborg, J. C., Akts., Vester allé 26
Foreningen for Blikkenslager- og Kobbersmedemestre i Aarhus
v/ blikkenslager Henry Winther, Ny Munkegade 16
Hustømrernes Fagforening, Christiansgade 20
Jydsk Guldmedeforening, Vestergade 12, Silkeborg
Murersvendenes Fagforening, Grønnegade 91
Stormagasin Salling, Søndergade - Østergade
Thrues Bogtrykkeri, Th., Fiskergade 47
Aarhus Bogbinderlaug v/ Olaf Henriksen, Eckersbergsgade 5
Aarhus Bogtrykkerforening v/ E. Seiersen, Enghavevej 20, Viby J.
Aarhus Cykelindustriforening v/ cykelhdl. Ancher Enevoldsen,
Regenburgs plads
Aarhus Frisørlaug v/ H. Østergaard Jensen, Montanagade 68
Aarhus Glarmesterforening v/ Verner Nielsen, Hovedgaden 11,
Brabrand
Aarhus Haandværkerforening, Klostergade 28-30
Aarhus Malerlaug v/ Alfr. Nielsen, Skovagervej 36, Risskov
Aarhus Murerlaug, Åboulevarden 47
Aarhus Oliefabrik A/S, Bruunsgade 27
Aarhus Skomagerlaug v/ P. Dirksen, Viby J.
Aarhus Snedkerlaug v/ revisor Carl Jensen, Guldsmedgade 36
Aarhus Stevedore Co., Polensgade
Aarhus Tømrermesterforening, St. torv 8

Livsvarige medlemmer

Andersen, fru og frøken, St. Blichers gade 28, Århus C.
A/S De Danske Spritfabrikker, Snaregade 12-14, Kbhvn. K.
Bentzon, Rolf, konsul, Bergen
Berner-Schilden-Holsten, H., lensbaron, Langesø, Fyn
Christensen, Carl, fabrikant, Damgården, Skåde Bakker, Højbjerg
Christensen, Marie, fru, Grønnegade 74, Århus C.
Danmarks Apotekerforening, Hammerichsgade 14, København V.
Dansk Kugleleje A/S, SKF, Vestergade 9, Århus C.
Halgreen, M., civilingeniør, Langelandsgade 129, Århus C.
Hammerschmidt, C., fabrikant, Sdr. allé 20, Århus C.
Kier, Axel, direktør, Skåde Bakker, Højbjerg.
Larsen, Marie, frøken, Ingemannsvej 3 B, København V.
Poulsen, Henrik, dir., Revisionskontoret, Clemens torv 8, Århus C.
Reinhardt, E., direktør, Otto Mønstedts plads, København V.
Sandberg, Leif, fhv. stadsgartner, Strandparken 25, Århus C.
Søgaard, Helge, dr. phil., Langelandsgade 199, Århus N.
Sørensen, Peder, tandlæge, Tordenskjoldsgade 19, Århus N.
Thrue, Johanne, fru, Fiskergade 47, Århus C.

Indenbys medlemmer

årligt kontingent for enkeltperson med ledsager: minimum kr. 20,00

Abel, Jørgen L., Kgl. hofblomsterhdl., Store torv 15
Aggebo, Anker, læge, Ingerslevs plads 4
Albertsen, Niels, viceskoleinspektør, Kroghsgades skole
Alstrup, J. A., lektor, Marselis Boulevard 35
Alstrup, Jørgen A., direktør, konsul, Studsgade 7
Andersen, A. Giver, overlærer, Ydunsvej 15, Åbyhøj
Andersen, A., kommunelærer, Irisvej 14A, Rosenvang
Andersen, C. U., adjunkt, Vilh. Becks Vej 61
Andersen, Harald, museumsinspektør, Forhist. Museum, Vester allé
Andersen, Ingeborg, frøken, kontorassistent, Klintegården
Andersen, Svend, forstander, cand. mag., Thunøgade 2 A
Andreasen, H., kriminaloverbetjent, Lykkesholms allé 48, Viby J.
Andresen, Georg, redaktør, Kildegården 5
Andresen, H., assurandør, Aug. Borgen, Lille torv 6
Appel, frkn., Marselis boulevard 31
Arildskov, Rosa, fru, Præstemarksvej 5, Brabrand

Bach Nielsen, E., fuldmægtig, Annettevej 30, Brabrand
Bagner, E., købmand, Banegårdsplads
Bang, K. J. R., kunsthandler, Rådhuspladsen 5
Bangslev, J., driftsleder, fru, Tousparken 24, Åbyhøj
Baunsgaard, Axel, fabrikant, Kildegården 5
Bay, Jens, major, Rungstedvej 9
Bech Andersen, isenkræmmer, Vesterbro torv 6
Bendixen, Dora, kontorassistent, Elselskabet Arke, Grenaaavej 55
Bentzen, Harry, apoteker, Sct. Pauls apotek, Jægergårdsgade 76
Bie, Ingeborg, civilingeniør, Præstehaven 34, Hasle
Bitsch-Larsen, Johs., direktør, Willemoesgade 15
Bjarup, A., landsretssagfører, Lille torv 6
Blicher, K., konsul, direktør, sydhavnens silo-pakhus
Bomholt, N., overlærer, Funch Thomsensgade 2
Borre, Erik, læge, Fredens torv 6
Boyter, Mogens, repræsentant, Klintegården, Opg. F.
Breindahl, N., lærer, Brabrand Skovvej 9, Brabrand
Bruhn, Oskar, repræsentant, Annettevej 10, Brabrand
Bryrup, Ebba, apoteker, Sct. Lukas Apotek, Har. Jensens pl. 1
Brøbecher, Aage L., fabrikant, Ryesgade 4-6
Brønby, Tage, fotohandler, Vester allé 20
Buchtrup, Betty, fru, Søndergade 2
Burmeister Larsen, forvalter, Marselis boulevard 24
Byberg, Maggie, fru, Tretommervej 19, Risskov
Bøckmann, Finn, antikvitetshandler, Vestergade 38
Bøggild-Andersen, C. O., professor, dr. phil., Kn. Rasmussens vej 5

Cajus-Pedersen, G., læge, Sdr. ringgade 39
Christensen, E., fabrikant, Paludan-Müllers vej 44
Christensen, E. G., ingeniør, Vestergade 38
Christensen, Ellen, fuldmægtig, frk., Borggade 11, 2.
Christensen, I. C., skrædermester, Guldsmedgade 34
Christensen, Kirsten, fru, Vinkelvej 3, Risskov
Christensen, Marie, fru rentier, Martin Wahls vej 27
Christensen, L., pens. jernbanearbejder, Silkeborgvej 36
Christensen, Mogens, højesteretsagfører, Store torv 1
Christensen, O. V., fabrikant, Paludan-Müllers vej 44
Christensen, Th., bankbestyrer, Skolesvinget 8, Risskov
Christiansen, O. A. V., fru, Vestergade 6A
Clausen, P., konsul, Nørreport 16
Clausen, P., fru konsul, Nørreport 16

Dahl, Torsten, professor, Universitetsparken
Dam-Pedersen, J., trafikinspektør, Dalgas avenue 21

Det jydsk Musikkonservatorium, Fuglesangs allé 26
Draminsky, P., direktør, Telefonkontoret
Drewes, Edwin, revisor, Rørmosevej 8, Højbjerg
Due Petersen, Gunnar, tømremester, Skovbrynet 20
Due-Petersen, J., direktør, cand. polyt., Frichs fabrikker

Eering, Hj. N., kontorchef, Dybbølvej 1A, Risskov
Ehrenreich, Ejnar, isenkræmmer, Bruuns gade 34
Eisum, E. Frank, læge, Fortevej 6, Risskov
Elmquist jun., F., direktør, Læssøesgade 22
Elmquist, fru direktør, Læssøesgade 22
Elsnab, Søren, tandlæge, Skolevangs allé 64, Risskov
Emborg, H., postmester, Strandparken 16
Enemark, Poul, bibliotekar, cand. mag., Kaj Munks vej 18
Eriksen, Orla, fru ingeniør, Fenrisvej 26, Åbyhøj
Ernstsen, O. H., antikvitetshandler, Vesterport 8
Erstad, Troels A., fru bronzestøber, Bruuns gade 32
Ertmann, fru, Hans Egedes vej 19

Fabritius, Mogens, Nørregade 22
Falkenberg, manufakturhandler, Bruuns gade 49
Farring, V., civilingeniør, Skovhusvej 9, Risskov
Farsø Rasmussen, Ivan, møbelpolstrer, Dybedalen 1, 11.
Favrbo, Per, chauffør, Paludan-Müllers vej 73, 2.
Flach, Wilhelm, fabrikant, Fiskergade 51
Floor, R. Z., civilingeniør, Ydunsvej 31, Åbyhøj
Forældreskolen, Marselis boulevard
Fossum, E., lektor, Hjortensgade 3A
Frandsen, Arne V., bibliotekar, Nordvestpassagen 26
Frederiksen, Erik, vandværksdirektør, Valbyvej 3
Friis, T., købmand, Østergade 1
Fritz, S., arkitekt, Kærvej 11, Åbyhøj
Fuglholt, Carsten, læge, Dalgas Avenue 38

Galster, Elisabeth, apoteker, Frederiks Allé 109-111
Gerdes, N. Chr., læge, Lille torv 1
Gertz, H., købmand, Søndergade 2
Gissel, E., fru, Pihlkjærsvej 5, Viby J.
Gjaldbæk, Kr., tandlæge, cand. pharm., Skovbrynet 32
Glahn, Mogens, professor, dr. med., Vinkelvej 8, Risskov
Glandt, A., kontorchef, Museumsgade 10, 3.
Glytting, M., statsaut. revisor, Banegårdsgade 1
Goos, Alice, frøken, Carit Etlars vej 8, Åbyhøj
Gaardbo, Julius, assurandør, Assensgade 19

Halling, Johs., fru fabrikant, Vestergade 19
 Hammerich, Sven, prokurist, Grønnegade 57-59
 Hansen, Aage, overlærer, Tretommervej 23, Risskov
 Hansen, A., kontorchef, Aarhus Amtstidende, Ryesgade 20
 Hansen, Arne M., vinhandler, Paulsgade 25
 Hansen, Ester, frk., håndarbejds lærerinde, Bülowsgade 71
 Hansen, H. J., cand. polit., Strandparken 14, 2.
 Hansen, Henrik, tegner, maler, Silkeborgvej 277, Åbyhøj
 Hansen, Jan, lærer, Viborgvej 25
 Hansen, Otto, bankdirektør, Landmandsbanken, Store torv
 Hansen, Ove, direktør, Tricotagefabriken
 Hansen, Tove, fru, Grumstolsvej 46, Højbjerg
 Hansen, Victor, boghandler, Bruuns gade 45
 Harboe, Tove, Clemensstræde 12
 Harris, John, direktør, »Expanko«, Katrinebjergvej 103
 Hass, Rud. Ove, kontorassistent, Sølystgade 19, 2.
 Havers-Christensen, K., tandlæge, Clemens torv 15
 Haxen, O., civilingeniør, Skjoldsgade 11, Kongsvang.
 Hedelund-Petersen, P. M., landinspektør, Clemens torv 17
 Heidemann, H., automobilforhandler, Spanien 61
 Heins, Harriet, sygeplejerske, Bahrtsgade 11
 Henriksen, Karen, frøken, kontorassistent, Skansepalæ 4
 Henriksen, N. H., fabrikant, Kystvej 65
 Hermansen, A., købmand, Søndergade 56
 Hesseldahl, Johs., overlærer, Grønnegade 4
 Hestbeck, M., direktør, Park allé 5
 Hingelberg, Vilh., guldsmed, Store torv 5
 Hjelm, Ove, kreditforeningsdirektør, Vinkelvej 4, Risskov
 Hjernø, G., handskemagermester, Rosenkrantzgade 31
 Hjernø, J., bogholder, Gentoftvej 14
 Hoeck, E., politimester, »Villa Rolighed«, Risskov
 Holm, Kaj, skattedirektør, Kildegården 15
 Holm, Sv., antikvarboghandler, Clemens stræde 7
 Holm Nielsen, P., overkirurg, dr. med., Eugen Warmings vej 9
 Holmgaard, Tage, snedkermester, Rosensgade 38
 Holst Knudsen, Viggo, landsretssagfører, Rådhuspladsen 1
 Honoré Petersen, E., kontorassistent, frk., Blegdammen 2
 Hougaard, Agnes, fru, Åkrogs strandvej 21, Risskov
 Hougaard, Chr., statsbibliotekar, mag. art., Annettev. 11, Brabrand
 Hulgaard, Otto, tandlæge, Clemens torv 11
 Hvid-Hansen, F., tandlæge, Søndergade 70
 Hvilsted, Axel, fru papirhandler, Carl Jensens vej 9
 Hygum, Carl, statsaut. vejer og måler, Spanien 15, 2.
 Høiriis, F., viceskoleinspektør, fru, Rungstedvej 26

Høiriis, Preben, lærer, J. F. Willumsens vej 6, Højbjerg
Høncke, P., overlæge, dr. med., Tretommervej 28, Risskov
Høyer, Niels, fuldmægtig, Kr. Kolds vej 68, Åbyhøj

Isager, Sv. Aa. Brix, bankfuldmægtig, Skansepalæ 3
Israelsen, N. J., bygningskonduktør, Pontoppidans gade 24
Iversen, Chr., købmand, Åboulevarden 55

Jacobsen, H. Reinholt, direktør, Lyravej 5, Viby J.
Jacobsen, Henry, direktør, Eckersbergsgade 22
Jacobsen, Jens Jørgen, Dyrehavevej 41
Jacobsen, Peder S., fabrikant, Dyrehavevej 41
Jacobsen, Tage, bankdirektør, Aarhus og Omegns Bank, Clemens torv
Jalmer, Ella, læge, Store torv 8
Jensen, A., direktør, Grønnegade 89
Jensen, Adolph, vinhandler, Rosensgade 26
Jensen, Bernhard, borgmester, Marselisborg allé 30b
Jensen, Birthe Riborg, stud. mag., Chr. Winthers vej 50, Åbyhøj
Jensen, Carlo, apoteker, Stjernepladsen
Jensen, Ejnar, ligningschef, Joh. Langes vej 17
Jensen, Erik, direktør, civilingeniør, Havnegade 34
Jensen, Erik, fabrikant, Assensgade 15
Jensen, H. J., læge, Firkløvervej 7, Risskov
Jensen, K. A., apoteker, Sct. Clemens Apotek, Studsgade 41
Jensen, Niels, fru bankdirektør, Strandparken 28
Jensen, Rudolf, rådmann, Aalborggade 26
Jensen, Sv. E., fuldm., Århus kommunes lønningkontor, Rådhuset
Jensen, Th., skatterådsformand, G. C. Amdrups vej 3
Jepsen, Sigrid, fru, Saralyst allé 20, Skåde
Jespersen, K., hotelejer, Frederiksgade 79
Johansen, K. E. V., købmand, Skovbakkevej 16-22, Brabrand
Jordahl, Chr., typograf, Thorvaldsensgade 1
Juel, K., fru, Vestre ringgade 54
Jølver, B. R., landsretssagfører, Søndergade 62
Jønsson, A., direktør, Banegårdsplads 16
Jönsson, Per, kok, Sct. Pauls Plads 19, 4.
Jørgensen, Børge, Onsted Mark, Århus C.
Jørgensen, H., smedemester, Grønnegade 54
Jørgensen, Knud, fabrikant, de Mezas vej 4
Jørgensen, Niels V., kontorbud, Chr. Molbechs vej 9, 2.
Jørgensen, Sv., købmand, Clemens stræde

Kalsbøll, Ruth, sygeplejerske, Tranekærparken 15, Risskov

Kaufmann, Axel, købmand, »Regina«
Kellermann, O. K., civilingeniør, Tammerisvej 31, Risskov
Kerstens, Svend, kontorassistent, Jeppe Aakjærsvvej 3, Åbyhøj
Kier, K., landsretssagfører, Clemens torv 11
Kjærholm, S., fru tandlæge, Frederiksgade 2
Klæbel, Vagn, direktør, Ceres Bryggerierne
Knub, Arne, arkitekt, Gentoftevej 5
Knudsen, H. L., direktør, Aarhus Oliefabrik A/S
Knudsen, Poul, maskinarbejder, Willemoesgade 66
Koefoed, C., sikkerhedsinspektør, telefonkontoret
Koefoed, Lissi, kontorassistent, frk., Funch Thomsens gade 3
Koldby-Jensen, Aage, guldsmed, Harald Jensens plads 11
Kolding, fru faktor, Jordbrovej 9
Kramhøft, Otto, direktør, civiling., Augustenborggade 23
Krarup Mogensen, A., cand. mag., Firkløvervej 11, Risskov
Kristensen, Aage, arkitekt, M.A.A., Saturnvej 15, Rosenvang
Kristensen, K. Jul., boghandler, Leth Bangs boghdl., Clemens torv 9
Kristensen, Poul, viceskoleinspektør, Silkeborgvej 206, Åbyhøj
Kronborg, M., arkitekt, Grumstolsvej 42, Højbjerg

Lai Andersen, S., direktionssekretær, Strandparken 23
Lange Kornbak, G., konservator, Forhist. Museum, Vester allé
Larsen, Julie, fru, Ellebjergvej 20, Risskov
Lauridsen, Finn H., arkivar, cand. mag., Carit Etlars vej 60, Åbyhøj
Lauritzen, Olaf, direktionssekretær, cand. oecon., Ålesundsvej 14
Laursen, fru M., Gertrud Rasks vej 6, 1.
Lausten, Gunnar, Damgaards vej 21, 1., Viby J.
Lebahn, C. W., adjunkt, Alsvej 31, Risskov
Lehné, Ejnar, frimærkehandler, Nørregade 16
Lemke, P. H., oberst, Hellerupvej 7
Lemme, K. K., overassistent, Jydsk Telefon A/S
Leonard, Edv., fru, Bropalæ
Lindgren, Ingeborg, frøken, Jægergårdsgade 2a, 1.
Lorentzen, H., stiftamtmand, Marselis boulevard 1
Lorenzen, Sven, direktør, Hovedgaden 105, Brabrand
Lund, Betty, overlærer, frk., Bakkelundsvej 27, Risskov.
Lund, Hakon, professor, dr. phil., Universitetet
Lund, Povl, afdelingsarkitekt, Ivigtutvej 15
Lund, V., fru ingeniør, Gammelgårdsvej 20
Lüneborg, fru Thora A., Illerupvej 42
Lyre, H. Th., direktør, Store torv 3
Lützen, Knud, kontorchef, Heibergsgade 27
Løber, Georg, højesteretssagfører, Clemens torv 11

Madsen, Egon, bager, Parkvej 4, Højbjerg

Madsen, Jørgen, civilingeniør, Marselisborg allé 36
Madsen, Karen, regnskabschef, Hans Broges gade 8
Markers, Erik, distriktschef, Banegårdsplads 8
Marselisborg Gymnasium
Meilvang, Jens, urmagermester, Ærøgade 5
Mikkelsen, Arne Hølvig, malermester, Museumsgade 2
Mikkelsen, Ejner, murermester, Park allé 11
Mikkelsen, Helge, bogholder, Vestre ringgade 70
Mikkelsen, Kurt, restauratør, Elbækvej 2, Risskov
Mikkelsen, Ove, bankdirektør, Aarhus Discontobank A/S
Mortensen, Karen, frøken, Vor Frue Kloster
Morthensen, N., maskinfabrikant, Amstrups maskinfabrik,
Mejlgade 32
Mourier, C. F., fru kaptajn, Sdr. ringgade 1
Müller, O. Malte, amtsfuldmægtig, Fortegården, Risskov
Møller, Th., skibshandler, Strandvejen 10 B
Møller Madsen, Morten, Rypevej 24, Højbjerg
Møller Nielsen, direktør, Aarhus Stiftstidende, Kannikegade 14

Nielsen, Aase, fru, Brendstrupvej 11
Nielsen, Asger, civilingeniør, Svalevej 23
Nielsen, Axel V., observator, Ole Rømer Observatoriet
Nielsen, Chr. J., apoteker, Præstevangsvej 43, Hasle
Nielsen, Emil, boghandler, Skovvejen 55
Nielsen, Evald, murerformand, Læssøesgade 57
Nielsen, G. A. K., konsul, Vesterbro Torv 1
Nielsen, Hans Jørgen, repræsentant, Ormslevvej 19, Viby J.
Nielsen, Helga, fru, Ny Munkegade 80
Nielsen, Holger, statsaut. revisor, Østergade 4
Nielsen, Inga, seminarieadjunkt, Chr. Molbechs vej 13
Nielsen, Mogens, direktør, Aarhus Sten- & Gruskompani
Nielsen, Robert, prokurist, Grenaaavej 26, Risskov
Nielsen, Sigrid, fuldmægtig, fru, Viborgvej 117, 3.
Nielsen, Stig, hotelejer, Banegårdsplads 12
Nieport, A. C., civilingeniør, Marselisvej 12
Nissen, Einar, forretningsbestyrer, firma Ove Schrøder, Dr. Margrethes vej 71
Nordvig, Ellen, overlærer, fru, Ørumsgade 44
Nymark, Erik, direktør, Park allé 15

Oldam, Frantz, bogholder, Dr. Margrethes vej 29
Olesen, Hans, assistent, Bülowsgade 63, 2.
Olsen, Einar, stentrykker, Graven 23
Olsen, Gunnar, afdelingschef, Godfred Hansens vej 39

Palling, Mogens, tandlæge, Augustenborggade 23F
Pedersen, Hugo, kontorchef, Creditreformf., Store torv 8
Pedersen, Klara, syerske, Brammersgade 56
Pedersen, Thomas, fotograf, Guldsmedgade 22
Petersen, A., fru glarmester, Viborgvej 45
Petersen, D. M., rentier, frk., Mejlgade 43
Petersen, H., overlærer, Silkeborgvej 207, Åbyhøj
Petersen, Heinz, Nørregade 16
Petersen, Henri, guldsmed, Immervad 9
Petersen, S. Eiler, overingeniør, cand. polyt., H. C. Lumbyes vej 3
Poulsen, Johan, direktør, Stadion allé 36
Poulsen, Sv. A., apoteker, Tordenskjoldsgade 28

Randlev Rasmussen, H., fabrikant, Vesterbrogade 1, 2. t.v.
Rasmussen, E. C., regnskabsfører, Ørumsgade 28
Rasmussen, H., fru maskinfabrikant, Mejlgade 78 B
Rasmussen, Jens H., ass. overlæge, Harald Giersings allé 21, Højbjerg
Rasmussen, Viggo, frisørmester, Vesterbrogade 32
Rievers, G., direktør, Søndergade 10-12
Rohde, O. H. Gylling, overassistent, M. C. Holsts vej 7, Højbjerg
Rolighed Petersen, Erik, lærer, Tjelevej 19, Risskov
Rossleff, K. J., tandlæge, Vesterbrogade 29
Roth, urmager, Frederiks allé 110
Ruge, C., direktør, Marselisvej 14

Sahl, Olaf, arkitekt, Vedbendvej 8, Risskov
Salling, S., fabrikant, Vestergade 56
Sandemand, O., centralmekaniker, Sjællandsgade 122
Schack-Eyber, P., bankdirektør, Aarhus Privatbank
Schmidt, B. E., apoteker, Svaneapoteket, Vestergade 4
Schougaard, H. C., fru apoteker, Kongevej 91, Viby J.
Schrøder, Ove, civilingeniør, Dr. Margrethes vej 71
Schrøn, Harald W., købmand, Adolph Meyers vej 6
Schønning, B., vaskeeriejer, Graven 12
Sejr, Emanuel, overbibliotekar, Strandvejen 36
Simonsen, Henry, direktør, Mejlgade 18
Sjælland, Johs., bankrevisor, Assensgade 26
Sjørup Jørgensen, købmand, Søndergade 39
Skorup, J. J., fru skræddermester, Søndergade 44
Skott, K. H., adjunkt, cand. mag., Minthøjvej 21, Hasle
Skov, Aksel, arkitekt, Gertrud Rasks vej 7
Skydsgaard, Sven, mag. art., Fuglsangs allé 105
Stabell, Thyge, fabrikant, Bragesvej 24, Åbyhøj
Statsbiblioteket, Universitetsparken

Steen, Mogens, arkitekt, Bøgevej 6, Rosenvænget
Stenbjørn, Ulf, Guldsmedgade 27
Strangers, E. E. Strange, fotohandler og antikvarboghandler,
Park allé 9
Staarup, H. A., civilingeniør, Skovvej 4 B
Svejlstrup, Karl, fuldmægtig, Annettevej 2, Brabrand
Sveller, S. Johs., trafikkontrollør, Augustenborggade 21 a
Svendsen, Aage Vilh., landsretssagfører, Bropalæ 17
Svinth, Ellen, bogholderske, frk., Otto Ruds gade 96
Sølvhøj, J., forretningsfører, Marselis boulevard 18
Sølvsten, A., fabrikant, Odensegade 4
Sønder Andersen, E., overpolitibetjent, Fr. Nansens vej 7
Sørensen, A., ingeniør, Aalborggade 22
Sørensen, Aksel M., fhv. muremester, Vor Frue Kloster
Sørensen, Bent Florian, læge, Badevej 13, Risskov
Sørensen, C. Jul., hotelejer, »Ansgar«, Banegårdsplads 14
Sørensen, fru D., Viborgvej 4
Sørensen, Edv., Allégården, Åbyhøj
Sørensen, Frode, regissør, Blåmunkevej 7, Risskov
Sørensen, Gunnar, direktør A/S Hans Schourup, Frue kirkeplads 4
Sørensen, I. C., fru, Park allé 3
Sørensen, Niels, reservelæge, Amtssygehuset

Termansen, Jens B., apoteker, Jernbaneapoteket, Banegårdsplads 8
Thomsen, T. A., civilingeniør, Nøddevej 2, Kongsvang
Thomsen, Walther, fru auktionsleder, Mejlgade 45
Thorsen, O., fabrikant, Frederiksgade 71
Thuesen, Kaj, direktør, A/S Schmalfeld, Vestergade 29
Thygesen, E., sekretær, frk., Thunøgade 24
Tolstrup, herreekviperingshandl., Axel Jeppesens Eftf., Ryesgade 10
Turistbureauet, Rådhuset
Tørsleff, Aage, direktør, Hafniahus, Clemens bro

Uldall, Teo, antikvitetshandler, Nørre allé 82

Vanggaard, Tage, fabrikant, Vestre ringgade 59
Vigerslev, O. C. J., fru overpostinspektør, Assensgade 13

Wassard, K., købmand, firma Neye, Clemens torv 8
Westergaard-Nielsen, Chr., professor, dr. phil., Skejby
Westphal, Poul, direktør, Ulvehaven, Skåde, Højbjerg
Wilhelmsen, Børge, Sdr. allé 2
Windeløv, H. H., revisor, Park allé 1

Winther, B., muremester, Ny Munkegade 88
Winther, Erik, malermester, Jyllands skiltefabrik, Asylgade 4
Withen, Anna, fru, Viborgvej 130
Withen, Karen og Rigmor, frkn., Viborgvej 130
Withen, Walter, tømrermester, Mindegade 12
Witt, K., direktør, Åboulevarden 100
Wohlert, Bent, antikvitetshandler, Klintegården, opg. A
Wohlert, Gudrun, fru, Sct. Pauls gade 25
Wohlert, Kai, direktør, Kystvejen 5
Worm, Peter, arkitekt, M.A.A., Atlasvej 8, Fredensvang
Würtz-Rasmussen, fru, fabrikant, Mejlgade 42

Yde, Max, distributionschef, Aarhus Stiftstidende, Kannikegade 14

Zeuner, Peter, Birketinget 9

Øberg-Pedersen, direktør, Grenaavej 127, Risskov
Østerbye, P. F., apoteker, Munke Apoteket, Nr. allé 35
Østergaard, Viggo, direktør, Jærgergårdsgade 152

Aagaard, Asger, grosserer, Vestergade 48
Aagaard, Knud, købmand, Klostergade
Aarhus folkebibliotek
Aarhus Seminarium, Trøjborgvej 82
Aarhus Statsgymnasium, Fenrisvej

Udenbys medlemmer

årligt kontingent for enkeltperson med ledsager: minimum kr. 20,00

Algreen-Ussing, landsretssagfører, Nibe
Amtstidendes redaktion, Aalborg
Andersen, A. Johs., forstander, Handelsskolen, Nykøbing F.
Andersen, C. B., direktør, Handelsbanken, Holmens Kanal 2,
København K.
Andersen, Søren Stenz, arkitektstuderende, Lille Strandstræde 20, 4.,
København K.
Andersen, Aage, cand. mag., Brydegårdsvej 52, Svendborg
Andreasen, fuldmægtig, Egilsgade 28, Kbhvn. S.
Andreasen, Einar, Sundholmsvej 49, Kbhvn. S.

Baggesen, K., civiling., cand. polyt., Hestehaven, Skanderborg
Berndorf, Curt, antikvitetshandler, Fiolstræde 25, Kbhvn. K.
Biblioteket, Silkeborg
Biblioteket for Vejle By og Amt, Vejle
Bie, P., driftsinspektør, Aurehøj vej 21, Hellerup
Boje, Jørgen, grosserer, Brødregade 23, Randers
Borch, Christen, arkitekt, Blegdamsvej 10, Kbhvn. N.
Brahe-Christensen, L., direktør, Strandvej 269, Charlottenlund
Bruun Jespersen, Aage, billedhugger, Elsted pr. Lystrup
Buhl, Johanne, fru, Søren Møllers gade 32, Randers
Bøgh, Ove, bogbindermester, Stilling
Bøving, Otto, bogholder, Faaborg

Centralbiblioteket, Den classenske Bogsamling, Nykøbing F.
Centralbiblioteket, Holstebro
Centralbiblioteket for Hjørring Amt, Hjørring
Christoffersen, Erik, direktør, Strib

Dahl, Jørgen, læge, Hammel
Damgaard, K., premierløjtnant, Fruens Bøge
Dam-Mikkelsen, Carl Hakon, læge, Parallelvej 33, Bagsværd
Den antikvariske Samling, Hans Tavsens hus, Ribe
Det nordjyske landsbibliotek, Aalborg
Dybkjær, I. C., læge, Kristinehamn, Sverige
Dybkjær, Tage, forstander, Egaa Efterskole, Egaa

Eriksen, Morten, havearkitekt, Holmstrup pr. Stautrup
Ertbøll, S., stationsforstander, Tinglev
Esbjerg Centralbibliotek, Esbjerg

Falbe Hansen, V., overretssagfører, Holmens Kanal 18, Kbhvn. K.
Frederiksberg Kommunebibliotek, København F.
Friis, Viggo, købmand, Adelgade 90, Skanderborg
Frølund, Erik, Helsingørvej 8, Fredensborg

Gabel, Carl, pottemager, Vestergade 13, Haslev
Garde, Georg, lektor, dr. phil., Rymarksvej 6, Hellerup
Gentofte Kommunebibliotek, Gentofte
Gørtz, Hans, Damhus Boulevard 54, Rødovre-Valby

Hansen, C. J., læge, Statshospitalet, Glostrup
Harbou, Niels, dommerfuldmægtig, Hoffmeyersvej 5, Kbhvn. F.
Hasle, Leif, Sølvgade 30, Kbhvn. K.

Hedegaard-Jensen, E., skoleinspektør, Øster Starup, Gravens
Holm, Laurentius, læge, Søparkvej 3, Brabrand
Holmark, Einar, grosserer, Gl. Kongevej 19, Kbhvn. V.
Holst, J. E., overlæge, Silkeborg
Holst, Julie, frøken, Sophus Bauditz vej 25, Charlottenlund
Holst, Selma, bibliotekar, Jernbanevej 2 A, Silkeborg
Horsens Centralbibliotek, Løvenørns­gade 95, Horsens
Hvid, S., antikvitetshandler, Sønderbæk
Håkonsen, Olle, ingeniør, Östre Storgatan 72, Jönköping, Sverige

Ivertsen, O. W., grosserer, Stationsvej 6, Holte

Jacobsen, fru direktør, Rungstedvej 6, Rungsted Kyst
Jensen, Astor, antikvitetshandler, Hj. af Valkendorfs­gade og N.
Clemmensens­gade, Kbhvn. K.

Jensen, Jørgen, forstander, Hadsten Håndværkerskole
Jessen, Tage, redaktør, Lille Fjordmark, Kollund
Johansen, C., ingeniør, Pilev­angen 21, Brønshøj
Johansen, Stig, kunsth­andler, Halmstad, Sverige
Johansen, S., prokurist, Bredgade 42, Kbhvn. K.
Jönsson, Elna, kontorassistent, Værnedamsvej 12, Kbhvn. V.
Jørgensen, Aage, tegner, Paa Bjerget 34, Kbhvn. N. V.
Jørgensen, Chr., drifts­assistent, St. Magleby
Jørgensen, Hjalmar, fotograf, Søndergade 42, Horsens
Jørgensen, Holger, forlags­boghandler, Sct. Hans­gade 9 c, Roskilde

Kaster, Emil, stationsforstander, Odder
Kjølbye, fru overlæge, Strandvejen 14, Kolding
Klint, Jon, kommunelærer, Mariendalsvej 75, Kbhvn. F.
Klöttrup, A., bankdirektør, Havnegade 2, Vejle
Knudsen, Grete Fisker, malerinde, Stilling
Knudsen, K. E., tandlæge, Storegade 24, Ribe
Knuth, T. C., greve, Vosnæs­gaard, Løgten
Koefoed, Jens Casper, montør, Olaf Rudesvej 42, Højbjerg
Kruuse-Jensen, K. E., direktør, Dyrehavevej, Klampenborg
Københavns Kommunebiblioteker, København K.
Køge Centralbibliotek, Køge

Lange, Erik, antikvitetshandler, Hyskenstræde 5, Kbhvn. K.
Langkjær, Niels, lagerforvalter, Østerallé 22, Silkeborg
Lemvig Centralbibliotek, Lemvig
Lisberg, Finn, Sejs, pr. Silkeborg
Lycke, L., prokurist, Seis, pr. Silkeborg
Lønberg-Holm, A., civilingeniør, Høeghsmindevej 56, Gentofte

Madsen, Th., fhv. skolebestyrer, Kirkebakken, Odder
Martensen, Knud, Vendersgade 26, Kbhvn. K.
Meilvang, C. R., landsretssagfører, Vestergade 23, Auning
Meilvang, Povl, direktør, Sorøvej 90, Slagelse
Müller, Poul, antikvitetshandler, Hørsholmvej 44, Rungsted Kyst

Neel, O. T., højesteretssagfører, Bredgade 67, Kbhvn. K.
Nielsen, Chr. P., revisionschef, Tranegaardsvej 69, Hellerup
Nielsen, Einar, lærer, Byskolen, Ulfborg
Nielsen, H. P., arkitekt, Møllebakken, Odder
Nielsen, J. P., urmager og optiker, Jessensgade 4, Horsens
Nørregaard, Anker, keramiker, Hjaltetvej 34, Nyraad

Odense Centralbibliotek, Odense

Petersen, Kai W., sparekassebestyrer, Ordrupvej 59, Charlottenlund
Petersen, Ole, lærer, Hornbæk Sj.
Philipp, John, fotograf, Callisensvej 27, Hellerup

Randers Centralbibliotek, Vestergade, Randers
Rasmussen, A. H., direktør, civiling., Onsgårdsvej 27, Hellerup
Rasmussen, Ditlev, Uggelbølle pr. Mørke
Rasmussen, V., cand. pharm., Ørebrovej 3, Kolding
Ravn, A. V., arkitekt, Grønland 45, Grenaa
Reimers, M. N., fru apoteker, Bakkedraget 38, Fredensborg
Rissberg, Ellen, lærerinde, Hørning
Roskilde Bibliotek, Roskilde

Schacke, Erik, konsul, Edinburgh
Schrøder, F., landinspektør, Østergade 12, Randers
Seesten, H. B., cand. jur., R., Svenstrupvej 59, Skt. Clemens
Slotsbo-Nielsen, fru forstander, Rørthvej 24 A, Odder
Smidt, C. M., overlæge, dr. med., Bag Bakkerne 63, Næstved
Snitker Petersen, Hans, adjunkt, Nærumvænget 42, Nærum
Steenberg, Axel, professor, dr. phil., Cæciliavej 30, Kbhvn. Valby
Steenstrup, N. V., direktør, Liselund, Hjallesø
Strandkjær, Bennett, ingeniørass., Edv. Falcksgade 3, København V.
Svendborg By og Amts Bibliotek
Sørensen, T. M., postmester, Hirtshals

Testrup Højskole, pr. Maarslet
Thamestrup, Thorkild, lærer, Kyradservervej 33 A, Horsens

Thams, Johannes, læge, Rønne, Bornholm
Thim, Otto, revisor, Svinget 16, Kbhvn. S.
Thygesen Kristensen, læge, Graasten
Tordrup, Søren, kontorassistent, Kastetvej 15, Aalborg
Tønder Bibliotek, Tønder
Taasinge, P. Møller, direktør, Ryparken 54, København Ø.

Willes, Tore, direktør, Logbacken 5, Saltsjö, Sverige

Udenbys apotekere

årligt kontingent for enkeltperson med ledsager: minimum kr. 20,00

Abildgaard, I. L. von, Løve Apoteket, Nykøbing F.
Andersen, C. H., Elefantapoteket, Holbæk
Andersen, Knud, Ebeltoft apotek, Ebeltoft
Axø, O. E., Østerbrogade 140, Kbhvn. Ø.

Balle, Frida, Apoteket Rosen, Tuborgvej 269, København NV.
Bang, Erik, Toftlund apotek, Toftlund
Bartsch, Ole Holten, Løve-Apoteket, Danmarksgade 19, Fredericia
Bendtsen, Ellen C., Vanløse Apotek, Jyllinge vej 73, Vanløse
Benzon, Niels, Svane Apoteket, Østergade 18, Kbhvn. K.
Bjørn, Sv. E., Ndr. Frihavsgade 3, Kbhvn. Ø.
Blicher Nielsen, Axel, Apoteket Bjørnen, Valby Langgade 122,
Valby

Blumenhagen, A., Lemvig
Bollerup, Otto, Farsø apotek, Farsø
Bondesen, V., Sct. Stefans Apotek, Kbhvn. N.
Brofeldt, A., Glostrup apotek, Glostrup
Bruun, F. V., Svaneapoteket, Nykøbing F.
Brøndum, Karen, Østerbro Apotek, Nørregade 23, Aalborg
Bunkeflod, H. de Fine, Nimtofte Apotek, Nimtofte
Busch, Gerda, Jægersborg allé 191, Gentofte
Busch Allesen-Vernø, P., Skærbæk apotek, Skærbæk

Christensen, Alfred, Ulrikkenborg Apotek, Lyngby
Christensen, C. J., Højer apotek, Højer
Claussen, P., R., Griffenfeldt Apotek, Kbhvn. N.

Damborg, O., Skagen apotek, Skagen
Dehlholm, B., Løve Apoteket, Hjulfortvet, Viborg

Dencker, Jens J., Maribo apotek, Maribo
Dencker Christensen, A., Jernbane Apoteket, Vestergade 25, Randers
Detlif, Palle, Mariager apotek, Mariager
Dettloff, P., Taarbæk apotek pr. Klampenborg
Duch, E. L., Nørresundby apotek, Nørresundby
Dyhre, Sv., Sakskøbing

Eilschou, C., Nykøbing Sjælland apotek, Nykøbing S.
Ekstrøm, K., Budolfi Apotek, Aalborg
Elle, Finn, Frihavns apoteket, Strandboulevard 61, Kbh. Ø.
Enemark, Kjeld, Rødby apotek, Rødby, Lolland
Enkegaard, Arne, Ægirs apotek, Jagtvej 113, Kbh. N.
Esfeldt, E. G., Skive
Eskjær, H. J., Sct. Mathias Apotek, Skt. Mathias gade 14, Viborg
Ewald, H. L., Hobro apotek, Adelgade 18, Hobro

Fischer Jørgensen, P., dr. pharm., St. Torvs Apotek, Rønne
Foersom, Louis, Christianshavns Apotek, Kbhvn. K.
Foghsgaard, Jørgen, Borgergade 29, Grindsted
Frederiksen, H. C., Nørrebro Apotek, Nørrebrogade 2, Kbhvn. N.
Fregerslev, T., Hundborg apotek, pr. Sjørring
Frellsen, K., Hovedgaard apotek, Hovedgaard
Friis Pedersen, Th., Stege apotek, Stege

Gelting-Hansen, S. A., R., Nyborg
Gjaldbæk, J. K., Amagerbro Apotek, Kbhvn. S.
Gorm-Hansen, Kjellerup apotek, Kjellerup
Gottlieb, K. R., Husum Apotek, Frederikssundsvej 320, Brønshøj
Grage, Anna Marie, Aaboulevardens Apotek, Kbhvn. N.
Gregersen, Povl, Løve Apotek, Holbæk
Groes-Petersen, P., Bjerringbro apotek, Bjerringbro
Gaardhøje, E. J. Guldager, Fanø Apotek, Nordby, Fanø

Hald, Sigrid, Christiansfeld apotek, Christiansfeld
Hammer, Viggo, Svane Apotek, Skive
Hansen, Aage, Sundby apotek, Amagerbrogade 65, Kbhvn. S.
Hansen, Arnold, Lykkegårdsvej 28, Kolding
Hansen, H., Skanderborg apotek, Skanderborg
Hansen, Hugo H., Østergade 5, Grenå
Hansen, Poul, Silkeborgvej 226, Äbyhøj
Helms, Adam, Søndergades apotek, Søndergade 12, Horsens
Helweg-Mikkelsen, Viggo, Roskilde Svane Apotek, Roskilde
Henningsen, J., Videbæk apotek, Videbæk
Hestbech, K. Aa., Terndrup apotek, Terndrup

Hjorth, Aug., Gudumholm apotek, Gudumholm
Hoffmann, E., Gefion Apotek, Lipkesgade 28, Kbhvn. Ø.
Hoffmeyer, E. B., Løveapoteket, Torvegade 43, Esbjerg
Holme Nielsen, Chr., Vraa apotek, Vraa
Høgdaal, A. E., exam. pharm., Fuglebjerg
Høst, Kristian R., Reberbaneapotek, Aalborg

Ingvorsen, H., Domapotek, Algade 8, Roskilde

Jakobsen, G., Hvalsø apotek, Hvalsø
Jacobsen, K., Hurup
Jensen, Anders A., Brovst
Jensen, J. K., Kerteminde apotek, Kerteminde
Jensen, J. P., Svane Apoteket, Holstebro
Juhl, Jørn, Sønderborg Løve Apotek, Sønderborg
Junager, Sv. A., Hellerup apotek, Strandvej 165, Hellerup
Justesen, Th., Sønderbros Apotek, Randers
Juil Regeur, E., fr., Kgl. Militær & Vajsenhusapotek, Kbhvn. K.
Jørgensen, H., Middelfart apotek, Middelfart
Jørgensen, K. V., Randers Krone Apothek, Adelgade 2, Randers
Jørgensen, M. C., Sæby

Keller, A., Humble apotek, Humble
Kielgast, H., Kalundborg
Kjær, Holger, Apoteket Ørnen, Vestergade 83, Odense
Kjærgaard Kristensen, N., Vildbjerg Apotek, Vildbjerg
Knap, Th., Glentevej 14, Aalborg
Knudsen, C. I., Svaneapotek, Torvestræde 8, Næstved
Koefoed, Henning, Apoteket Bjørnen, Valby Langgade 122, Valby
Kragh-Petersen, O., Sct. Knuds Apotek, Kongensgade 60, Odense
Kristensen, A., Svane Apoteket, Ramsherred 45, Aabenraa
Kromann Jensen, K., Odder
Kruuse, J. H., Riserup Apotek, pr. Nr. Alslev, Falster

Lang-Jensen, E., Ruds-Vedby apotek, Ruds-Vedby
Lang-Jensen, H., Haarby apotek, Haarby
Larsen, A. P., Gesten Apotek, Gesten
Larsen, H., Svaneapoteket, Søndergade 14, Silkeborg
Larsen, P. M., Vinderup apotek, Vinderup
Lassen, H. Chr. Heidemann, Dronninglund apotek, Dronninglund
Laursen, A. J., Bøvlingbjerg
Lausten Hansen, H., Hjorteapotek, Nørregade 15, Haderslev
Lehmann, B., Brande apotek, Brande
Lind, E., Ribe apotek, Ribe
Lind, H., Krone Apotek, Adelgade 2, Randers

Linde, Inger J., Sankt Pauls Apotek, Kbhvn. K.
Lintrup, S., Frederiksborg Apotek, Hillerød
Lund, S., Uldum apotek, Uldum
Lundbye, G., Hesselager apotek, Hesselager
Læssøe, H. A., Vejgaard Apotek, Hadsundvej 31, Aalborg
Løye, O., St. Mathias Apotek, St. Mathiasgade 14, Viborg

Madsen, M., fr., Strandvejen 22, Kbhvn. Ø.
Mai, J., Tinglev apotek, Tinglev
Martin, M., Løve Apoteket, Faaborg
Meinhard Madsen, C., Bramminge apotek, Bramminge
Mjellesen, K., Sct. Johannes Apotek, Fredensgade 5, Kbhvn. N.
Mohr Drewes, Chr., Park allé 44, Hjørring
Mondrup, Else fr., Saltum apotek, Nr. Saltum
Munch, E., fr., Glumsø apotek, Glumsø
Muus, Elisa M., Holsted By Apotek, Søndergade, Holsted
Møller, G., Hvide Hest Apotek, Amaliegade 5, Horsens
Møller, T., Svaneapotek, Brædegade 8, Slagelse
Mørch, E., St. Vibenshus Apotek, Kbhvn. Ø.

Neubauer, B., Silkeborg Ørne Apotek, Vestergade 9, Silkeborg
Nielsen, A., Svane Apotek, Søndergade 1, Frederikshavn
Nielsen, H., Brøndbyøster apotek, Brøndbyøster
Nielsen, H., Jernbaneapoteket, Jernbanegade 11, Sønderborg
Nielsen, P. M. C., Løve Apotek, Torvegade 12, Randers

Olesen, Th. W., Brædegade 27, Brønderslev
Olsen, Evald Th., Snertinge apotek, Snertinge
Olsen, Inge M., Løve Apoteket, Vestergade 12, Thisted
Otterstrøm, K., dr. pharm., Kirkeplads 10, Korsør
Oxe, M., fr., Blaagaards Apotek, Kbhvn. N.
Oxlund, V., Haverslev apotek, pr. Arden

Pedersen, A., fr., Svane Apoteket, Borggade 1, Horsens
Petersen, C. C., Kultorstovets apotek, Kultorstovet 17, Kbhvn. K.
Prøsch, H., Aalestrup

Rasmussen, G., Løve Apoteket, Aalborg
Rasmussen, Karl M., Løve Apoteket, Akseltorvet 6, Kolding
Rasmussen, L. K., Vamdrup
Rasmussen, S. K., Søborg apotek, Søborg Hovedgade 86, Søborg
Reimers, F., dr. pharm., Dalgas Boulevard apotek, Kbhvn. F.
Riber, Vagn B., Grøndalsapoteket, Sallingvej 2, Kbhvn. F.
Rørbye, K., Stengades apotek, Helsingør.

Schledermann, Axel, Løve Apoteket, Nørregade 12, Ringsted
Schou, E., Vejen apotek, Nørregade 28, Vejen
Schouw, H. P., Hallund apotek, pr. Brønderslev
Schæffer, Aa., Amager Fælledvej 3, Kbhvn. S.
Sejersen, Sten H., Frijsenborg Apotek, Hammel
Selmer, E. S. R., Fasan Apoteket, Godthaabsvej 58, Kbhvn. F.
Sevel, Henning, Fuglebjerg Apotek, Fuglebjerg
Skjerk, K., Egtved
Skou, K., Nørre-Nebel apotek, Nørre-Nebel
Stou Christensen, P., Ballerup apotek, Ballerup
Stenum, H. C., Struer apotek, Vestergade 11, Struer
Strandgaard, H. O., Nybro apotek, Nybrogade 1, Nakskov
Strøyberg, J., Assens apotek, Assens
Strøyberg, S. C., R., Svane Apoteket, Aalborg
Sørensen, I., Svane Apoteket, Nytorv 3, Viborg

Thau, O., Hadsten Apotek, Hadsten
Thomsen, A. E., Jernbane Apoteket, Kbhvn. K.
Thomsen, L. R., Vejle Svaneapotek, Dæmningen 43, Vejle
Thomsen, Metha K., Præstø apotek, Præstø
Thorup Nielsen, A., Otterup apotek, Otterup
Thostrup, C. K., Neptunapoteket, Esbjerg
Toft, Hans-Iver, Tønder apotek, Tønder
Tornøe, C. W., Guldregnvænget 27, Virum
Tromholt, S., Løgstrup

Ustrup Christensen, J., Taastrup apotek, Taastrup

Vangsgaard Møller, H., Østergades apotek, Herning
Vikær Andersen, E., Svaneapoteket, Nykøbing Mors

Wiberg, S., Tarup apotek, Tarup, Fyn

Zimmermann, J., Enghave Apotek, Enghave Plads 25, København V.

Aagaard, Ebba, Galten Apotek, Galten

*Bidrag til kobstadmuseet »Den gamle By« er iflg. tilladelse fra
skattedepartementet fradragsberettiget*

GAVELISTE 1963

(Hvor adressen er Århus, er kun postdistrikt anført)

- Dukkekjole fra ca. 1850. Fru Doris Bjørling, Sct. Kjeldsgade 14, Kbh. Ø.
4 fotografier af forskellige islandske dragter. Sygeplejerske, frøken Borghildur Magnusson, Frederikssundsvej 67, Kbh. N. V.
- Senempirebord, læderkuffert, et par manchetter. Trafikkontrollør, frøken Signe Fremming, Stadion alle 12, C.
- Lommetørklæde. Boghandler Emil Nielsen, Skovvejen 55, C.
- Stukkatørværksted, opsats af cremefarvet engelsk stengods fra slutningen af 1700-tallet, møbelbeslag m. m. Hr. C. Sørensen og frue, Klintevej 28, Risskov.
- 2 møllesten. Chr. M. Elgaard A/S, Korn- og Foderstofforretning, Hørning.
- Temaskine, tepotte af tin, 3 par porcelænskopper, opsats af porcelæn, 2 fodposer, 2 kalotter, perlebroderet pung, tørklæde til forbindelse m. m. Lægerne Ulrik og Ingeborg Balslev, Skovbrynet 9, Silkeborg.
- 4 skilderier. Godsejerinde Ingeborg Skou, Fredericiavej 87, Vejle.
- 2 par snørestøvler, fotografiapparat fra før 1890. Fru Ingeborg Sielle, Svanemøllevej 46, Kbh. Ø.
- Regnskaber fra Dynesens vinhandel, Århus. Hr. O. Fahrenholtz, Skolegyde 4, C.
- Årligt tillæg til selvbiografi. Gartner J. Olivarius, Bryrup St.
- Indrammet julemærkeplakat, 1962, med et ark julemærker. Postmester O. Christensen, Århus.
- 3 tyske pengesedler, 1917, 1919 og 1929. Anonym giver.
- Drikkehorn af sølv, skænket til provst A. Bülow i Hjørtshøj, sukker- og flødesæt af sølv, skænket til samme. Testamentarisk gave fra frøken A. M. U. K. Bülow Hauch.
- 2 pulverskeer. Kolding Svane-Apotek.
- Dørskilt af glas. Snedkermester Johs. Christensen, Mønsngade 8, C.
- Fluepapir og prøve i h. t. politirapporten. Overpolitibetjent P. Porse, Anker Jensens vej 13, Åbyhøj.
- Kaffekværn, skifertavle, dukkekurvestol, div. tekstiler. Fru Anna Nielsen, Thorvaldsensgade 19, C.
- Smedeværktøj, udhængsskilt. Smedemester H. H. N. Jørgensen, Grønnegade 54, C.
- Borsving med 5 patroner med forskellige bor, grundhøvl. Hr. T. P. Sørensen, Brorsonsvej 12, Viby J.
- Papirer om sadelmagerslægten Goltermann, Langeland. Sadelmagermester M. Goltermann, Tranekær.
- Hegle, strygejern. Montør Jens Chr. Sørensen, Dalgas Avenue 44, C.
- Puf, billede, dyne. Fru dyrlæge N. C. Svennekjær, Hasselager.
- Begravelsessalmer for Jane J. Wiibroe, daguerreotypi, diverse løsblade. Frøken Agnete Poulsen, Nyvej 8 A, Kbh.

Urmagerbog. Urmagemester E. Bendixen, Lille Torv, Thisted.
 Fotografi. Hr. Henry Sørensen, Nørregade 8, C.
 Samling af gamle århusbilleder. Slagtermester Rudolf Ovesen, Guldsmedgade 4, C.
 Sukkertang af tombak, forskellige keramiske jordfund, tegning m. m. Arkitekt S. Fritz, Kærvej 11, Åbyhøj.
 6 billedskærerjern, 2 knibtænger. Billedskærer K. Torp, Rosensgade 34, C.
 Slagtertrug. Slagtermetser Svend Aage Rasmussen, Mejlgade 41, C.
 Kagesprøjte. Maskinfabrikant H. Houmann, Grønnegade 68, C.
 Sort silkeforklæde. Fru Jonna Elkjær, Skanderborggade 10, Vorup pr. Randers.
 Legetøj. Fru Kis Ansteen Posselt, Ribegade 6, Kbh. Ø.
 Et par broderede halvørmer, krave, fotografier, 8 par briller, Chr. 8.-sofa.
 Fru læge Anders Ibsen, Ærøgade 6, C.
 Diplom fra Landsudstillingen i Århus 1909. Kunstmaleren H. K. Kongsmar, Østbanetorvet 4, C.
 Legetøj. Frøken Jenny Gam, Blegdammen 2, C.
 Flødekande og sukkerskål af porcelæn i metalstativ, olielampe af glas, krus af fajance, 2 spejle, 2 gardinstænger, hjørnehylde, stol, ur, kulkasse, vægt, legebord, smørtrug med tilhørende bukke, billeder, indrammede og uindrammede fotografier, bøger, arkivalier, dug, bordtæppe m. m. Drejermester J. L. Laursen, Engdalsvej 31, Brabrand.
 Udstillingskatalog for ure. Overbetjent K. E. Jacobsen, H. A. Brorsons vej 7, Ålborg.
 Kalvevægt. Fru Margrethe Larsen, Hasselvej 3, C.
 Århus Bagerlavs fanc. Århus Bagerlav.
 2 pudsebrætter, 2 porcelænstallerkener. Murerformand Evald Nielsen, Læssøesgade 57, C.
 35 hånddrejede urtepotter. Universitetets botaniske Have, Kbh. K.
 Hørlærerdslagen dateret 1822, dukkekjole. Fru Astrid Pedersen, Tordenskjoldsgade 23, N.
 Sølvplade med graverede monogrammer, gravørværktøj. Gravørmester A. Hammer-schmidt, Guldsmedgade 38, C.
 Del af håndlavet miniaturemøblement. Museumsinspektør Ebbe Johannsen, »Den gamle By«.
 Permanent-apparat. Damefrisørinde, fru Gerda Christensen, Strandvej 143, Åls-gårde, Sjælland.
 Træskomagerværktøj. Garver og læderhandler Valdemar Jensen, Rødby.
 Diverse optegnelser vedrørende en malers arbejde m. m. Anonym giver.
 Drejestol fra urmager. Urmager Harald Kjærsgaard, Ruds-Vedby.
 Vare- og prisfortegnelse for etiketter m. m. til apoteker. Apoteker H. C. Stenum, Struer Apotek.
 Protokol, arkivalier. Bogbindermester Knud Vejøl, Rosensgade 11, C.
 Fotografisk udstyr, visitkortfotografier. Polyfoto, Volden 1, C.
 Overpostinspektøruniform. Overpostinspektør O. C. J. Vigerslev, Assensgade 13, C.
 Fotografier af portrættegninger. Fru Bolette Schiøler, Kastelsvej 15, Kbh. Ø.
 Hestesko og -tand. Hr. Vagn Liengaard, Skolen, St. Jyndeved.
 Skråtobaksdåse af messingblik. Hr. Niels Pedersen, Teglværksgade 19, C.
 Krenchels Ophthalmoscop med etui, sign. H. E. Holst, lommeur i sølvkasse, sign. Jm. Brandt, Kbh., standur med spilleværk, udført af Mads Wied, Sattrup, empireur, sign. A. J. Schmidt, Odense, konsolur, sign. Joh. Nicol. Baht, Kbh. Urmageres komite.
 2 kridtpiber. Fru Laura Hingsberg, Blågårdsgade 37, Kbh. N.
 Frakkeskjolde af sølv, 2 skeer, bøger. Gravørmester W. Michelsen, Frederiksgade 3, C.
 Kjoleliv med løs vesteindsats, et par briller. Gartner Bjerregaard, Botanisk Have, Århus.

Uldent sjal, båret til bryllup 1899. Fru Anne Wandborg, Østbanetorvet 6, C.
 Prospektkort fra Århus. Hr. C. Jensen, Østergade 30, Odder.
 2 hvergarnskjoler, kørekåbe, kasak, tournurepude, diverse kraver og ærmer. Fru Margr. Rasmussen, Kirstineholm, Begtrup.
 Sejlmagerredskaber, borgerskabsbrev. Sejlmager W. R. Oehlert, Vestergade 36, C.
 Dukke, ca. 1860, div. stk. dukketøj, dukke-kurvestol, legetøjspufl, 3 poser til toiletbrug. Fru departementschef A. Michelsen, Egebjerg Allé 2, Hellerup.
 Båndvæv, rubank, presse. Gårdejer S. A. Christensen, Tåstrup, Harlev.
 Spejlægspande. Kontorchef E. Baadsgaard, Skernvej 12, C.
 Bronzemedaile, Ellen og Niels Bjerrums kemikerpris. Hr. Jørgen Dreyer, Søholm Park 8, Hellerup.
 Maleri og tegning med århusmotiver. Lærer H. E. Jensen, Toustrup pr. Sorring.
 Jernovn fra Halden jernværk, 1772. Gårdejer Regnar Jørgensen og frue, Panne-
 rupgaard pr. Lystrup.
 Æske med perler. Fru L. Olsen, Skovbovænget alle 31, Roskilde.
 2 huer, 3 sløjfer, blonde. Museumsdirektør, dr. phil. Helge Søgaard, »Den gamle By«.
 Århus Teatermedarbejderforenings pokal 1946 til Gunnar Stryhn, 13 teaterplakater fra ca. 1910. Skuespilleren Gunnar Stryhn, Århus Teater.
 Hammervalke. A/S Kjærs Møllens Fabriker, Ålborg.
 Diverse modeblade fra 1860-70'erne. Fru Gerda Olesen, Bülowsgade 63, C.
 Kyse. Fru Else Nielsen, Sjællandsgade 74, C.
 Litografi, bøger, skærebænk med båndkniv, tøndesprøjte, graveredskab. Fru K. Loft, planteskolen »Birkebo«, Viborgvej 282, Hasle, V.
 Diverse exlibris. Direktør Helmer Fogedgaard, Rue Villavej 5, Rudkøbing.
 Indrammet billede af Ålborggården. Fra boet efter frøken Laura Jakobsen, Ålborg.
 En serie holbergtegninger. Direktør Axel I. Christensen, Jydsk Centraltrykkeri, C.
 Brandskilt, beslag fra en af domkirkens fattigbøsser. Antikvitetshandler Sv. Holm, Clemensstræde 7, C.
 Regnskabsbog fra urmuseet i Kbh. 1909-1933. Fru grosserer P. Wiskum, Ny Øster-
 gade 3, Kbh. K.
 2 håndskrevne gartnerbøger. Gartner Alfred Jensen, Lisbjerg.
 Pastel. Kontorchef Georg Esmann, Strandparken 40, C.
 Varmedunk af kobber, tysk billed-ABC med kolorerede kobberstik. Fru A. C. Niepoort, Marselisvej 12, C.
 Fane fra Århus Amts Rekyllkorps, billede. Hr. A. C. Thomsen, Carl Blochs gade 17, C.
 Stifthuggemaskine. Glarmester Chr. Mahs, Rosenvangs alle 90, C.
 Bog. Hr. Leo Wad, Vestre alle 37, Ålborg.
 Bog. Frøken Ella Kell, Åbenrågade 5, C.
 4 høvle. Snedkermester J. P. Larsen, Godthåbsvej 16, Hillerød.
 Sjal, manchetter, 2 klokker, hængelampe, billede, uldsaks, kandistang, fjerding m. m. Købmand Th. Thomsen, Strandbygade 65, Esbjerg.
 Trædrejbænk. Fhv. karetmager Jens Rasmussen, Vibyhøjvej 5, Viby J.
 Fragment af kvindehue fra Hasle. Vævekonsulent, frøken Karen Withen, Sønder-
 borg.
 2 vægmontrer med pengesedler, nyredolk. Forhistorisk Museum, Århus.
 Terrin af engelsk fajance, stoppeæg af fajance, 50 tarokkort, 2 bøger. Fru Karen Nielsen, Dalgas Boulevard 81, Kbh. F.
 Fransk pengeseddel. Musikhandler A. Kaaber, Pontoppidansgade 34, C.
 Bufftløber, manicurebord. Fru Edv. Leonard, Clemensstorv 15, C.
 Et par briller. Hr. C. W. Johnsen, Thingvallagade 3, N.
 Sukkertang, snapsglas, dug med 12 servietter. Fru direktør F. Elmquist, sen., Tammerisvej 30, Risskov.
 Cykellås, cykel. Hr. J. P. Andersen, Vedbæk Cykleforretning, Vedbæk.

- 2 små pigekjoler. Frøken Vibeke Arlev, Capellavej 47, C.
Grammofon med kasse med plader, petroleumslampe, kaffekværn. Fhv. karetmager F. M. Pedersen og hustru, Østergade 24, Laurbjerg.
- 2 navneskilte. Brd. Justesen A/S, Sverigesgade, Nordhavnen C.
- 2 foderskåle m. m. Hr. Martin Sørensen, Skovvejen 109, C.
- Fajancefad, 3 fajancetallerkener, teatertegninger, fotografier m. m. Fru Agnes Hougaard, Åkrogs Strandvej 21, Risskov.
- Banner fra Dansk Glasarbejderforbund, Århus afd. Dansk Glasarbejderforbund.
- Askebøger, diverse beklædningsgenstande. Museumsinspektør, frøken Erna Lorenzen, »Den gamle By«.
- Billede. Hr. Thomas Nielsen, Nørreport 21, C.
- 2 gamle århusianske sporvognsmærker. Hr. Jørgen Sømod, Wilkensvej 26, Frederiksberg.
- 3 signeter, bøger og arkivalier. Hr. Jens Chr. Mathiasen, Kousted Mark pr. Bjerregrav.
- Årskort til »Den gamle By« fra 1918. Skræddermester I. C. Christensen, Guldsmedgade 34, C.
- Fotografi, skilt. Fhv. cykelhandler M. Schmidt Madsen, Kjellerup.
- 2 dukker med tilhørende tøj. Frøken Lilli Fausing, Klaregade 21, Odense.
- Portiere, kjoleliv, hatte, parasoller m. m. Børnehaveder, frøken Erna Terkildsen, Kbh.
- Bog. Fru Asta Nielsen, Tilst pr. Mundelstrup.
- Presscovn med pressejern, flitsbue. Skræddermester S. P. Christensen, Strandvejen 10A, C.
- Billedklodser, lyseholdere, indrammt fotografi, fotoalbum. Overlærer frk. Betty Lund, Bakkegårdsvej 27, Risskov.
- Kornsæk fra 1851. Viceskoleinspektør C. M. Sørensen, Bruunsgade 59, C.
- 2 drejlservietter, daterede 1696. Direktør E. Falbe-Hansen, Randers.
- Sommerkjole og et par lærredssko, model 1963. Magasin du Nord, Århus.
- Bog. Hr. Trygve Næss, Fylkesmuseet for Telemarken, Norge.
- Blindtryksstempel. Frøken Emma Krogh Møller, Århus.
- Kuffert, skillingsviser m. m. Fru K. S. Carlsen, Teglværksgade 9, C.
- Barnekjole. Ella og Klaus Lorenzen, Laurvigsgade 1, N.
- Taske, pengeseddel m. m. Frøken Karen Juul, »Den gamle By«.
- Skrædderværksted med alt tilbehør, kuffert, vippepejl, etagere, bøger, ildtøj, servantestel, petroleumslampe, lysestage, fotografier, juletræsdynt m. m. Fru Alma Svendsen, Reventlowsvej 24, Viby J.
- Et par sko. Frøken Bodil Carstens, Frederiks alle 172, C.
- Medlemskort til Alm. dansk Gartnerforening, 1908. Handelsgartner S. J. Ladefoged, Junger Planteskole pr. Roslev.
- Maleri, forskelligt laboratorieinventar fra Århus Løve-Apotek. Fru apoteker M. N. Reimers, Bakkedraget 38, Fredensborg.
- Redskab til spaltning af vidjer m. m. Hr. Søren Hvid Kristensen, Sønderbæk.
- 2 gartnerbøger m. m. Gartner M. Jensen, »Bækkelund« pr. Højbjerg.
- Kjole, 2 par sko m. m. Fru Lilian Jensen, Chr. Winthersvej, Odense.
- Dukke, dukkehoved, 2 par sko. Fru Arkitekt Aksel Skov, Gertrud Rasks vej 7, N.
- En samling diapositiver til laterna magica, praxinoscope-teater med alt tilbehør, fransk børnebog. Lauritz og Ellen Andersen, Bakkedraget 34, Fredensborg.
- Cykelhest. Fru Ingrid Thinesen, Willemoesgade 5, N.
- Manuskript til mindeord over forstander og konsulent P. Henriksen, Bedder, på 100-års dagen for hans fødsel. Hr. Aksel Henriksen, Torvegade 168, Esbjerg.
- Dukkestat til 6 med alt tilbehør. Fru Ruth Bechmann Nielsen, Udbyhøj pr. Ørsted.
- Aktiebrev i Rønne Teater, nr. 142. Anonym giver.
- Hatteblok. Buntmager Wilhelm Baake, Nørreport 16, C.

- Broderi fra kakkellovnsskærm, hyldestykke fra Sjælland, 3 indrammede billeder.
Fru Minna Larsen, Århus.
- Pressejern med varmeanordning, rejsestrygejern fra 1913. Tømrersvend Holger Barnevitx Arentzdorff Sørensen, Schleppegrellsgade 27, C.
- Bøger, lodder, hængsler, gaffel, kagesporer. Møller J. Bischoff, Randersvej 144, N. Skærebuk. Fru Johanne Rasmussen, Egå.
- Apparat til at tildele rivetænder i. Hr. Christian Andersen, Vinde pr. Skive.
- Pige- og drengetøj, uldent sjal fra Mols. Professor Georg Georgsen, Rosenvej 4, Frederiksberg pr. Sorø.
- Plakat fra Ålborg Teater, 1864. Fru brygmester C. Hansen, Kastorvej 4, C.
- 2 garnholdere, strikkepindeholder, miniaturegarnvinde og -haspe i flaske, pele-rine, forklæde, sykury, diverse bøger og blade m. m. Frøken Elna Olden-burg, Fortegården, Risskov.
- Dukker med tøj, gravørgenstande, navneklude og andre tekstiler m. m. Frøken Eva Danielsen, Løngangsstræde 37, Kbh. K.
- 14 fotografier af ukendte personer. Konservator P. B. Termansen, »Den gamle By«. Skålvægt. Blomsterhandler Peter Sørensen, Reberbanen 9, Viborg.
- Diverse håndskrevne bøger. Damefrisør, fru Have Sørensen, Ny Munkegade 32, C. Indrammet farvelagt skitse, sign. Søren Sørensen, 1874. Testamentarisk gave fra hr. Chr. Jørgensen, Ålborg.
- 2 affotograferinger af gamle fotografier. Overtелефonmester E. Møller, Dæmning-
en 58, Vejle.
- Diverse laboratoriegenstande fra Fanø Apotek. Apoteker J. Gaardhøje, Fanø Apo-
tek, Fanø.
- Gartnerskilt fra ca. 1908-1910, lodder. Fhv. handełsgartner O. Hansen, Skole-
gade 4, Kalundborg.
- Diplom fra havebrugsudstilling i Slagelse, 1895. Fhv. handełsgartner Carl Petersen,
Sct. Jørgensbjerg 44, Kalundborg.
- Forgylt staffeli med billede, søjle med døende galler, servante med stel, 2 plet-
skåle med indsats af glas, fotografier, indrammet karikatur. Fru Elisabeth
Christensen, Skovvangsvej 196, N.
- Messinglysestage. Fru Margr. Jensen, Carl Blochs gade 21, C.
- Dukkekjole. Fru Ingrid Lorenzen, Tousvej 8B, Åbyhøj.
- Skilt, 3 rummål, spade. Gartner C. J. Møller, Drosselvej 17, Viborg.
- 5 litografier. Damskrædder, fru Lilli Andersen, Ndr. Strandvej 85, Risskov.
- 7 karetmagertegninger, 8 skuespillerpostkort. Det historiske Arkiv for Odder og
Omegn.
- Spisestuemøblement fra Landsudstillingen 1909, soveværelsemøblement fra tiden
omkring århundredskiftet, blomsterstandere, lamper, billeder, nipsgenstan-
de, porcelæn, servantestel, knive, gafler, symaskine, vridemaskine, balje m. m.
Boet efter fru Johanne Marie Christensen, Vestergaardsgade 6, C.
- 2 bøger, grammofonplade. Den polske kultur- og kunstminister, Tadeusz Galinski.
- 2 bøger. Professor, dr. phil. D. Müller, Gothersgade 140, Kbh. K., og lektor Ger-
hard Müller, Julius Bechgaardsvej 4, C.
- 4 receptkuverter m. m. Apoteker K. Otterstrøm. Korsør Apotek, Korsør.
- Postslæde. Roslev postkontor.
- Lommeur i sølvkasse, svendepøve fra 1903, udført af giveren, diplom. Urmager
og optiker Louis Schultz, Lille Højbrøndstræde 3, Roskilde.
- 3 bøger. Skræddermester Arnold Andersen, Peder Skrams gade 29, N.
- Lille vægskab fra skrædderværksted, 4 presseblokke og andre skræddergenstande,
skilderi, delvis fremstillet af rationeringskort fra 1. verdenskrig. Fru skræd-
dermester S. P. Christensen, Strandvejen 10 A, C.
- 20 spilleplader til spilledåse. Horsens Museum.

Møblement bestående af 2 plysbetrukne mahognilænestole og tilsvarende højrygget sofa med hylde, porcelænsopsats, låg til varmebækken, chokoladekande, 2 møllesten, diverse broderier. Frøken Ellen Schrøder, Algade 53, Korsør.

Hjulhakke. Hr. Knud Ladefoged, Nordsalling Planteskole, Selde pr. Roslev.

2 helmekaniske væve fra ca. 1875. Fabrikant Ole Hjelholt, Rygård pr. Hesselager, i samarbejde med direktør L. Brahe-Christensen, Charlottenlund, og Bloch & Andresen A/S, København og Fredericia.

Vaffeljern, 2 billeder. Hr. Rudolf Magnussen, værktøjsforretningen, Frederiks alle 96, C.

Montre med modeller af apparater til spritfabrikation, fremstillet af fabrikant A. Wilson, Århus, til Den nordiske Industri-, Landbrugs- og Kunststudstilling i Kbh. 1888, diplom, tegning. Fabrikant Ejnar A. Wilson, Helsingforsgade 14, N.

Bæltepressejern. Skræddermester N. Englund, Vester Hjermitzvej.

Pressejern, presseplanke, pressebræt, skulderklods. Fru Koch, Palleskjærvej, Hjørring.

Vægur. Testamentarisk gave fra brandmester Olaf Evers, Kbh.

Gulvskruer, 2 indrammede fotografier. Tømrermester H. V. Hansen, Castenskioldsvvej 12, Højbjerg.

Kassebog, diverse arkivalier. Hr. V. Overgaard, M. N. Overgaards Handelsgartneri, Nykøbing Mors.

Fotografi. Testamentarisk gave fra antikvitethandler Eckardt Druse, Køge.

Diverse karetmagermodeller. Århus tekniske Skole, Nørre alle 31, C.

Dukke, dukketøj, bold, 2 lommetørklæder. Prokurist, frøken Eleonora Hansen, Tousvej 35, Åbyhøj.

Legetøjsfæstning fra ca. 1915. Antikvitethandler Børge Jensen, Haslehøjvej 12, V. Rulle. Fru Rasmus Hansen, Ordrupvej 29, C.

Et par militærstøvler. Museumsinspektør Gunner Rasmussen, »Den gamle By«.

Dukkevogn, dukke. Fru Busck Knudsen, Skejbyvej, Vejlbj.

Dukkehoved, glansbilledalbum. Frøken Marie Holm, Bymandsvej, Lisbjerg.

Mascotdukke. Fru Gudrun Bundgaard, Saralystparken 13, Saralyst.

Indrammet julemærkeplakat. Århus Postkontor ved konstitueret postmester N. P. Blandfort.

Recepter og receptkuverter. Hr. Guldbæk Christensen, Vesterbro 19, Ålborg.

Legetøjsbil, bamse. Hr. Knud Lorenzen, Tousvej 8 B, Åbyhøj.

2 bøger. Frøken Dagmar Kramer, Åboulevard 90, C.

2 tobakskrukker af brændt ler. Direktør Erik Schou, J. E. Schmalfelds Fabrikker A/S, Vestergade, C.

Kort over Århus-Odder-Hou banen, 3 gamle fotografier, mærkat fra Landsudstillingen 1909. Hr. Hans Gørtz, Damhus Boulevard 54, Rødovre.

Dukke-himmelseng. Fru Karen Thyge, Københavnsvej 36, Hillerød.

Dukke-rulle. Hr. Boje Rasmussen, Jens Baggesens vej 38, V.

Antimarkassar. Frøken Ella Pilgaard, Klostergade 15, C.

BESTYRELSE
TILLIDSMÆND
ARKITEKT
PERSONALE

pr. 31. december 1963.

Bestyrelse:

Fabrikant *Carl Christensen*, formand og kasserer.
Rigsantikvar, prof., dr. phil. *Johs. Brøndsted*.
Indretningsarkitekt, frosken *Inge Ehlers*, M.M.I.
Generalkonsul, prof., dr. phil. *Troels Fink*.
Viceborgmester, fru *Karen Sørensen*.
Skatterådsformand, tømrer *Thorvald Jensen*.
Direktør *Axel Kier*, æresmedlem.
Direktør *H. L. Knudsen*.
Departementschef i undervisningsministeriet *Albert Michelsen*.
Aut. vand- og gasmester *Carl Olsen*.
Sognerådsformand, tømmehandler *Werner Reenberg*.

Museets udenbys tillidsmænd:

Tandlæge *Holger Friis*, Hjørring.
Landinspektør *S. Jungersen*, Maribo.
Museumsdirektør *Knud Klem*, Helsingør.
Museumsdirektør *Peter Riismøller*, Aalborg.

Arkitekt:

Aage Kristensen, M.A.A. (1. oktbr. 1960).

Personale:

Direktør: dr. phil. *Helge Sogaard* (1. aug. 1931).
Orlov: 1. septbr. 1963 - 31. aug. 1964).
Inspektør: cand. mag. *Gunner Rasmussen* (1. jan. 1955).
Konstitueret direktør: 1. septbr. 1963 - 31. aug. 1964).
Inspektør: *Erna Lorenzen* (15. septbr. 1935).
Inspektør: cand. mag. *Ebbe Johannsen* (1. marts 1961).
Inspektør: mag. art. *Henrik Nyrop-Christensen* (1. febr. 1961),
midlertidig medarbejder.
Konservator: *Peter Bang Tørmansen* (1. jan. 1933).
Kontorassistent: *Karen Juul* (1. jan. 1949).
Kustode: *Søren Simonsen* (28. oktbr. 1928).
Arbejdsmand: *Orla B. Nielsen* (20. septbr. 1950).

INDHOLD

	Side
Årsberetning 1963	5
<i>Curt von Jessen</i> : Helsingør Theater	18
<i>Peter Bang Termansen</i> : Helsingør Theater's staffing ..	124
Liste over »Den gamle By's venner« 1963	132
Gaveliste 1963	151
Bestyrelse / tillidsmænd / arkitekt / personale pr. 31. december 1963.....	158

Peter Holm:

„Den gamle By“ i Aarhus

fra Borgmestergaard
til Købstadmuseum 1909-45

276 sider med over 150 illustrationer

Pris 15 kr.

Indtægten går ubeskåret til *Peter Holms Mindefond*,
hvis midler skal anvendes til gavn for »Den gamle By«

Museets kontor modtager bestilling

*Tidligere udkomne skrifter, af hvilke der endnu findes et lille oplag,
kan købes ved henvendelse til museets kontor, tlf. (061) 2 37 93.
Årbøgerne sælges kun til »Den gamle By's Venner«.*

Årbøger 1943—62

Pris pr. årgang kr. 10.00

»Den gamle By«s Billedbog

Pris kr. 7.00

Navneklude i »Den gamle By«

Af Petra Julie Holm. Pris kr. 10.00

Gamle ure fra »Det danske Urmuseum«

Af Chr. Waagepetersen. Pris kr. 10.00